

„Să nu ne mai facem inimă rea și spaimă gândindu-ne că lumea românească ar fi mai stricată decât altele. Nu; neamul acesta nu e un neam stricat; e numai nefăcut încă, nu e până-acuma dospit cumsecade.”

I.L. Caragiale

Se distribuie GRATUIT

An VIII Nr. 54 Iunie 2017

CLIPA

Magazinul actualității culturale românești

Director fondator: DINU SĂRARU

Editor: Fundația Națională pentru Civilizație Rurală „Niște Țărani” și Arhiepiscopia Râmnicului

Acad. Ion Aurel Pop

Răzvan Theodorescu sau cărturarul în Cetate

Academicianul Răzvan Theodorescu are o adevărată pauplie „nobilă” de onoruri și de titluri, pe care nu le scoate în evidență aproape niciodată: este membru corespondent al Societății Arheologice din Atena (din 1990); Cavaler (din 1997) și Comandor (din 2003) al Ordinului

Artelor și Literelor al Republicii Franceze; membru al Academiei de Științe din New York (din 1998); membru corespondent (din 1998) și titular (din 2002) al Academiei Europene de Științe, Arte și Litere; Mare Ofițer al Ordinului Național pentru Merit (2000); Doctor Honoris Causa al universităților din Oradea (1998), Cluj-Napoca (2001), Timișoara (2002) și Craiova (2002). Cum a ajuns la toate acestea? Mai întâi a reușit să le obțină fiindcă este un cărturar, un căutător de sensuri – cum erau căutătorii de rime și de ritmuri de odinioară, truverii, trubadurii – un căutător de sensuri ale vieții de odinioară, ale memoriei colective, ale prezentului oamenilor care au trăit în trecut. În al doilea rând, este un estete, un arbitru al eleganței, un ilustrator al cunoscutului aforism greco-latin *Ars longa vita brevis*.

A publicat sute de lucrări (spre o mie) de istorie, de cultură și civilizație, de artă românească și europeană, țară și străinătate, la edituri și în periodice de prim plan. Câteva dintre acestea sunt: *Mănăstirea Dragomirna* (1965),

Mănăstirea Bistrița (1966), *Biserica Stavropoleos* (1967), *Bizanț, Balcani, Occident, la începuturile culturii medievale românești (Secolele X-XIV)*, 1974, *Un mileniu de artă la Dunărea de Jos (400-1400)*, 1976, *Itinerarii medievale* (1979), *Piatra celor trei prelați* (1979), *Apel la istorie* (1980), *Civilizația românilor între medieval și modern. Orizontul imaginii (1550-1800)*, 2 vol. (1987), *Drumuri spre ieri* (1992), *900 zile de manipulare* (1994), *Pictura murală moldovenească din secolele XV și XVI* (1995), *România și Balcanicii în Civilizația sud-est europeană* (1999), *Puțină istorie* (1999), *Picătura de istorie* (2002).

Căutările sale nu s-au îndreptat spre faptele de arme sau spre cele politice, ci spre edificiile culturale, dar au reușit să configureze, până la urmă, întregul, civilizația românească în ansamblu, civilizația europeană, ca și interferențele dintre cele două.

Viața de istoric și de cetățean a acad. Răzvan Theodorescu a dobândit de câteva decenii o asemenea relevanță încât se confundă cu viața intelectuală a României, este parte a evoluției spirituale a acestui popor, este dătătoare de ton pentru scrisul istoric românesc. Domnul dr. Narcis Dorin Ion, care are până formată pentru astfel de investigații, pentru anchetă și pentru cercetarea vieții istoricilor, a înțeles de timpuriu fenomenul cultural reprezentat de acad. Răzvan Theodorescu.

Continuare pe pagina 12

Magdalena Rădulescu, 1977, Paris (colecția personală Dinu Săraru)

† Î.P.S. Dr. Varsanufie,
Arhiepiscopul Râmnicului

Râmnicul Domniei Sale

În urmă cu cincisprezece ani, maestrul Dinu Săraru, în fața unui auditoriu distins, vorbea într-o conferință despre *Râmnicul Domniei Sale*, textul fiind publicat în același an într-un volum ce cuprinde portrete ale diferitelor personalități pe care le-a cunoscut de-a lungul timpului, dar și diferite amintiri ale scriitorului despre orașul copilăriei sale.

Vorbind despre Râmnicul de altă dată nu se poate trece cu vederea chipul celui care ani de-a rândul și chiar și în prezent ca un herb marchează cultura și viața socială din capitala *Olteniei de sub munte*. Râmnicul fără Dinu Săraru nu ar mai fi același Râmnic.

Personalitatea acestui om de cultură este atât de mare, încât nepunându-l pe

pedestalul ce i se cuvine, lipsim Râmnicul de unul dintre pilonii acestuia. La manifestările culturale legate de împlinirea a optzeci de ani de la nașterea marelui om de cultură al neamului românesc, Răzvan Theodorescu afirma

„pe orice a pus mâna Dinu Săraru, cultural vorbind, s-a preschimbat într-un succes”, Râmnicul este orașul care nădăjduim să se bucure de succesul de care vorbea academicianul amintit, având în vedere că Dinu Săraru nu o dată s-a implicat în afirmarea culturală și nu numai a orașului de Olt.

Continuare pe pagina 6

Dinu Săraru

Amintirile care ne vor troieni cu drag

*Disidenta privată,
liberschimbismul cointeresat
sau tranzacționismul și
răsplata jertfei patriotice*

În Două note apărute în „Dilema Veche” nr. 692/25-31 mai 2017, amintindu-și cu ironică nostalgie avaturile petrecute de Domnia Sa înainte, începând de prin anii '70, dl. Andrei Pleșu face trimiteri și la mine: „intrați în platou (studioul TV al Redacției culturale, n.n.) via Tudor Vornicu (studioul TV) legat la gură de măsurile de siguranță ale d-lui Săraru” care îl mai și punea, preventiv, să debiteze ce avea să declare liber în emisiunea ce urma, în timp ce alți lucrători, regizorul și operatorul îi indicaseră cercul în care să stea, poziția față de cameră, iar coaforul îi punea agrafele menite să-i strângă părul rebel etc., etc.

Continuare pe pagina 5

„Ura din ochii vulpii” la Fundația Europeană Titulescu

Fundația Europeană Titulescu a găzduit joi, 4 mai, lansarea romanului scriitorului Dinu Săraru, *Ura din ochii vulpii*. Despre „romanul unei mari dezamăgiri” au vorbit prof. univ. dr. Ilie Bădescu, Directorul Institutului de Sociologie al Academiei Române, membru al Academiei Oamenilor de Știință din România, romanierul Ștefan Mitroi și directorul general al Editurii RAO, Ovidiu Enculescu. La finalul acestei întâlniri literare a fost prezentat filmul documentar *Astă-seară se plânge la Teatrul Mic*, dedicat acestei „oaze, acestui spațiu de libertate și atitudine”.

Evenimentul editorial de excepție a fost moderat de președintele Fundației Europene Titulescu, prof. univ. dr. Adrian Năstase, a cărui alocuțiune o redăm integral în continuare.

Doamnelor și Domnilor,

Este o mare onoare pentru fundația noastră, pentru mine să găzduim astăzi un eveniment absolut extraordinar. Prezența astăzi, aici, a maestrului Dinu Săraru, lansarea unei cărți, ca pretext până la urmă pentru a-i arăta prețuirea noastră, reprezintă și o formă de a lansa aici, la fundație, o serie de dezbateri, lansări de carte, într-un cadru pe care l-aș numi, cel al diplomației culturale. Relațiile externe sunt fără îndoială importante, politica externă, dar și prin cultură sau, poate, mai ales prin cultură putem să consolidăm și identitatea noastră, dar mai ales să arătăm, într-un context în care mondializarea reprezintă o zonă a economicului, faptul că avem ce să împărtășim celorlalți.

Despre maestrul Dinu Săraru nu vreau să vorbesc foarte mult pentru că îl cunoașteți, iar în ceea ce mă privește, am scris de curând un text pe care l-am considerat că exprimă sentimentele mele și aprecierea deosebită pentru ceea ce am numit eu „un boier al culturii”. Personalitate excepțională pe care cărările timpului nu au făcut decât să o șlefuiască și ceea ce ne-a oferit de-alungul anilor prin lucrările sale, dar și prin ce a însemnat istoria Teatrului Mic, istoria Teatrului Național

prin contribuții absolute remarcabile pe care este important să le rememorăm prin astfel de momente. De aceea, repet, este o bucurie absolut deosebită să folosim acest pretext pentru a vorbi despre cultură, despre cei care au însemnat-o, despre cei care au marcat-o și Dinu Săraru face parte dintre ei.

Am citit cu foarte mare plăcere, din punct de vedere estetic în primul rând, un volum absolut remarcabil, cu o tradiție deosebită a unei literaturi pe care eu am iubit-o și continui să o iubesc, de o tradiție care înseamnă și Călinescu dar înseamnă și Proust. O frază care începe pe o pagină și apoi se termină pe pagina următoare, în condițiile în care mulți dintre cei care scriu astăzi, ei nu mai pot să facă un acord corect în interiorul unei propoziții. De aceea, bucuria interioară vine nu doar din temă, nu doar din metafore, vine în mod special din această încântare a cuvintelor care, împreună, reprezintă forme de modelare, forme de expresie, de legătură cu cititorii.

Mă opresc aici din ceea ce aș fi vrut să vă spun. Aș avea multe lucruri de adăugat, inclusiv în ceea ce privește relația personală pe care am avut-o de-alungul vremii și îmi aduc aminte cu plăcere de multe episoade în care am fost împreună și îmi face plăcere acum când și eu încep să privesc în urmă să-mi

aduc aminte de aceste episoade. Cred, însă, că ar fi mai potrivit să începem deja această suită de comentarii, această suită de intervenții din partea unor prieteni, din partea celor care au participat la realizarea acestei lucrări și de aceea, mai întâi, îl voi ruga pe domnul Ovidiu Enculescu, directorul general al editurii RAO, să vă spună ce anume a avut în vedere, ce anume a însemnat proiectul acesta și să comenteze cartea care se numește atât de frumos *Ura din ochii vulpii* și, la sfârșit, sper să aflați și codul acestui titlu.

Impresionat de faptul că ați acceptat să veniți astăzi la acest eveniment, vreau să vă mulțumesc. Mulțumesc și domnului Președinte al Academiei Oamenilor de Știință care este prezent aici, Inalt Preasfințitul... Sunt aici domnul academician Răzvan Theodorescu, membru fondator al acestei case, al acestei fundații, celorlalți prieteni actori, artiști, oameni de cultură, dar și cei mai tineri care au venit, sunt aici și sunt convins că vor transmite mai departe un sentiment de respect și de admirație.

Mi-am adus aminte de spectacolele extraordinare de la Teatrul Mic și de la Teatrul Național, dar eram destul de tânăr pe vremea aceea și-mi aduc aminte cozile care se făceau pentru a cumpăra bilete la teatru. Spectacolul *Maestrul și Margareta*, în mod evident, unul dintre cele mai spectaculoase spectacole, poate că acum am privi altfel... dar atunci, era și o formulă de rezistență și complicitatea pe care la cinematograful n-o poți realiza cu cei care joacă, dar în teatru, întotdeauna, lucrul acesta este posibil și o privire mai specială, un cuvânt accentuat în alt mod creează o complicitate dincolo de ceea ce eventual doar cenzura poate să stabilească de a fi potrivit. De aceea, teatrul înainte de 89, după părerea mea, a jucat un rol extraordinar în supraviețuirea culturală, în această modalitate de a evada într-o formă... din realitate din prezent, care adesea era constrângătoare.

**Prof. univ. dr. Adrian Năstase
Președintele Fundației
Europene Titulescu**

Mircea Radu Iacoban

Bolovanul

Am auzit de statui dărămate, dar despre statui avortate aflu pentru prima oară! Iată: bustul unui mare scriitor clasic georgian din secolul XVIII zace uitat într-o debara a Ambasadei Georgiei de la București – urma să fie, încă de anul trecut, amplasat la Iași pe locul unde va fi fost mormântul poetului. Va mai urca pe soclu? În 1977 publicam, la „Junimea” ieșeană, cartea de poezie *Oștile tristeții*, operă a unui prețuit scriitor clasic georgian din secolul XVIII, cu destinul legat de Iași: Besarion Gabașvili. S-a născut la Tbilisi în 1750, a murit la Iași în 1791. A fost, în epocă, bine cunoscut pentru aventurile sale politice, dar, mai ales, datorită ododelor închinat dragostei și eroismului, în virtutea cărora a primit rangul de cel mai mare poet liric clasic georgian. Exilat de la Tbilisi, regele Imeretiei l-a trimis să-l reprezinte diplomatic la curtea de la Iași a feldmareșalului Potemkin. Aici a răposat, în același an cu protectorul său, cneazul Potemkin, și și-a aflat locul de veci în cimitirul bisericii Sf. Vineri din centrul capitalei moldave. I s-a găsit și păstrat piatra de mormânt, adevărată operă de artă; vreme de două sute de ani a zăcut în curtea mănăstirii Golia, după care a fost preluată în inventarul Muzeului de istorie din Palatul Culturii și ferecată într-un depozit. Iată textul de pe piatră: „În acest mormânt zace Principele Visarion Zabarovici Gabasvili, care a fost trimis ambasador al Țarului David pe lângă prea înalta curte împărătească a Rusiei și a sfârșit aici la Iași la 40 de ani, 1791, ianuarie 24. La trecători cer iertare.” După apariția *Oștilor tristeții*, georgienii mă considerau un fel de reprezentant al lor la Iași și m-au rugat să solicit Primăriei acceptarea propunerii ca un bust al lui „Besiki” să fie donat Iașului. Ceea ce am și făcut. Georgienii au inițiat o subscripție internațională, au strâns foarte repede suma necesară, au comandat bustul unuia dintre cei mai cunoscuți sculptori din Tbilisi, Maisuradze, și, în primăvara lui 2016, statuia și-a început lunga călătorie, spre Moldova, pe ultima porțiune a rutei fiind adusă cu vaporul de la Baku la Constanța. Când totul părea lămurit și rezolvat, a apărut piedică după piedică. Prima surpriză: mi

s-a părut firesc să-i împărtășesc bucuria apropiatei dezveliri a bustului singurului amic ce credeam că-l am în Georgia, actorul și profesorul G. Dolidze. Prin anii '70 a tradus în georgiană și a editat la Tbilisi piesa mea *Sămbătă la Veritas*. I-am trimis (cine m-a pus?) o fotografie a bustului în gips aflat în atelierul sculptorului. Primesc imediat o scrisoare de felicitare („este o manifestare adevărată a unei lungi și solide prietenii între popoarele noastre”), urmată de o somație ciudată: nu cumva să se așeze o astfel de statuie la Iași, fiindcă „sculptura nu seamănă deloc cu Gabașvili, iar îmbrăcămintea poetului nu-i conformă cu tradiția georgiană”. Chestiunea cu ținuta vestimentară e de tot simplă: Besiki era ambasador pe lângă curtea Rusiei de la Iași a lui Potemkin, unde era cvasi-obligatorie garderoba europeană; n-avea cum să poarte costum național georgian. Dar dacă asemănare nu e, nimic nu e (chit că mari monumente ale lumii n-aduc la chip cu personajul întru chipat – vezi cazul statuii lui Ștefan cel Mare de la Iași, operă a marelui sculptor francez Frémiet). Golidze se agită și insistă în dreapta și-n stânga: opriți așezarea bustului! „Nu este doar rugămintea mea personală – azi întreaga presă și internetul din Georgia au obiecții în legătură cu acest bust care este cu adevărat comic. Mă bazez pe înțelepciunea voastră, drag coleg”. După care, amicul de la Tbilisi inițiază o scrisoare de protest, obține vreo zece prestigioase semnături georgiene (academicieni, miniștri, scriitori, ba chiar și a unuia dintre presupușii urmași ai poetului) și o adresează atât primarului municipiului Iași, cât și Ambasadorului Georgiei la București. Firește, după astfel de avertizare, ambele foruri dau înapoi și dezvelirea bustului se amână sine die. Întreb în dreapta, întreb în stânga, și aflu că, actor de meserie, venerabilul Golidze (84 de ani) a jucat, cândva, rolul lui Gabasvili în teatrul georgian sovietic; ar vrea, probabil personajul așa cum și-l amintește din tinerețe. Pe de altă parte, mi se spune „pe surse” că, de fapt, nici unul dintre semnatarii scrisorii n-a văzut bustul, iar câțiva declară că nici n-au semnat misiva contestată. Cireașa

de pe tort: primesc „spre știință” copia unei contra-scrisori adresată Primarului Iașului și Ambasadorului de la București, în numele Conducerei Uniunii Artiștilor Plastici din Georgia, de către Președintele UAPG, B. Nutzubidze: „Bustul remarcabilului poet georgian Besiki, realizat de sculptorul Maisuradze, se bazează pe o analiză profundă a artei georgiene, atât vechi, cât și moderne. Sculptorul a izbutit un demers inspirat, ce asigură înțelegerea creatoare, spectaculoasă și, totodată, plină de mister, a sarcinii spirituale tradiționale, detectând trăsături specifice, caracteristice sculpturii georgiene. David Maisuradze reușește, prin lucrarea sa remarcabilă, să lege fenomenul cultural al trecutului de arta modernă a prezentului. Besiki (Besarion Gabașvili), al cărui portret nu s-a păstrat până în vremurile noastre, a fost în primul rând poet, cu o mare și rafinată educație și cultură, precum și un bun diplomat. Sunt trăsăturile pe care sculptorul s-a străduit (și a izbutit) să le sugereze perfect în creația sa plastică. Ar fi o mare bucurie pentru noi dacă această minunată sculptură va fi amplasată în municipiul Iași, proiectul constituindu-se într-o nouă expresie a prieteniei dintre popoarele noastre. Cu respect, Conducerea Uniunii Artiștilor Plastici din Georgia, **Președinte**, B. Nutzubidze.

Care va să zică, de astă dată avem de a face cu punctul de vedere oficial cel mai autorizat și mai prestigios cu putință. Iar o mențiune din scrisoarea plasticienilor georgieni trimite în ridicol tot demersul lui Golidze: „...Gabașvili, al cărui portret nu s-a păstrat până în zilele noastre...” Va să zică, nimeni nu știe care era înfățișarea poetului, dar bustului i se contestă... asemănarea! De unde se vede că pretutindeni în lumea largă poți afla protestatari de profesie, alături de amatori dispuși să semneze cu ochii închiși indignate scrisori contestatate, doar că să fie luați în seamă. Iar bolovanul a prins să se rostogolească la vale și-i greu de oprit: statuia clasicului georgian mort la Iași în veacul XVIII zace într-o magazie la București, și piatra de mormânt ascunsă într-un depozit ieșean...

Biografii

Ana-Maria Păunescu

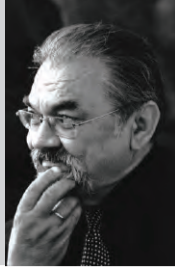

Când adorm copiii, mor florile
de tei care până adineauri
Luceau la câte o fereastră de om mare.
Când plâng copiii,
se sting și ultimele felinare
Care până mai devreme ciripeau
simfonii de iarnă
În primăveri orfane.
Când zâmbesc copiii, se cutremură
Ultimul etaj al propriilor noastre copilării,
Într-o frumoasă și incandescentă simpatie,
Profund nostalgică și profund a nimănui.
Când cad copiii, cucuiul pe care nu l-am
făcut niciodată
Crește până la durerea lor,
Ni se întoarce și ne face să ingenuchiem,
Uitați în calendarul fără pereche,
În fața suferinței lor
Și să îi găsim, fără loc de șovăială, leacul,
Când greșesc copiii, țipă la noi
vocea lor de la o zi,
Vocea care nu știa să spună mai mult
Decât atât: unde sunt? Voi cine sunteți?
Când visează copiii, suntem geloși și ne
vrem în visul lor,
Să fim siguri că e un vis curat,
Să fim liniștiți că e un vis cu zâne și baloa-
ne de săpun
și mai ales să ne asigurăm
că săpunul din baloane
nu o să le intre în ochișori.
Când ne strigă copiii,
cad din gutuiul pe care
Nici măcar nu l-am pus în pământ
Cele mai coapte gutui ale lumii,
Care ni se rostogolesc
vestitor până spre tâlpi,
Până spre brațe,
Până spre suflet.
Când se întorc copiii,
excursia care fusese a lor
Devine a noastră,
O confiscăm, o încarcăm
Într-un glob steril de trecut viscolit.
Ca să colecționăm amintiri cu ei,
Din zilele în care nu le suntem aproape.
Când reușesc copiii,
înflorște orhideea pe care,
La nașterea lor, am primit-o și am ofilit-o
Din oboseală și din amorfeli.
Când regretă copiii,
le facem loc în dicționare
Ca să inventeze definiții noi
pentru acele stări
Care nu li s-au potrivit,
Ca să inventeze o lume
Care să nu îi mai provoace la remușcare.
Când îmbătrânesc copiii,
începem să murim noi,
Puțin câte puțin,
Lăsându-le lor doar ce e bun:
un loc în calendar,
Un nume în buletin,
O urmă de îmbrățișare pe brațe,
O lacrimă de revedere pe chip,
Un amănunt nespuse pe buze,
Un colț de cer nevăzut deasupra,
O poezie din tinerețe la rever
Și un adevăr banal în palme.
Când ne caută copiii,
Ne întorcem.
De oriunde.
Și abia atunci
Povestea e liberă să se repete.
Pentru că vine seara,
Pentru că ei sunt tot copii
Și copiii dorm devreme.
Când adorm copiii...

Cultura trezviei și inamicii ei

Prof. univ. dr.
Ilie Bădescu

Membru AOȘR
Directorul
Institutului de Sociologie
al Academiei Române
Rectorul Universității
"Dimitrie Gusti"

Peisajul vieții intelectuale pe malurile Dâmboviței este devastator de trist. De vreo două săptămâni mințile ard cu focul și pucioasa unor bizare frământări: dacă un domn a a cerut, cu prețul a două lacrimi grele, clemență pentru sociologii români, căzuți în robia securității, de la o doamnă. Nu mă voi întreba în ce calitate s-au zbuțuit aceștia doi la drum de seară pentru o așa de planetară chestiune. Nu mă interesează nici mica lor zaveră, nici tabloul penibil al acestui straniu cântar care, ni se spune, ar fi ținut într-un taler două lacrimi neasumate, de o parte și, în celălalt taler, demnitatea sociologilor români. Cât privește securitismul care-i turmentează pe mulți mi se pare a fi o penibilă și mediocră diversivă. Căci ce poliție politică va fi făcut un taler sau altul (care vor fi aceia) de vreme ce nu există nici măcar o probă asupra legăturii dintre prezumtiva lor notă informativă și cel aruncat în pușcăriile comuniste prin efectul aceluia denunț ticălos. Dacă ar fi să ne referim la vremurile instaurării regimului bolșevic, atunci da, lucrurile acelea sunt grave fiindcă apostolii noului regim de ocupație, de la Vășinski la Roller și alți asemenea lor (propagandiști, comisari, profesori de „socialism științific” et eiusdem farinae) au contribuit direct la aruncarea în temnițele exterminatorii a unor categorii sociale întregi, de la țărani chiaburi, precum tatăl meu și fratele meu, care și-au săvârșit detenția politică la Canal și în minele de uraniu, la intelectuali care s-au jertfit martiric pentru demnitatea și adevărul neamului românesc și pentru credința în Hristos, precum necanonizații Mircea Vulcănescu, Anton Golopentia, Pr. Arsenie Papacioc, Valeriu Gafencu, Pr. Iustin Pârnu și lista curge fluviu. Apostolii negri ai bolșevismului mondial au instaurat un regim de spălare pe creier a unor generații întregi, care n-au putut cunoaște cultura scufundată a poporului opresat. Acelea au fost fapte criminale de fracturare a unor falii întregi ale spiritualității românești de conștiința vie a tineretului, de la Eminescu la Blaga, Mircea Vulcănescu, Nae Ionescu, Dumitru Stăniloae și iarăși lista curge fluviu. Au scris actualii procurori ai noului val revoluționar (neokominternist) vreun rând despre opera acestor mari gânditori români europeni? Pot ei să-și asume mărturia îndurerată a profesorului H. H. Stahl că „Școala sociologică de la București n-a murit de moarte bună, ci a fost asasinată”? Eventual ne cer astăzi să-i îngropăm a doua oară în uitarea nemernică. Așadar, despre care poliție politică dintre cele documentate vorbim? Desigur că nici un fel de poliție politică nu trebuie admisă și cei ce-au făcut poliție politică de orice fel trebuie să poarte stigmul acesta. Dar chemarea la condamnarea unor segmente intelectuale întregi, de la cele din perioada interbelică, a doua oară reprimare (spiritual, de data aceasta, căci a doua reprimare fizică a celor deja adormiți nu mai este cu putință), la cele din perioada național-comunismului, pentru că au avut orientare națională și nu s-au lepădat de credință, este mai mult decât o diversivă. Ne putem întreba, desigur, a cui este vocea care se oferă să însoțească lumea cea tânără, mutată cu mintea aproape cu totul în spațiul virtual? Este vocea trezirii din somnul psihanalitic bolșevic ori este vocea vicleană a unei noi programări mentale? În cartea care adună materialele lui Erickson, *My Voice Will Go with You*, este sugerat conceptul cu care s-ar putea opera pentru a lămurii mecansimele obscure ale procesului programării și deprogramării politice (noopolitice). Când psihiatrul american

spune „vocea mea te va însoți”, el sugerează de fapt noțiunea de alterconștiință, deși n-o conceptualizează, dar arată că *insul hipnotizat* este purtătorul acestei a doua voci, aceea a hipnotizatorului, pe lângă cea proprie, a lui, ca faptură hipnotizată (programat să execute anumite comenzi neconștiente). Un asemenea concept este absolut necesar pentru a expune gama de tehnici pe care noopolitica aplicată încearcă să le standardizeze. În modelul ericksonian subconștiința are, iată, o structurare bivalentă, duotopică: *sinele și vocea care-l supraveghează*, care preia controlul pentru o vreme și într-o măsură semnificativă asupra dinamismelor mentalului subconștient. Fenomenul este mai general, fiindcă îl descoperim în adicțiile televizuale, adică în faptul că cel care se așează în fața ecranului nu-și mai aparține și va sfârși prin a prelua în subconștiința sa vocea „gânditorului virtual”, a celui din spatele „sticlei” (ecranului), pe cât de eficient pe atât de abscons. Pe de altă parte, exact această *topologie* ne sugerează cum anume funcționează tehnicile deprogramării. În ipoteza analogică a modelului psihiatric, inițiativa este, de fiecare dată, la cel mai puternic („hipnotizatorul” noopolitic, în acest caz), atât atunci când este

Vladimir Kush, *Pro și contra*

inițiat procesul programării (indoctrinării sau ideologizării) cât și atunci când este inițiat procesul deprogramării mentale. În acest sens, într-un studiu al colegului meu, dl Herzog Bogdan, ni se sugerează că deprogramarea geopolitică va veni de la aceeași voce de la care a venit programarea, adică de la un „trezitor” care tocmai a preluat controlul scenei la scară geopolitică („Pentru a putea scoate subiecții din transă trebuie folosită aceeași voce, vocea hipnotizatorului). Nu putem lămurii lumea, transmitând subiectului, în mod direct, un alt mesaj, din altă sursă decât cea folosită inițial. Mesajul va fi automat ignorat sau chiar refuzat agresiv drept propagandă. ... Și de aceea este important momentul Trump. Pentru că în următoarea perioadă, în zona hipnotizatorului vor deveni vizibile, după foarte mult timp, subiecte ignorate, chiar tabu. Acest lucru trebuie comunicat, folosind vocea hipnotizatorului, publicului ținută, subiecților. Pentru că doar vocea care a indus transa va fi ascultată”. cf Herzog, <http://bogdanherzog.ro/vocea-hipnotizatorului/>.

În realitate, programatorul politic (doctrinarul), devenit de-programator, poate induce doar un cadru hipnagogic,

adică o stare de semitrezire și nicidecum o nouă conștiință. Ca atare, el nu va putea provoca *trezirea profundă*. (Dovada eșecului trezirii profunde o avem în eficiența discursului neokominternist actual în presa virtuală). O asemenea trezire vine din altă parte, din activarea unui alt topos al subconștiinței și anume din activarea inconștientului creator sau noologic, conectat direct la energiile necreate ale Duhului lui Dumnezeu, Creatorul a toate. O atare posibilitate, așadar, ține de apartenența insului și a grupurilor la *culturile ale stării de trezie*, singurele care-i pot scoate de sub starea în care-i scufundase cultura presomniei, aceea care menține indivizii în stare hipnagogică, de pre-dormire, de semitrezire, stare tipică pentru trecerea de la trezie politică la „somnul rațiunii”. Altfel spus, „programatorul” are eficiență atâta vreme cât strămută și menține indivizii și grupurile în stare de semitrezire, de pre-dormire, anihilând astfel dialogul interior, *semnul rațiunii treze* („Și mulți prooroci mincinoși se vor scula și vor amăgi pe mulți. Iar din pricina înmulțirii fărădelegii, iubirea multora se va răci”: Matei 24, 11-12) și, pe cale de consecință, rupându-i de Duhul trezviei, ca să nu mai audă vocea care vorbește

minții noastre cu putere nouă, ocrotitoare, puterea adevărului. Reconnectarea la acest Duh este dezideratul care explică îndemnul așa de insistent al întregii gândiri patristice și al patericelor la *trezvie*, la o permanentă *stare de veghe* („Privegheați, deci, le spune Iisus Domnul ucenicilor, că nu știți în care zi vine Domnul vostru”. Matei 24, 42. Și: „Acea cunoașteți, că de-ar ști stăpânul casei la ce strajă din noapte vine furul, ar priveghea și n-ar lăsa să i se spargă casa. De aceea și voi fiți gata, că în ceasul în care nu gândiți Fiul Omului va veni”. Matei 24, 43-44). În adâncul minții noastre a sădit Dumnezeu Duhul trezviei, vocea adevărului și a vieții. „Fiindcă nu voi sunteți care vorbiți, ci Duhul Tatălui vostru este care grăiește întru voi” (Matei 10, 20). Se subînțelege că dacă, o clipă, ai părăsit starea de veghe, furul de suflete va veni și te va arunca în starea de presomnie, de semitrezire, când nu-ți mai aparții și intri ușor sub controlul hoțului de suflete și deci de conștiință, adică ideologului, doctrinarului viclean. „Iar Iisus le-a zis: Luați aminte și feriți-vă de aluatul fariseilor și al saducheilor”. (Matei 16, 6) „Atunci au înțeles că nu le-a spus să se ferească de aluatul pâinii, ci de învățătura

fariseilor și a saducheilor.” (Matei 16, 12). Tema trezviei a fost tălcută de către Iisus Domnul în parabola celor zece fecioare (cinci înțelepte, care au adus cu ele candelile pline, sugerând condițiile trezviei, și celelalte 5, neînțelepte, care aveau doar candelilele nu și untdelemnul din ele, o minunată metaforă a semitreziei). „*Împărăția cerurilor se va asemăna cu zece fecioare, care luând candelile lor, au ieșit în întâmpinarea mirelui. Cinci însă dintre ele erau fără minte, iar cinci înțelepte. Căci cele fără de minte, luând candelile, n-au luat cu sine untdelemn. Iar cele înțelepte au luat untdelemn în vase, odată cu candelile lor. Dar mirele întârziind, au ațipit toate și au adormit. Iar la miezul nopții s-a făcut strigare: Iată, mirele vine! Leșiți întru întâmpinarea lui! Atunci s-au deșteptat toate acele fecioare și au împodobit candelile lor. Și cele fără de minte au zis către cele înțelepte: Dați-ne din untdelemnul vostru, că se sting candelile noastre. Dar cele înțelepte le-au răspuns, zicând: Nu, ca nu cumva să nu ne ajungă nici nouă și nici vouă. Mai bine mergeți la cei ce vând și cumpărați pentru voi. Deci plecând ele ca să cumpere, a venit mirele și cele ce erau gata au intrat cu el la nuntă și ușa s-a închis. Iar, mai pe urmă, au sosit și celelalte fecioare, zicând: Doamne, Doamne, deschide-ne nouă. Iar el, răspunzând, a zis: Adevărat zic vouă: Nu vă cunosc pe voi. Drept aceea, privegheați, că nu știți ziua, nici ceasul când vine Fiul Omului”* (Matei 25, 1-13).

Să reținem, așadar, că nu există societăți integral treze ori integral semi-adormite, fiindcă în nootopolul oricărui popor există culturi ale trezviei și culturi ale adormirii, un fel de *subculturi hipnagogice* abil întreținute de apostolii presomniei. Orice popor posedă, așadar, prin chiar arhitectura culturii sale, atât tehnici ale programării cât și ale deprogramării noopolitice. Indivizii semiadormiți se pot trezi nu grație inițiativei deprogramatorului din metropola sistemului ori a slugii sale ideologice din periferie, ci opțiunii lor pentru una sau alta dintre cele două culturi și toposuri spirituale. Cei ce se complac în toposurile semitrezviei nu vor ieși niciodată din hipnagogia subalternizării conștiinței, din somnul rațiunii, nici dacă deprogramatorul metropolei ori sluga lui ideologică din periferie ar zbiera la urechea fiecăruia, adică dacă ar striga în dreptul fiecăruia să se trezească. Oare nu frica de trezire (un tip special de angoasă) i-a mobilizat pe cei ce-au compus tabăra furioșilor împotriva lui Trump? Atâta furie vine dintr-o angoasă flotantă, pe care noopolitica o încadrează în simpomatologia refuzului inconștient al trezviei.

Prin opțiunea sa electorală, poporul american și-a demonstrat adevăratele, exprimate e-echivoc, pentru cultura trezviei, a eliberării din și de *hipnagogia „corectitudinii politice”*, ceea ce conferă acestui popor un cadru de profeție anabasică, pozitivă, un orizont de mesianism pozitiv și anunțul unui mare viitor. Clasele mijlocii din spațiul central-european se leagănă azi în hipnagogia imitației masive a consumerismului „postcapitalist” de tip occidental, rupându-se astfel de modul de viață al popoarelor de apartenență, de necazurile lor, de spiritualitatea lor etc. Opțiunea acestei clase pentru o asemenea cultură și un asemenea mod de viață rupt de popoarele de apartenență este de tip hipnagogic. O asemenea opțiune va agrava starea de precaritate în care au fost împinse aceste popoare de capitalismul periferial, varianta economică spre care au fost îndrumate de doctrinele tranziției, abil nutrite de filosofia „corectitudinii politice” și pasiv tolerate de Occidentul dominator.

Acad. Răzvan Theodorescu

Pornind de la un manual de legi (I)

Cu ani în urmă apărea la Atena un masiv volum de erudită cercetare în sfera dreptului vechi, volum în care atât subiectul, cât și contribuția românească sunt hotărâtoare. Aparent titlul cărții, în franceză și greacă, spune prea puțin celui ce nu este cât de cât familiarizat cu istoria culturală a veacului XVIII-lea: „*Nomicon Procheiron*, elaborat de Mihail Foteinopoulos la București (1765-1777)”. Rod al unei colaborări străne

și îndelungate între cărturari români și greci, distinși de mai multe decenii în atare cercetări – în fruntea lor s-au aflat membrul Academiei ateniene Panayotis Zepos și profesorul bucureștean Valentin A. Georgescu, una dintre personalitățile de prim plan ale istoriografiei noastre culturale, de confrății săi din întreaga Europă –, cartea aceasta (la care au fost coautori Anastasia Sifoniou-Karapas și Nestor Camariano) vedea lumina tiparului într-un moment în care, ca niciodată parcă, secolul „fanariot” ajungea în atenția specialiștilor din toate domeniile istoriei civilizației. Dacă o semnalez, acum și aici, împrejurarea se

datorește faptului că, dincolo de o admirabilă acribie, de studii și analize adâncite pe care, specialiștii dreptului vechi le vor prețui cei dintâi și cel mai competent, lucrarea profesorilor Zepos și Georgescu alătură o perspectivă înnoitoare altor puncte de vedere, exprimate pentru alte câmpuri culturale, învecinate celui juridic, în peisajul civilizației românești dintre 1700 și 1800.

Esența aceluia secol de prime prefaceri esențiale în sens modern nu poate fi înțeleasă – iar această carte o demonstrează și mai bine – fără a se ține seamă de valul de medievalism întârziat, persistent în mentalitățile deceniilor în care scaunele de la București și Iași erau ocupate de membrii acelei subțiri, cultivate și prea hulite aristocrații a Fanarului stambuliot, prelungind lumea dragomanilor din Pera și arhonților din primele timpuri ale Turco-crației, urmași îndepărtați, pe pământul Bizanțului, mai puțin ai spiritului și mai

mult ai formelor de orbitoare splendoare ale acestuia.

Luminând, în fond, o ultimă etapă de adoptare a dreptului bizantin în Sud-Estul european și cea dintâi de modernizare legislativă năzuind la codificările ce au caracterizat, la noi și aiurea, secolul al XIX-lea, volumul publicat în 1982 la Atena schițează profilul unuia dintre eminenții reprezentanți ai spiritului cultural balcanic din epoca sa cea mai „internațională” poate, practicant, moralist și teoretician al dreptului, Mihail Foteinopoulos sau Fotino, născut în Chios și activ pe meleagurile Țării Românești, între 1768 și 1781, secretar domnesc, ispravnic și om de carte omagiat de contemporani, deschis nouului, aidoma aceluia ierarh rămnicean cititor al *Enciclopediei*, faimosul Chesarie, căruia în 1780 îi făcea elogiul funebru.

Continuare în numărul viitor

Prof. univ. dr. Ioan Scurtu
Membru AOȘRPrima vizită a regelui Alexandru al Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor în România (ianuarie 1922)¹

De-a lungul vremii, românii și sârbii (slavii de sus) au colaborat în lupta împotriva dominației străine și pentru realizarea unității național-statale.

Cităm câteva exemple: 1) Campania lui Iancu de Hunedoara – român, căpitan suprem al Ungariei și Transilvaniei – desfășurată pe teritoriul Serbiei, împotriva turcilor și strălucita victorie obținută la Belgrad în urma bătăliei din 21-22 iunie 1456. 2) Intervenția armatei române în cel de-al Doilea Război Balcanic din 1913, în sprijinul Serbiei și Greciei împotriva Bulgariei, încheiat cu pacea de la București. 3) Iunie 1914, România, deși avea un tratat de alianță cu Austro-Ungaria din 1883, nu a acceptat să se alăture acesteia împotriva Serbiei. 4) 1916 o divizie sârbă, cu un efectiv de 30 000 de militari, a luptat alături de trupele române pe frontul din Dobrogea împotriva Puterilor Centrale. 5) În anii Primului Război Mondial s-a intensificat colaborarea românilor din Transilvania și Bucovina cu sârbii și croații în lupta pentru eliberarea de sub dominația Austro-Ungariei.

Este semnificativ faptul că în ziua de 1 decembrie 1918, Adunarea Națională întrunită la Alba Iulia hotără unirea Transilvaniei cu România, iar reprezentanții slavilor de sud semnau înființarea Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor.

A existat și o dispută la Conferința de pace de la Paris din 1919, în legătură cu situația Banatului. Primul ministru Ion I. C. Brătianu cerea respectarea Convenției din 4 august 1916, pe baza căreia România a intrat în război, prin care Antanta (Franța, Marea Britanie, Rusia și Italia) stabila că granița cu Serbia urma cursul Dunării. Delegația sârbă, condusă de Nicola Pasic, a susținut că această graniță trecea pe lângă Belgrad, iar capitala Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor nu putea fi apărată. După mai multe runde de discuții, Comisia teritorială a propus, iar Consiliul Suprem a acceptat, ca hotarul între cele două state să fie mutată cu circa 100 km spre Est. Guvernele de la București și Belgrad au acceptat această decizie, iar ulterior o comisie mixtă româno-iugoslavă a lucrat pe teren, propunând mici rectificări, confirmate de guvernele de la București și Belgrad prin acordul din 24 noiembrie 1923. Această graniță este în vigoare și în prezent.

Relațiile între cele două state au evoluat pozitiv, la 7 iunie 1921 semnându-se Convenția de alianță defensivă între Regatul României și Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor, care prevedea: „Ferm hotărâți de a menține pacea câștigată cu prețul atâtor sacrificii”, reprezentanții celor două state, „s-au înțeles” ca în cazul „unui atac neprovocat din partea Ungariei sau a Bulgariei contra uneia din Înaltele Părți Contractante, în scopul de a aduce atingere ordinii stabilite, cealaltă Parte se angajează să contribuie la apărarea atacate”. România și Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor au semnat Convenții similare cu Cehoslovacia, punându-se astfel bazele Micii Înțelegeri.

Pentru strângerea legăturilor dintre cele două state s-a avut în vedere o alianță dinastică.

Prin demersurile reginei Maria o asemenea alianță dinastică se realizase în 1921 între România și Grecia, prin căsătoria prințului Carol, moștenitorul Coroanei României, cu principesa Elena, și a prințului George, moștenitorul Tronului Greciei, cu principesa Elisabeta.

O înrudire dinastică româno-iugoslavă era dorită de ambele părți. Ministrului de externe Take Ionescu aprecia că astfel se asigura mai multă consistență Micii Înțelegeri. Regele

Alexandru, încoronat la 16 august 1921, avea 34 de ani (se născuse în 1888 la Cetinje, în Muntenegru) și era necăsătorit. Potrivit unor relatări, Take Ionescu s-ar fi adresat mai întâi reginei Maria, care i-a spus: „Vorbește cu fiica mea. Noi n-o vom sili niciodată. Dacă reușești s-o convingi, cu atât mai bine”².

Take Ionescu a vorbit cu principesa Marioara (Maria, Mignon), care avea 21 de ani (născută în 1900), despre regele Alexandru „un tânăr însingurat, fără părinți și cu un frate nebun, un biet rege bogat într-un palat pustiu, care avea nevoie de o regină să-i înveselească viața și să-i dăruiască o familie”³. Tânăra prințesă a rămas impresionată și a fost de acord să se întâlnească și să discute cu Alexandru.

Cei doi se văzuseră fugitiv în 1919 la Paris, cu prilejul Conferinței de pace, când regina Maria venise însoțită de fiicele sale, inclusiv Mignon, iar regele Alexandru se afla în capitala Franței pentru a susține cauza țării sale⁴.

Regele Ferdinand și regina Maria au primit informații despre viața privată a lui Alexandru, despre modul lui de a acționa în calitate de rege, precum și despre istoria slavilor de sud. La rândul său, Alexandru a fost informat despre principesa Maria (Marioara, Mignon), cea de-a doua fiică a regelui Ferdinand și reginei Maria.

Prima vizită a regelui Alexandru în România s-a desfășurat la Sinaia, în zilele de 8-10 ianuarie 1922⁵. Din însemnările zilnice ale reginei Maria aflăm cum a decurs această vizită, detalii despre program, comportarea regelui și a prințesei, a celor din jur, perspectivele relațiilor dintre cei doi tineri.

La 7 ianuarie, cu o zi înainte de sosirea lui Alexandru, regina Maria a avut o „îndelungată convorbire cu Mignon despre regele Serbiei. Ea este încântător de sensibilă, draguță și blândă. E dispusă să-l accepte, dacă poate cumva chiar să-l îndrăgească, mai ales că și că seama ce viață tristă și solitară de el și de multe nevoie este de o regină în acea țară care a fost atât de greu încercată”. La rândul său, Ferdinand s-a ocupat de organizarea primirii, stabilind ca Alexandru să fie găzduit în „camera regelui”⁶.

Alexandru a sosit cu trenul, fiind așteptat la gară „numai de bărbați”, doamnele primindu-l la castelul Peleş. Prima impresie a fost „plăcută”, regina scriind: „nu pot spune că este foarte atrăgător fizic, cel puțin în ce mă privește. Genul foarte sudic nu mă atrage, și mai poartă și pince-nez. Are însă o alură bărbătească”⁷.

Principesa Elisabeta (Lisabeta), sora mai mare a lui Mignon, nu avea rezerve: „îi place Alexandru, ea spune că o atrage, că el are un mod plăcut de a se uita la cineva și te face să simți că este bărbat”. La rândul său, sora mai mică, „Ileana, este încântată și-i place foarte mult”⁸.

Regina era oarecum îngrijorată: „El n-are habar ce înseamnă viața de familie, pentru că nu a avut niciodată o viață de familie, fiind întotdeauna o ființă solitară”⁹.

Pe de altă parte, Mignon „nu a filtrat niciodată, și ce este curios, nimeni nu i-a făcut curte vreodată. A fost întotdeauna o bună camaradă cu tinerii pe care îi cunoștea”, dori-tore să ajute și să fie fisoitoare.

În prima zi a vizitei a avut loc un dejun oficial, după care tinerii au făcut o plimbare pe zăpadă, prilej de a se cunoaște. La întoarcere au servit un ceai, au discutat, apoi au cinat la Peleş.

Regina Maria nota că doua zi, 9 ianuarie 1922, Alexandru și Mignon au vizitat întregul

castel Peleş, după care prințesa a deschis camera reginei și l-a lăsat pe rege să intre, „apoi ea a fugit. El a venit la mine și a spus că acum totul depinde de mine, pentru că ei s-au înțeles unul cu celălalt. Avea lacrimi în ochi și m-am simțit ca electrizat. M-a impresionat și mi-am dat seama că și pentru el a însemnat un mare pas și că era, firește, un pas spre necunoscut. Fără îndoială că am fost foarte tulburată, dar în general, noi am dorit-o. Dacă ei cred că își vor clădi împreună cuibul, să le ajute Dumnezeu! Ambele țări doresc cu ardoare acest lucru. Va fi o alianță foarte populară pentru ambele părți și ei amândoi sunt patrioți care doresc să trăiască pentru țările lor”¹⁰.

Acordul pentru căsătorie i-a luat prin surprindere pe toți, datorită rapidității cu care cei doi au decis să-și lege destinele.

A urmat „un dejun în familie”, unde Mignon a anunțat că s-a logodit. A acceptat „chiar în clipa când acesta [Alexandru] a cerut-o”. A spus „Da, fără ezitare”. Au plecat dimineața la plimbare împreună și s-au întors la prânz logodiți. Regina Maria scria: „A fost un moment de mare emoție pentru noi toți”. Inșuși regele Ferdinand „era uluit și el și emoționat. Mignon e buna lui prietenă”¹¹.

După prânz proaspeții logodnici au plecat la plimbare cu mașina, Mignon dorind să-i arate „îndemânarea ei de soferită”¹².

Seara a avut loc „o mare recepție pentru logodnă”, între participanți numărându-se Take Ionescu, devenit președintele Consiliului de Miniștri la 17 decembrie 1921, care „radia, simțindu-se un adevărat naș al întregii situații”¹³.

Regina Maria nota, la 10 ianuarie, că Mignon „este deosebit de mulțumită și chiar puțin cam făloasă cu asta. Se vede asta din bucuria cu care ea însăși telegrafiază tuturor. Nu a uitat pe nimeni și a telegrafiat personal tuturor foștilor premieri”¹⁴.

Pe de altă parte, regina a constatat că Alexandru era „timid și rezervat”. L-a invitat la o „convorbire privată”, rugându-l „insistent ca, odată pentru totdeauna, să se obișnuiască cu ideea că urmează să trăiască împreună cu Mignon și nu alături de ea (subliniere în text – IS), că fiind o fată foarte rezonabilă și atât de neobișnuit de modestă, în felul ei de a fi, nu trebuie să se teamă că ea ar avea nevoie de o dragoste arzătoare. Ea nu are nevoie decât de un tovarăș și în acest spirit și dorință l-a acceptat”¹⁵.

Alexandru a afirmat că „este dispus, ba chiar dorește ca lucrurile să se desfășoare, în întregime, după cum vrem noi”. A mărturisit că a trăit „întotdeauna singur și retras și are obiceiuri de burlac, așa că și pentru el schimbarea nu va fi foarte ușoară, trebuind să-și modifice complet mentalitatea și obiceiurile”. Deocamdată, „locuiește într-o casă mică, palatul fiind nesatisfăcător. Are însă intenția să construiască unul în apropierea orașului [Belgrad], ales de el, și speră că va face această casă împreună cu Mignon”¹⁶.

Au discutat și probleme financiare: „Se pare că statul tocmai urmează să-i dea o imensă proprietate de o valoare colosală care va asigura un venit considerabil de aproximativ 18 milioane sau cam așa ceva, astfel încât nu este îngrijorat sau neliniștit din acest punct de vedere, ceea ce este o grijă mai puțin”¹⁷.

Regina a conchis că „înfașșurarea lui exprimă bunătate și sinceritate, am toată încrederea în el”. Au convenit ca Alexandru să revină în România, cât mai curând posibil, la Cotroceni, „ca să trăiască puțin viața noastră de familie și apoi Mignon și cu mine vom veni să-l vedem, astfel încât să poată face amândoi planuri cum, unde și în ce condiții vor dori să se stabilească”¹⁸.

În ziua de 11 ianuarie, regele Alexandru

a plecat „cu promisiunea de a se întoarce cât mai curând posibil”¹⁹.

A revenit în zilele de 20-25 februarie 1922, însoțit de primul ministru Stephan Pasic și de ministrul de externe, Momcilo Nincic, prilej cu care a avut loc logodna oficială.

Regina Maria a vizitat Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor între 2 și 5 aprilie 1922, prilej cu care a discutat cu Alexandru despre locuința noii familii. A constatat că regele ducea o viață de soldat, dormea pe un pat de companie și lucra la o masă veche, într-o căsuță aflată vizavi de palatul regal²⁰. A observat că tot personalul palatului era alcătuit din bărbați, nici măcar spălătorul rufelor nu era făcut de femei.

Au vizitat „palatul vechi”, care fusese renovat, dar pe care „Alexandru nu-l poate suferi”. De asemenea, au vizitat un alt palat „unde Alexandru crede, cu multă neplăcere și cu un sentiment de disperare, că va trebui să se stabilească, înainte de a se hotărî unde își va construi propria casă”. Au vizitat și „locurile unde ar putea ei să locuiască”. De asemenea, au trecut „în revistă ceremoniile de căsătorie”. Chiar în timpul acestei vizite, Parlamentul de la Belgrad „a votat în unanimitate o extrem de generoasă <listă civilă>”²¹.

Căsătoria a fost oficiată în catedrala din Belgrad în ziua de 8 iunie 1922, cu mult fast și într-o atmosferă optimistă²².

Cei doi au avut o „căsătorie fericită”²³. Alexandru și Maria (cum a fost numită în calitate de regină) au avut trei copii, toți băieți: Petru (1923), Tomislav (1928) și Andrei (1929).

Din păcate, regele Alexandru a fost asasinat la Marsilia în ziua de 8 octombrie 1934 în timp ce efectua o vizită oficială în Franța. Comentând „odioasa crimă”, N. Iorga scria că regele Alexandru a fost un „discret și modest căpitan de oaste”, modest și de o „aleasă bună-tate, lipsit de orice trufie care avea plăcerea de a face bine, un suflet distins și nobil”²⁴.

A urmat la tron Petru, minor. În martie 1941, Petru a fost înlăturat de la putere ca urmare a deciziei guvernului numit de el ca Iugoslavia să adere la Pactul Tripartit (Germania-Italia-Japonia). A luat drumul exilului, stabilindu-se în Anglia. În noiembrie 1945, Iugoslavia devenind Republică, sub conducerea lui Iosiph Broz Tito.

Regina Maria a murit la Londra în 1961, iar fostul rege Petru al II-lea în 1970, în SUA. Corpurile lor au fost aduse în Serbia în 2013 și reînchinate în catedrala de la Oplenac.

NOTE:

¹ Comunicare prezentată la Simpozionul internațional cu tema *Un trecut comun: din istoria relațiilor româno-sârbe* (Sinaia, 23 mai 2017)

² Hannah Pakula, *Ultima romantică. Viața reginei Maria a României*. Traducere Sanda Ileana Racoviceanu, București, Editura Lider și Editura Cartea pentru Toți, f.a., p. 394

³ Ibidem

⁴ Guy Gauthier, *Missy regina României*. Traducerea din franceză de Andreea Popescu, București, Editura Humanitas, 2000, p. 262

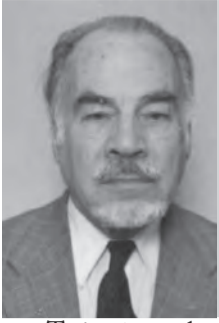
⁵ Regina Maria a României, *Însemnări zilnice (1 ianuarie-31 decembrie 1922)*, vol. IV. Traducere Sanda Racoviceanu. Îngrijire de ediție, introducere și note de Vasile Arimia, București, Editura Historia, 2006, pp. 29-38

⁶ Hannah Pakula, op. cit., p. 395

⁷ Ioan Scurtu, *Istoria românilor în timpul celor patru regi. Ferdinand I, București, Editura Enciclopedică, 2010, p. 118*

⁸ Guy Gauthier, op. cit., p. 263

⁹ N. Iorga, *Oameni care au fost*, vol. II. Ediție Valeriu și Sanda Răpeanu, București, 2012, p. 273

Acad. Dan Berindei

Conștiința istoriei

Trăim în multe privințe – bune și rele – pe o zestre a trecutului, care ne însoțește de-a lungul vieții, el trebuie să ne fie în fapt un *sfătător*, un *invățător*. Din păcate, în lunga mea viață am trăit de nenumărate ori imixtiunea factorilor politici în transmiterea acestei prețioase zestre și nu de rareori, din păcate, uitarea, deturnarea ori trunchierea ei.

Ne revine însă datoria de a apăra o privire limpede, deplin înțelegătoare și de a respinge atât uitarea, cât și interpretările partizanice. Acest lucru trebuie să-l realizăm ca cetățeni ai unei țări, dar și ca oameni deplin conștienți de „mersul lumii” de astăzi și din totdeauna. Asistăm atât de deseori la falsificări și denaturări și mai ales la uitări, încât este vremea unei treziri, a conștientizării *locului real* pe care l-au avut cei care ne-au

precedat, a celui pe care îl avem și mai ales a celui care s-ar cuveni să-l avem.

Istoriei trebuie să i se redea locul firesc într-un proces de formare a fiecăruia, deoarece numai astfel vom fi deplin înzestrați cu un proces de cunoaștere indispensabil unei drepte judecăți.

Lumea se schimbă sub ochii noștri, trăim în fiecare clipă un proces extraordinar de mutații și de deplasări a centrelor. În realitate, suntem confrunțați cu o întrecere extraordinară, în care se produc decantări și care însă trebuie să ducă la un fericit moment, la o generală echilibrare a planetei, la asigurarea unui mers înainte, într-adevăr fratern al tuturor, moment în care pacea va fi instaurată, căci altfel drumul nostru este spre pierire.

În această nouă situație nu putem

ajunge decât printr-un deziderat și o voință colectivă, fiind deplin conștienți că nouă, oamenilor, ne revine schimbarea de comportament, noi, de fapt, vom alege viitorul nostru, al umanității în ansamblu. Dacă cursa nebunească a înarmării va continua, în condițiile forței atomice, suntem sortiți autodistrugerii; de asemenea, dacă dezechilibrul între soarta oamenilor va fi același – între mizerie cruntă și bogăție sfidătoare – va persista sau chiar se va accentua, nu vom putea vorbi de libertate, egalitate și fraternitate decât ca lozinci lipsite de un conținut real.

Omenirea a străbătut un drum întins, și-a cucerit pas cu pas această planetă, a trecut printr-un proces de civilizare în succesive etape, dar astăzi, datorită în bună măsură

chiar extraordinarului proces de dezvoltare, suntem datori, *dacă vrem să fim teze un viitor al umanității*, să găsim căile înțelegerii și să realizăm pacea universală și împlinirea aspirațiilor nu doar al unor mari puteri sau al unor state prea puternic înarmate, ci a oamenilor de pretutindeni, cu înțelepciune și simțul măsurii, învățând din extraordinara epopee a unui trecut.

Istoria ne este necesară, ca reazem, ca îndrumător pentru a găsi căile cele mai bune și mai ales pentru a ne feri de cele înșelătoare, iar cele mai puternice dintre state, în primul rând, au datoria de a a-și aduce o contribuție înțeleaptă, în propriul lor interes, dar și ca o datorie față de dezvoltarea omenirii, împiedicând distrugerea ei și mai ales o tragică autodistrugere!

Dinu Săraru

Amintirile care ne vor troieni cu drag

Continuare de pe prima pagină

Pentru corectitudine, adaugă în final dl. Pleșu, conștient în favoarea d-lui Săraru – acesta, *ca o formă meritatorie de îndrăzneală culturală: aducea în scenă un personaj încă neprofilat și nu-i punea samavolnic în gură fraze gata făcute. Ce e drept e drept...*

Întrebându-se azi de ce se supunea ritualului de mai sus, își răspunde singur: „De ce o făceam? Nu știu. Între altele, de prost ce eram!”

Pentru corectitudine, adaug și eu, nu prin via Tudor Vornicu de care eram strâns legat de o mare prietenie – ajunsese dl. Pleșu la *Carnetul Plastic*, ci la recomandarea redactorului de specialitate Liviu Oprescu; acesta îmi atrăsese atenția asupra d-lui Pleșu, absolut strălucit al Institutului de Arte Plastice și asupra fiului lui Vida Gheza, știindu-mă, ca toată lumea, interesat de promovarea, chiar agresivă, la televiziune, a tinerilor de excepție din spațiul cultural.

Este adevărat că înaintea emisiunii transmise în direct îl întrebam pe dl. Pleșu (ca și pe alți colaboratori în domeniul lor), ce părere avea despre pictura, grafica, sculptura, designul care făceau obiectul *Carnetului Plastic*. Nu mă gândeam preventiv la ce ar fi putut să spună periculos pentru siguranța sistemului un „oarecare”, cum zice chiar dl. Pleșu, fiind de asemenea cunoscut și faptul că emisiuni culturale întregi coordonate de mine se făceau pe răspunderea mea în transmisie directă din expoziții, săli de teatru, librării și uneori din câte trei-patru orașe odată! În realizarea liberă a ziaristilor rađațiile culturale. Nu-mi trecea prin cap că dl. Pleșu ajunsese încă de atunci la concluzia că „Disidența, imposibilă (sau prea riscantă), pe față, devenea o intensă ocupație privată. Puteai – mai zice dl. Pleșu – să-l terfelești pe marele conducător de pe ecran ca la ușa cortului și să te culci apoi, liniștit, cu conștiința datoriei împlinite”. Abia astăzi află și eu ce frică îi era d-lui Pleșu de disidența pe față și mai află că de atunci, de foarte tânăr, adoptase disidența privată ca să poată dormi liniștit și cu conștiința împăcată și astfel să poată face și studiile de perfecționare în străinătate. Disidența privată îl ferea de orice griji, „altfel – cum declara sincer Pristanda – alta era în sufletul meu”. De unde, firește, și scrisoarea adresată atunci conducătorului iubit prin care, după ce îl informa cât de devotat a intrat în Partid încă de la 19 ani, îi cerea iertare de o rătăcire adusă și la cunoștința unui lucrător al Ministerului de Interne.

Să povestesc acum și începutul campaniei împotriva flocoșilor a cărei victimă a fost și dl. Pleșu.

Un redactor șef de serviciu pe televiziune, într-o zi din acei ani '70, a fost apelat pe telefonul scurt chiar de către șeful secției cadre a C.C. al P.C.R.

- Tovarășu'..., aude în telefon redactorul șef de serviciu pe televiziune.

- Da, răspunde acesta.

- Tovarășu'..., luați măsuri ca în telegazeta de seară tov. Ciurescu să nu mai intre cu chică și plete, flocoș; să se ducă imediat să se tunda! Și urma proverbialului lui „Am încheiat citatul”. Și, evident, pac receptorul. Am descris portretul personajului în romanul *Cei care plătesc cu viața*.

„Tov. Ciurescu” s-a conformat, a intrat seara în telegazeta tuns și frezat, iar eu care și aflasem povestea am rămas să mă gândesc ce flocoși am în emisiuni. Singurul era dl. Pleșu. Flocoș, cum spune cu drag Arghezi despre Zdreanță, cel cu ochii de faianță, pentru că, sigur, tovarășul șef de cadre nu se gândise la marele poet. Foarte flocoș, dar deștept, și speram de la Domnia sa o mare operă, cum zice și azi despre Domnia sa acad. Răzvan Theodorescu în cartea *Despre cultura de ieri și români de azi: „Andrei Pleșu este un băiat deștept, plin de fantezie, dar care nu a reușit să dea ce ar fi trebuit”*.

Nu bănuiam atunci că absolventul Institutului de Arte Plastice nu avea să ne dea ce speram și eu și văd că spera și academicianul cu un raft de cărți fundamentale în spate. De altfel, la pagina 109 a cărții citate, Răzvan Theodorescu reia portretul d-lui Pleșu: „Pleșu este un om inteligent, e o mare diferență față de Liceanu. Îmi pare rău că nu a prea scris. De altminteri, pe o carte pe care mi-a dat-o cu dedicație, Andrei Pleșu mi-a scris: „Lui Răzvan, în așteptarea a ceea ce o să dau într-o zi.” Până azi nu a dat ce așteptam! Tocmai că este inteligent și are talent literar e de mirare că Pleșu nu a scris ceea ce cred că putea scrie.”

Pentru corectitudine, cum tot zice dl. Pleșu, mă întreb și eu acum ce să mai aștepte acad. Răzvan Theodorescu de la cineva care urmează peste două luni, mi se pare, la 23 august, să împlinească 69 de ani! Să-i ureze, cum o fac și acum, La mulți ani!

În finalul primeia dintre cele Două note, dl. Pleșu mai scrie într-o paranteză: „Pentru corectitudine trebuie să adaug astăzi că d-lui Săraru nu i se pot contesta anumite isprăvi utile. Ca director de teatru bucureștean, a lăsat o amintire onorabilă, în condiții în care puțini știau să practice cu succes slalomul ideologic”.

Tot pentru corectitudine revin și eu iar și spun că spectacolele Teatrului Mic nu erau anumite isprăvi, ele au reprezentat un Program. Acest Program a fost încheiat de Istorie cu *O scrisoare pierdută* de Caragiale, în care dictatorul, căruia dl. Pleșu îi ceruse iertare în pomenita scrisoare publică, era satirizat direct, pe față, cum bine se știe, și nu privat,

ca să te poți culca liniștit cu conștiința împăcată. Era, repet, satirizat pe față, în interpretarea rolului Agamiță Dandanache, jucat în travesti de marea actriță Leopoldina Bălănuță, în regia lui Silviu Purcărete și în direcția lui Dinu Săraru, care îl legase la gură pe dl. Pleșu tocmai când acesta adoptase tactica disidenței private. Spectacolul cu *O Scrisoare pierdută* a fost denunțat chiar în seara premierii, de către un mare actor, cum se va vedea în *Jurnalul unui personaj controversat, provocat de Vartan Aracelian* și a fost urmat de cea mai mare anchetă de securitate și justiție din statul de atunci (în 1988!).

La Teatrul Mic și la Teatrul Foarte Mic era vorba, așadar, de un Program repertorial și nu de isprăvi. Aici s-au jucat, și dl. Pleșu a fost și domnia sa ca spectator de față, *Diavolul și bunul Dumnezeu* de Sartre, *Richard al treilea* și *Richard al doilea* de Shakespeare, *Ivona, principesa Burgundiei* de Gombrowicz, *Emigranții* de Mrozek, *Politica (unu și doi)* de Teodor Mănescu, *Ca frunza dudului* de D.R. Popescu, *Evl mediu întâmplător* și *Amurgul burghez* de Romulus Guga, *Niște țărani* de Dinu Săraru, *Să îmbrăcăm pe cei goi* de Pirandello, *Doamna cu camelii* după Al. Dumas-fiul, *Nebuna din Chailot* de Giraudoux, și, bineînțeles, *Maestrul și Margareta* de Bulgakov, cu zece ani înainte de a fi jucat de Taganka la Moscova. Acestea nu sunt isprăvi. N-au fost isprăvi nici *Seratele literar muzicale* ale lui Iosif Sava, nici primul cabaret politic din acei ani, *Astăzi seară stau acasă* cu Ștefan Iordache în rolul protagonist. De altfel, în încheiere, am să spun că tot în cadrul acestui Program s-a înscris, la București, la Teatrul Mic – nu la Teatrul din Târgul

Mureș, cum se arată și în programul spectacolului tipărit acolo, premiera recitalului *Eminescu* în interpretarea actriței Adám Erzsébet care s-a bucurat de solidaritatea, atunci, pe față, nu privată, a unui grup de intelectuali, din care, culmea!, pe față acum, făcea parte și dl. Andrei Pleșu, cum se vede și în fotografia din revista noastră, însoțită de legenda necesară.

Închei zicând că, din nefericire, în sufletul românului imparțial (bolnav de mentalitatea tr a n z a c ț i o n a l ă descrisă ca o doctrină tragică pentru români de către academicianul Răzvan Theodorescu), încă stă ascuns un drăcușor tranzacțional care determină și jalnicul liberschimbism cointerestat și slugărnicia față de Jupânul la Putere și practica lacomă a acestei slugărnicii, în favoarea coroanei

– nu coroanei – de premiant întâi la concursul pentru răsplata jertfei patriotice, jertfă care te poate face și ministru al culturii la un președinte socialist, și ministru de externe la un președinte reprezentând o coaliție țărănistă-liberală-democrată și consilier prezidențial la... Traian Băsescu!

Iată, astfel, cum poți ajunge și omul deplin al tranzacționismului românesc. Dacă nu cumva studiile din Germania te pot ajuta să mai adaugi un plin la acest deplin și să te mai vezi o dată la Cotroceni!

Să mai spun că eu n-am fost disident, nici măcar privat; m-am zbatut pentru Programul de la Mic și Foarte Mic în favoarea ideii de cultură teatrală românească în context european.

În prima săptămână de la izgonirea mea din Teatrul din Sărindar, până și decorurile acestui Program erau distruse! Ministrul Culturii care a semnat și numirea noului director era dl. Pleșu! căruia, cu câteva zile mai înainte, îi adresasem o scrisoare la care n-a răspuns niciodată și în care îi pomeneam, cum am făcut-o și în acest pamflet cordial, Programul de spectacole pe care sigur le văzuse. Noul director, altfel un admirabil om de cultură și traducător excepțional din literatura franceză, n-a rezistat decât câteva luni în care primul act teatral, sau spectacol teatral, în direcția lui a fost o sfeștanie făcută de un preot din Tulcea, adus de un prieten vesel, tot scriitor, al noului manager, o sfeștanie când au fost stropite cu aghiazmă sala de teatru, scena și subsцена, cabinele, culoarele, birourile, privățile, ca să piară, cum anunța Ziarul „Libertatea”, duhul necuratului. Eu eram Necuratul! Și acum fotografia.

Legendă (de la stânga la dreapta): Directorul teatrului, adică Necuratul, lipsit de Necuratul dl. Pleșu, viitorul Ministru, atunci aflat în disidență privată, marele regizor Dan Pița, singurul care putea spune că a fost disident pe față, autorul a două filme interzise și amândouă mari filme, doamna Hăulică, dl. Dan Hăulică, viitorul vicepreședinte al Frontului Salvării Naționale, mai la tinerete criticul acerb de artă de la „Scânțea” care îl făcuse praf pe formalistul Eugen Mihăescu (peste doi ani, amândoi, la curtea lui Ion Iliescu, artistul, consilier de imagine, criticul de partid, ministru UNESCO la Paris), marea actriță Adám Erzsébet, interpreta recitalului *Eminescu*, marele pictor Viorel Mărgineanu (autorul decorului și cortinei Recitalului), atunci președintele Uniunii Artistilor Plastici, peste doi ani izgonit și tot ca și mine drept ceaușist înrăit.

În rândul de jos (de la stânga la dreapta): regizorul Dinu Cernescu, cel care abia îmi scrisese atunci: „îți voi fi recunoscător toată viața; eram la podea, tu m-ai ridicat și m-ai făcut din nou mare regizor” – cel care avea să ducă noaptea la Comitetul Central la Poarta C, după premiera *Scrisorii pierdute*, denunțul trimis dictatorului de marele actor, acela care strigase în sala luată cu asalt de aplauzele furtunoase: „nu pot să particip la o astfel de blasfemie” (tot Dinu Cernescu, pe care îl ridicasem de la podea, avea să publice în 26 sau 27 decembrie în „Adevărul” un articol în care îl denunța și el pe ceaușistul Săraru, soția d-lui Pleșu, și în spate, jos, soția mea și marea actriță Carmen Galin.

Cum ar veni, lumea românească!

† Î.P.S. Dr. Varsanufie, Arhiepiscopul Râmnicului

Râmnicul Domniei Sale

Continuare de pe prima pagină

În planul culturii eclesiale a Vâlcei, contribuția sa este majoră. Dinu Săraru și-a pus toată ființa sa în slujba neamului românesc și implicit a Bisericii naționale. Multe biserici râmnicene au fost salvate și au rămas spre dănuire atunci când în București acestea erau dărmate în timpul sistematizării, planurile de refacere a Râmnicului fiind stabilite în *pridvorul chiliei* sale de la Slătioara. Monumente culturale unice ale *Olteniei de sub munte* dănuie astăzi tocmai datorită grijii pe care acesta a purtat-o față de leagănul cultural râmnicen. Nu o dată a intervenit la Departamentul Cultelor în scopul restaurării multor biserici, mănăstiri și schituri, arătând că slujitorul neamului românesc nu poate să nu fie și slujitor al Bisericii strămoșești. Cuvintele Sfântului Apostol Pavel „Cu cei slabi m-am făcut slab, ca pe cei slabi să-i dobândesc; tuturor toate m-am făcut... dar toate le fac pentru Evanghelie, ca să fiu părtaș la ea” (I Corinteni 9, 22-23) se potrivesc fără doar și poate lucrării pe care *ultimul potecaș al Slătioarei* a plinit-o. A înțeles că Râmnicul nu poate dănuie decât prin bisericile sale, iar renașterea culturală a acestuia nu poate veni decât prin Biserică, așa cum în nenumărate rânduri a afirmat-o. Iată ce spunea scriitorul Dinu Săraru într-un interviu dat unei televiziuni vâlcene: „Trebuie să construiești, jertfindu-te. Cât de mare e jertfa, cât de curată, cât de plină de

semnificație, atât este și puterea ta de a te defini în societate. Oamenii trăiesc după măsura acestei jertfe, acestei cheltuieli a lor spre binele lor, spre binele semenilor, spre binele construcției interioare [...]. Este nevoie de o mare tărie spirituală să poți să stai drept în furtună”¹. Dinu Săraru a reușit, el însuși, să stea drept în furtuna vremurilor, dar chiar mai mult a reușit să sprijine pe mulți alții în furtuna timpului spre a nu se prăbuși. Este impresionant să-l vezi și acum, la vârsta de 85 de ani, cum școalește, în cel mai curat sens al cuvântului, tineri care pornesc în călătorie pe valurile mirifice ale scrisului (uneori și vârstnici care nu publică ceva fără ca acesta să citească mai întâi și să gireze cu înțelepciunea sa), regizori care își hrănesc visurile din seva vie a sfaturilor sale și de asemenea să vezi oameni simpli care îi sărută mâna când îl întâlnesc pe străzile iubite ale Râmnicului sau ale Bucureștilor salutându-l: Să trăieți, Maestre!

Poate nu întâmplător, Dinu Săraru s-a legat pe sine, ca de nicio altă mănăstire, de Arnota – Taborul Vâlcei, cum a numit el însuși acest așezământ monahal. A reușit să o sprijine pe maica stareță Ambrozia Rucăreanu, prietena sa de suflet, să aducă această mănăstire la o strălucire pe care nu a mai avut-o decât în vremea Bincredinciosului Voievod Matei Basarab. El este, puțini știu, promotorul procesului de restaurare a străvechii biserici care adăpostește mormântul voievodului peste care ploaia își cernea picurii ei prin acoperișul deteriorat. Nu puțin a creat scriitorul Dinu Săraru în atmosfera de rugăciune taborică a acestei mănăstiri, uneori chiar dictându-i maicii starețe, matematiciana Ambrozia, parte din romanele și nuvelele sale.

Este bine-cunoscut rolul pe care l-a avut în restaurarea și, mai mult decât atât, în punerea la adevărată valoare a micii comori din Vioareștii Slătioarei,

Bisericița potecașilor, unică în lume, aceasta bucurându-se anii din urmă de o restaurare impecabilă, făcută de dna. Elena Murariu, la rugămintea expresă a ultimului *potecaș al culturii românești*. Aici, ani de-a rândul s-au decernat premiile Fundației *Niște Tărani*. Această biserică mică, dar atât de frumoasă, devine pentru o zi centrul culturii românești, ani de-a rândul pășindu-i pragul celei mai de seamă personalități ale acestei țări.

Pentru a păstra în inima sa duhul rugăciunii taborice, academicianul Constantin Grigore Săraru și familia sa au ctitorit *pe moșia străbunilor săi din Slătioara* un paraclis spre pomenirea părinților săi, a sa și a urmașilor săi, ca mărturisire a credinței celei drepte într-un singur Dumnezeu, Unul după Ființă, dar întreit în Persoane și, de asemenea, spre folosul sufletesc al tuturor celor care vor intra și se vor ruga în acesta. Hramul acestui paraclis nu putea fi altul decât *Schimbarea la Față a Mântuitorului*, arătând încă o dată, dacă mai era nevoie, că „Biserica, în România, e încă un liant extraordinar al sufletului românesc”² și de asemenea că Dinu Săraru rămâne un doritor al dobândirii Harului dumnezeiesc, descoperit de Hristos ucenicilor Săi prin lumina taborică.

NOTE:

¹ William Alexandru Cosmescu, *Convorbiri cu Dinu Săraru*, Editura Prisma, Râmnicu-Vâlcea, 2007, p. 13.

² *Ibidem*, p. 32.

Liceul teoretic de băieți „Alexandru Lahovari”, Râmnicu-Vâlcea

Prof. univ. dr. Paul Dobrescu

Opinii

„Sistemul este blocat”. Globalizarea va exista, dar nu va mai domina

În numărul trecut al revistei anunțăm că articolul următor va fi consacrat situației geopolitice a Europei (în condițiile în care pe arena mondială se impune tot mai mult troika globală: SUA, China, Rusia). Un fapt ne-a atras în mod special atenția. Numărul pe mai/iunie a.c. al revistei „Foreign Affairs” este consacrat în întregime ordinii liberale și influenței negative pe care politica externă a administrației Trump o exercită asupra acesteia. Pe coperta revistei domină titlul *Present at the Destruction? Trump in Practice*, ceea ce face de prisos orice comentariu. Pentru a pune la îndemâna cititorului unele date și interpretări recente despre evoluția ordinii liberale și a-1 sprijini să se conecteze cu o dezbateră vie – care în SUA cunoaște tonalități înalte, uneori îngrijorătoare – ne-am gândit să consacram însemnările de față ordinii liberale și pericolelor reale care o pândesc, urmând ca asupra situației geopolitice a Europei să revenim într-un material viitor.

Că ordinea liberală instaurată în perioada postbelică păraie din toate încheieturile nu mai este un secret. Este suficient să privim la schimbul de replici dintre liderii Americii și Germaniei pentru a ne face o idee. La recenta întâlnire NATO de la Bruxelles, ca și cu ocazia vizitei cancelarului german la Washington, se pare că președintele american a făcut apel la un document din care reieșea că Germania datorează Americii 300 miliarde dolari. Cum fusese calculată suma? În 2002, când cancelar era Gerhard Schroeder, Germania s-a angajat să contribuie cu două procente din PIB-ul său la cheltuielile NATO. Nivelul acesta nu a fost niciodată atins. Diferența dintre ceea ce s-a promis atunci și suma reală livrată s-ar ridica la suma menționată mai sus. La care se adaugă excedentul comercial al Germaniei pe relația cu Washingtonul, calificat de Donald Trump drept „rău, foarte rău”. Cert este că zilele acestea doamna Merkel a făcut o declarație care a uimit pe toată lumea: „Vremurile în care ne puteam baza în totalitate unii pe alții s-au cam încheiat”. Ca să nu mai amintim de faptul că doamna Merkel s-a întâlnit, mai întâi, cu Barack Obama la Berlin după care a mers să-l întâlnească pe Donald Trump la Bruxelles. Cert este că declarațiile cancelarului german au generat un val de replici tăioase din partea comentatorilor. De pildă, Richard Haass, președintele Consiliului de Relații Externe, a calificat declarația drept „un moment de cumpănă pe care SUA au căutat să-l evite de la cel de-al doilea Război Mondial încoace”.

Nu este singura situație care ne vorbește despre criza reală pe care o traversează ordinea liberală mondială. În Marea Chinei de Sud momentele tensionate între cele două superputeri ale momentului se succed din ce în ce mai frecvent, vorbindu-ne despre escaladarea unui potențial conflict. Evoluția situației din Siria pune față în față America și Rusia, iar riscurile unui conflict extins stau la pândă. Exemplele ar putea continua.

Revenind la numărul special al revistei „Foreign Affairs”, am menționa faptul că articolele critice publicate de revistă au în comun un reproș: Donald Trump nu are în vedere tabloul mare al realizărilor din perioada postbelică, inducând o imagine deformată asupra acestei epoci. „Ordinea liberală are, fără îndoială neîmplinirile sale – cum ar fi războaiele costisitoare și greșite purtate în numele său, ori nedreptățile economice și sociale care persistă – dar ea a adus în toată lumea poporul la putere, care luptă pentru o viață mai bună în cadrul unui sistem global relativ deschis și bazat pe reguli” afirmă G. John Ikenberry, profesor la Princeton University. „Trump a abdicat de la responsabilitatea SUA față de lumea pe care a construit-o și numai timpul ne va spune adevăratele proporții ale răului pe care l-a făcut”. Philip Gordon surprinde riscurile pe care le conține politica externă a administrației Trump, care nu este clar ce curs va urma. Clar este doar faptul – afirmă autorul american – că avem de-a face cu decizii luate sub impulsul momentului, chiar cu „decizii nechibzuite”.

Nu vom continua cu prezentarea diverselor critici la adresa politicii

externe a administrației Trump făcute de către personalități prestigioase ale spațiului public american. Și noi credem că SUA nu au pierdut întotdeauna în favoarea altor state, cum pretinde președintele american. Împărțăm și noi preocuparea pe care o generează retragerea Americii din Parteneriatul Transpacific, de pildă. Cum s-a remarcat de către autori consacrați, această înțelegere economică a avantajat mai mult elitele decât poporul american. Chiar și așa, gestul retragerii merita o examinare mai adâncă având în vedere semnificația strategică a parteneriatului respectiv. America se retrage dintr-o regiune care devine un gen de „locomotivă economică” a lumii. Nici o superputere nu-și poate păstra statutul dacă nu este prezentă și dacă nu are o poziție de primă mărime în regiunea cea mai dinamică a lumii.

Ceea ce ne propunem este să relevăm o altă cauză a slăbirii ordinii internaționale liberale, cauza socială internă, cea care, în cele din urmă, este mai importantă decât toate. Această cauză l-a adus la putere pe Trump, această cauză stă la baza Brexitului și dacă nu va fi examinată, tratată cum se cuvine va genera, în continuare, multe probleme. Va afecta spiritul democratic al vieții politice din diverse state și al ordinii liberale mai mult decât multe guverne și decizii.

Începem prin a adresa o întrebare-test cititorului revistei *Clipa*: dacă un politician, un partid din țara noastră ar adopta ca slogan „Romania first”, care ar fi reacția dumneavoastră? Care presupuneți că ar fi reacția germanilor dacă o formațiune sau un lider important din această țară ar proclama „Germany first”, ori a maghiarilor dacă primul ministru Victor Orban ar spune deschis „Hungary first”? Întrebare suplimentară: dacă aceleași întrebări ar fi fost adresate cu 10 ani în urmă, care credeți că ar fi fost răspunsurile, diferite ori aceleași cu cele de acum?

Cum nu cunoaștem răspunsurile dumneavoastră, comentariul va fi preponderent intuitiv. Dacă ar fi fost adresată în 2007, întrebarea de mai sus ar fi trezit, probabil, multe nedumeriri. Cel puțin în cazul românilor. Ce mai este și cu această întrebare? Uniunea mergea bine, țara noastră abia că aderase, perspectivele sale de dezvoltare păreau foarte promițătoare alături de, pe atunci, prima putere economică a lumii, Uniunea Europeană. „Romania first”, „Germany first” sau „Hungary first” erau sau păreau formule nepotrivite, chiar nelalocul lor. Astăzi? Ungaria doar că nu spune direct acest lucru, dar de practicat îl practică, Germania este adesea criticată că folosește Uniunea pentru a-și promova propriile interese (euro fiind considerat, în asemenea interpretări, „noua marcă germană”), iar SUA au proclamat deschis „America first”. Că ne place sau nu, formula este puternică, a prins și a condus la victorie. Semn că a răspuns la o nevoie acută a electoratului.

Când se vorbește despre criza ordinii internaționale liberale, accepțiunea avută în vedere este cea de instabilitate generată

de ridicarea altor puteri, cu deosebire cele emergente. Puține analize se focalizează pe rădăcina internă, situată în perimetrul fiecărui stat; mai precis pe impactul pe care l-a avut procesul globalizării asupra situației sociale din fiecare stat. Că globalizarea a favorizat un proces de ridicare a bunăstării a miliarde de persoane, nimeni nu neagă. Probleme reale se ridică atunci când judecăm impactul despre care am vorbit mai sus. Cu satisfacție am consemnat că doi autori, Jeff D. Colgan și Robert O. Keohane, consacră un studiu acestei problematice pe care îl întâlnim în același număr al revistei „Foreign Affairs”. Studiul poartă un titlu expresiv: *Ordinea liberală este blocată. Dacă ne este reparată acum, ea se va ofili (The Liberal Order is Rigged. Fix It Now or Watch It Wither)*.

Cei doi autori nu contestă virtuțile globalizării. Impactul ei real a fost intermediat de către elite (*self-serving elites*), elite care s-au îngrijit cu precădere de propriile interese și nu de distribuirea cât de cât echitabilă a beneficiilor rezultate de pe urma globalizării. Instituțiile care simbolizează globalizarea – cele financiare și comerciale – s-au desprins și ele de interesele și aspirațiile votantului obișnuit. În felul acesta, nici globalizarea, ca proces, nici instituțiile care o întruchipau nu

au mai beneficiat de sprijinul cetățeanului. Contractul social care stă la baza oricărui proces social și a durabilității oricărei decizii politice de anvergură a fost încălcat.

Datele cu care autorii amintiți își susțin poziția sunt și ele convingătoare. Între 1974 și 2015 venitul mediu al americanilor fără studii liceale a scăzut cu 20 de procente. Iar cel al cetățenilor cu asemenea studii dar fără facultate, cu 24 de procente. Pe de altă parte, veniturile (și, în general, bogăția

celor care au absolvit o facultate) au crescut, în medie, cu 17 procente; iar ale celor cu studii și mai înalte a crescut și mai mult. A apărut, astfel, un hiatus în interiorul societății americane. Care a generat multă nemulțumire. Mai ales că inegalitățile și injustițiile de tot felul nu și-au găsit un tratament adecvat. În America inegalitatea nu a scăzut, ci s-a accentuat, Statele Unite devenind una dintre cele mai inegalitare societăți din lume. Clasa de mijloc, altădată faima societății americane, s-a restrâns dramatic. „De la începutul anilor 80, efectele agendei economice neoliberale au erodat contractul social care în perioadele anterioare a asigurat sprijinul politic de crucială importanță pentru ordine. Mulți votanți care aparțineau clasei de mijloc și clasei muncitoare obișnuite în Marea Britanie, Statele Unite și în alte locuri au ajuns să considere – cu multă justificare – că sistemul este blocat... Oamenii obișnuiți s-au simțit părășiți. A venit timpul să recunoaștem această realitate și să promovăm politici care să salveze ordinea liberală înainte de a fi prea târziu”.

Lucrurile nu stau în mod diferit în Marea Britanie. Cum să explicăm faptul că Londra, Oxford, Cambridge, marile aglomerări urbane s-au pronunțat împotriva ieșirii Marii

Britanii din UE. Și, totuși, partizanii ieșirii au fost mai numeroși. Din cine erau constituiți? Fără îndoială, și din populația masivă de nemulțumiți, care, în cele din urmă au înclinat balanța. Este o situație pe care o întâlnim în toată lumea dezvoltată. Clasele de sus, establishmentul dacă doriți, sunt principalele beneficiare ale globalizării. Clasa de mijloc și segmentele sociale mai puțin calificate sunt pierzătoare. Sunt țări care au fost mai prudente în a asigura echilibrul social mari din interiorul lor (cum ar fi Germania, de pildă). Dar, în esență, hiatusul social de care vorbim traversează întreaga lume dezvoltată, constituind un grav avertisment că valorile solidarității au fost uitate, că polarizarea și nu echilibrul sunt valorile dominante ale acestei lumi. Firește, sunt deosebiri importante. Țările mai sărace ale lumii dezvoltate asigură pentru păturile și segmentele dezavantajate condiții mai precare decât țările bogate. Cum spunea Dean Plassaras, autor grec, „Banierii greci sau germani poate că trăiesc vieți similare. Tâmplarii greci și cei germani nu!”

Shiftul acesta de la o societate cu o numeroasă clasă de mijloc către o societate accentuat polarizată este, după opinia noastră, mai important decât shiftul centrului de putere al lumii dinspre vest spre est. Deoarece el va genera și va alimenta un gen de instabilitate a societății dezvoltate pe care am putea-o numi organică. Pentru a nu vorbi despre deficitul de încredere care se poate dovedi extrem de costisitor. Sunt două efecte pe care am dori să le semnalizăm doar. Primul: „dreapta” și „stânga” nu mai au relevanța de altădată. Mai ales că au pierdut și din identitate. Administrația Clinton, apreciază specialiștii, a fost mai de dreapta decât cea a lui Bush. Nu știm. Ceea ce știm este că partidele de stânga s-au apropiat de centru și au lăsat din punct de vedere politic un spațiu larg neacoperit. În care se găesc nemulțumiți despre care vorbeam. Tot mai numeroși, înglobând persoanele care, altădată, făceau parte din clasa de mijloc. Este limpede că aici identificăm o masă de oameni asupra cărora discursul populist poate prinde. Va trebui să fim mai atenți chiar cu această formulă: discurs populist. Când Trump spune: „Carnagiul american a luat sfârșit” sau când construiește următorul portret al vieții politice americane „De prea multă vreme un mic grup din capitala noastră culege roadele guvernării, în timp ce poporul plătește costurile. Washingtonul a înflorit, dar poporul nu beneficiază de această bogăție. Politicienii au prosperat, dar joburile au dispărut, iar fabricile s-au închis. Establishmentul se protejează pe el însuși dar nu cetățenii acestei țări. Victoriile lui nu au fost și victoriile voastre. Triumfurile lor nu au fost și triumfurile voastre” atunci acest discurs prinde pentru că întâlnește o nemulțumire reală. Analizele pe care le întâlnim se ocupă mai ales de discurs și nu de nemulțumire.

Al doilea aspect pe care dorim să-l relevăm privește o posibilă întrebare: ce legătură are ordinea internațională liberală cu nemulțumirea internă? Foarte mare. Instabilitatea internațională exprimă nemulțumirea internă urcată la etaj politic. Lucru pe care trebuie neapărat să-l înțelegem.

Vom încheia aceste rânduri cu meditația pe care ne-o propune Dani Rodrik, unul din cei mai respectați economiști ai lumii de astăzi. În ultimii ani, precizează autorul american, a apărut obiceiul de a *contrapune* cerințele globalizării unor priorități interne. Or, dacă politicile de diversificare a economiilor vin în contradicție cu prevederile Organizației Mondiale a Comerțului, atunci acestea din urmă se cer schimbate iar nu prioritățile interne ale fiecărei țări. Dacă aplicarea taxelor progresive menite să reducă inegalitatea sunt împiedicate de mobilitatea internațională a corporațiilor, atunci acestea din urmă trebuie să cedeze prioritatea iar nu primele. Globalizarea este un proces atât de important încât va continua să existe. Va regresa hiperglobalizarea și va urca în ierarhia valorilor și preferințelor răspunsurile naționale sănătoase și sustenabile. *Globalizarea va exista, dar nu va mai domina*.

Revista „Foreign Affairs”, mai-iunie 2017

Dr. Mihaela Teodor

Comunitatea europeană la ceas aniversar: de la cărbune și oțel la piața unică digitală

Ideea comunității cărbunelui și oțelului, prima piață unică, și de aici ideea comunităților europene nu ar fi fost posibilă fără oameni politici capabili și vizionari precum: Jean Monnet, Robert Schuman, Konrad Adenauer, Alcide de Gasperi, Joseph Beck sau Paul-Henri Spaak (vezi detalii despre pe https://europa.eu/european-union/about-eu/history_ro).

La sfârșitul celui de al doilea Război Mondial au existat organisme pan-europene care, vizau integrarea economică europeană și organizarea într-o formă asociativă care să permită Europei să joace un rol important în politica internațională. Părerile erau împărțite în ceea ce privește cadrul geografic și instituțional al construcției europene. Pe de o parte, erau unioniștii care doreau uniune europeană cu respectarea suveranității naționale și respingeau orice instituție supranațională. Pe de altă parte, erau federaliștii adepți ai unei structuri supranaționale, care trebuia să fie un guvern cu puteri depline independent de guvernele naționale.

În acest context, în 1947, ideea de cooperare europeană a primit din partea Statelor Unite ale Americii. Acestea s-au implicat direct în afacerile Europei pe două planuri: politic, prin doctrina Truman, și financiar, prin planul Marshall, care era o completare a politicii de îndiguire (Loth, 1997, 228). În același timp, mutațiile din mediul internațional au avut drept efect dezvoltarea unor tendințe de integrare economică, politică și militară într-un ansamblu transnațional care să nu fie o simplă prelungire a NATO și să se refere la alt domeniu decât cel strategic (Berstein și Milza, 1998, 227).

Anul 1950 a oferit prilejul formării unei prime comunități, determinându-i pe europeni să depășească divergențele dintre ei și să facă eforturi pentru a întări Europa, șase state acceptând să cedeze prerogativele de suveranitate într-un domeniu economic concret. Inițiativa de ieșire din impas a venit din partea Franței. La 9 mai 1950, Robert Schuman, ministrului francez de externe, propunea guvernului vest-german: „plasarea întregii producții franco-germane de cărbune și oțel sub o înaltă autoritate comună într-o organizație deschisă participării celorlalte țări din Europa” (Shuman, 1963, 35); cărbunele și oțelul fiind elementele esențiale ale competiției economice și militare franco-germane, competiție care stătea în calea oricărui plan de unificare europeană.

Tot pe 9 mai 1950, Konrad Adenauer, cancelarul întemeietor al Republicii Federale Germania, anunța la Bonn că acceptă propunerea franceză (Monnet, 360). Cancelarul german era favorabil unei colaborări economice, dar într-un cadru mai larg, într-o uniune globală, dorind să pună capăt controlului economic al aliaților și să înlăture statutul de țară ocupată (Monnet, 1976, 338). De aici și până la semnarea unui tratat complet de constituire a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (CECO), în 1951 la Paris, a fost un drum lung de negocieri cu alte state vest-europene. Astfel, guvernul francez trimitea la 25 mai 1950, la Londra, un memorandum propunând un proiect de tratat acceptat de RFG, Belgia, Olanda, Luxemburg și Italia. Reprezentanții Marii Britanii s-au împotrivit ideii de supranaționalitate și au respins planul francez. Marea Britanie a refuzat definitiv să își ia un angajament, dorind ca negocierile să se poarte pe o altă bază, cu păstrarea suveranității. Franța a rupt negocierile cu Marea Britanie, considerând că niciun membru nu trebuia să aibă o poziție specială în viitoarea organizație. În 1950, Robert Schuman era dispus să își asume riscul unei rupturi cu Marea Britanie care refuza ideea de autoritate supranațională, așa cum, în 2017, liderii europeni și-au asumat reînnoirea jurământului de uniune fără Marea Britanie. Semnarea tratatului pieței unice a cărbunelui și oțelului a demonstrat că există posibilitatea cooperării europene deși punctul nevralgic al oricărui plan de organizare a unei uniuni, ideea de supranaționalitate, era respinsă vehement de către Marea Britanie și nu numai.

În plan politic CECO a însemnat reconcilierea franco-germană și a pus bazele viitoarei Uniunii Europene, împreună cu semnarea, în 1957 la Roma, a tratatelor Comunității Economice Europene, cunoscută și sub denumirea de „piața comună”, și a Comunității Europene a Energiei Atomice sau EURATOM (Berstein și Milza, 1998, 270). Tratatul de la Roma prevedea o piață comună, în care oamenii, bunurile, serviciile și capitalul să poată circula liber, creând totodată condițiile necesare pentru prosperitate și stabilitate.

Din 1957, promotorii ideii uniunii federative au reluat periodic proiectul comunitar fundamentat pe probleme concrete și au încercat să extindă competențele organizației prin adăugarea de noi domenii economice, sociale și politice în abilitățile sale, ajungându-se la

moneda unică, „uniunea bancară” și piața unică digitală.

Astfel, la 65 de ani distanță, la 6 mai 2015, Comisia Europeană a lansat *Strategia privind Piața Unică Digitală*, inițiativa europeană de a asigura, inclusiv în sectorul digital, libera circulație a bunurilor, serviciilor, capitalului și persoanelor. Documentul stabilește 16 acțiuni esențiale, grupate în trei piloni, privind principalele domenii asupra cărora se va concentra activitatea Comisiei Europene în contextul implementării strategiei globale privind piața unică digitală: 1) un acces mai bun al consumatorilor și al întreprinderilor la bunuri și servicii digitale în întreaga Europă; 2) crearea condițiilor adecvate și a unor condiții de concurență echitabile pentru dezvoltarea rețelelor digitale și a serviciilor inovatoare; 3) valorificarea la maximum a potențialului de creștere al economiei digitale (*O strategie privind piața unică digitală pentru Europa*, Bruxelles, 6 mai 2015). Acest document strategic face parte integrantă din *Agenda digitală pentru Europa*, propusă de Comisia Europeană în mai 2010, care reprezintă la rândul său una dintre cele șapte inițiative-pilot pentru relansarea economică europeană lansate în 2010 prin *Strategia Europa 2020*. Această inițiativa europeană de a crea o piață unică digitală oferă oportunități și naște provocări atât întreprinderilor și profesioniștilor, cât și consumatorilor.

Cu toate acestea realitatea reflectată în strategiile și politicile europene arată că liderii europeni sunt hotărâți să găsească soluții care îi unesc și nu divergențe care îi despart. La 60 de ani de la semnarea Tratatelor de la Roma, pe 25 martie 2017 în piața Capitolului de la Roma, liderii europeni au semnat o declarație de unitate în speranța reînnoirii angajamentului european, mesajul transmis de toți fiind că: „Cel mai bun mod de a ne apăra interesele și valorile comune este de a fi împreună” (<http://www.euractiv.ro/extern/60-de-ani-de-ue-e2-80-9emai-bine-o-uniune-cu-doua-viteze-decat-un-capat-de-drum-si-nicio-viteza-7159>).

Reînnoirea angajamentului vine într-un context geopolitic și economic nesigur în care Uniunea Europeană trebuie să facă față unor provocări multiple: o redresare economică lentă; dilema gestionării ieșirii Marii Britanii din spațiul comunitar; dilema gestionării fluxului de migranți, care testează limitele politice ale liberei

circulații a persoanelor, unul dintre principiile consacrate prin tratatul din 1957; accentuarea populismului în țări precum Franța, Olanda; vulnerabilitățile apărării europene expuse de atacurile teroriste din ultimul perioadă, dintre care ultimele, cele de la Londra și Manchester, dovedesc necesitatea apărării comune europene. Semnată de 27 de șefi de stat și de guvern, în absența Marii Britanii la fel ca în urmă cu 60 de ani, „Declarația de la Roma” transmite un mesaj optimist cu privire la viitorul Uniunii Europene, succesul proiectului depinde de liderii vechi sau noi ai Europei, în anul 2017 fiind organizate alegeri în Franța, Germania, Italia și alte state europene.

Rezultatul alegerilor din Franța este un semn bun pentru proiectul european, francezii fiind chemați să voteze pro sau contra rămânerii Franței în Uniunea Europeană. După Brexit, eventuala victorie a lui Marie Le Pen ar fi avut drept consecință retragerea unui membru fondator al comunității europene, ceea ce ar fi făcut foarte dificilă supraviețuirea Uniunii Europene. Alegerea lui Emmanuel Macron, un susținător hotărât al cooperării tot mai strânse între statele membre ale blocului european, este un prim pas în sensul revigorării motorului franco-german și al modernizării proiectului european. Alegerile din toamnă din Germania vor avea o însemnătate la fel de mare, existențială chiar pentru Uniunea Europeană, dar, fapt subliniat de specialiștii în relații internaționale, nu este clar dacă Uniunea Europeană va găsi resursele necesare pentru a se stabili...

Bibliografie

- Berstein, Serge, Milza Pierre, *Istoria Europei*, vol. V, Institutul European, Iași, 1998.
Calvocoressi, Peter, *Politica mondială după 1945*, Editura ALLFA, București, 2000.
Diaconescu, Cristian, *Ce înseamnă alegerile de duminică pentru Franța, UE și SUA*, 6 mai 2017, accesibil pe <http://www.ziare.com/international/alageri-franta/ce-inseamna-alegerile-de-duminica-pentru-franta-ue-si-sua-1464305>
Loth, Wilfried, *Impărțirea lumii. Istoria războiului rece 1941-1955*, Editura Saeculum, București, 1997.
Monnet, Jean, *Memoires*, Editura Fayard, Paris, 1976.
O strategie privind piața unică digitală pentru Europa, Bruxelles, 6 mai 2015, accesibilă la <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0192&from=EN>
60 de ani de la semnarea Tratatelor de la Roma, accesibil la https://europa.eu/european-union/eu60_ro
Schuman, Robert, *Pour construire l'Europe*, Paris, 1963.
Urwin, Derek, *Dicționar de istorie și politică europeană 1945-1995*, Institutul European, Iași, 2000.

60 de ani de la semnarea Tratatelor de la Roma

Acad. Constantin Bălăceanu-Stolnici

Despre palatele Rromilor

Una din manifestările interesante, chiar fascinante, ale vieții noastre culturale postcomuniste este apariția insolită în peisajul românesc, rural sau urban, a palatelor pe care și le-au construit rromii căldărari. Ele generează nedumeriri fie când sunt izolate, fie mai ales când sunt grupate în ansambluri rezidențiale ca cele din comuna Buzescu (jud. Teleorman), Strehăia sau Hunedoara. Clădirile sunt mari, mult mai mari decât ale localnicilor, impozante și de o opulență uneori agresivă, proclamând bunăstarea proprietarilor lor.

Ceea ce caracterizează aceste palate este aspectul lor. E vorba de construcții complicate, decorate abundent ca niște decoruri de teatru, cu detalii insolite, prolix, a căror logică ne scapă. Clădirile sunt un adevărat spectacol oniric sau decupat dintr-un basm oriental. Este absolut uluitoare tranziția de habitat, de la simplitatea ancestrală a cortului la aceste clădiri cu o redundanță de forme și culori exuberante.

Ceea ce m-a surprins însă a fost faptul că marea majoritate a acestor palate au forme și dispun de decoruri orientale, necunoscute pe meleagurile noastre. Aproape toate sunt preluate din arhitectura nobiliară din nordul Indiei din evul mediu premongol și mongol. Regăsim ornamentația luxuriantă, abundența turnurilor și mai ales a cupolelor, forma multora din acoperișuri, ferestre cu încadrăminte bogate (tip jarokha) portaluri arcuite (pishtak), chioșcuri mici cu cupole rotunde (chatri) și multe altele. Este suficient să compari fotografiile palatelor rromilor noștri cu cele ale palatelor marilor seniori din India de Nord ca să vezi că este vorba de același arhetip cultural.

Această constatare ridică însă o problemă extrem de dificilă a antropologiei culturale. Este evident că mărirea și somptuoșitatea clădirilor au avut ca misiune să exprime o ripostă față de vechile mizerii și umilințe la care au fost supuși rromii în decursul istoriei lor. Delia Grigore, o bună cunoscătoare a mentalității și culturii rromilor, spunea cândva: „palatul rromilor este mai mult decât o locuință, el este mai ales un element de reprezentare socială, de destigmatizare, de (re)construcție a stimei de sine și de recunoaștere în societate”. Rromii nu și-au făcut case ca palate ca să demonstreze mutația lor și noul lor statut social și economic. Acest aspect este ușor de explicat. Așa cum sublinia Mariana Celac, este surprinzător că rromii au ales arhitectura ca să exprime identitatea lor etnică și noua lor poziție socială. Ceea ce este greu de explicat este prezența modelului nordindian. Nu trebuie să uităm că rromii provin dintr-o populație ariană din nordul Indiei (Rajasthan, Haryana și Punjab) unde existau modelele de palate amintite, ceea ce este mult mai mult decât o simplă coincidență. Fiind vorba de o populație cu o cultură strict orală, originile și trecutul ei istoric a fost

Palate rromi

și este greu de precizat pe documente iar poveștile și legendele rromilor sunt nefabile din cauza fanteziilor prezente. Originea din India de Nord a rromilor este certă astăzi în urma cercetărilor de lingvistică și de genetică foarte riguroase. Rromii au părăsit India în urma invaziilor de turci, afgani și mai ales de mongoli din Evul mediu. Se știe că după un popas în Iran au ajuns în Anatolia bizantină, de unde, trecând peste Bosfor, au ajuns prin secolul XV în Balcani. De aici au trecut ușor în voievodatele române, unde, printre altele, au ajuns robi. Problema este cum s-a păstrat atâtea secole (peste 20 de generații numai la noi) arhetipul arhitectural nordindian în conștiința lor. Pentru mine e limpede că dispuneau în inconștientul lor de arhetipul ancestral, respectiv, cele nordindiene, fiindcă acestea le-au plăcut și le satisfăceau orgoliile. Transmisia orală nu este capabilă, mai ales după atâtea generații, să transmită imagini atât de complexe. Rromii nu au avut nici tradiția realizării și conservării de reprezentări plastice.

Nu există o imagistică (o iconografie rromă tradițională). Rromii au ales, au imitat niște structuri vizuale pe care și înaintații lor nu le-au văzut de câteva secole dar le-au păstrat undeva engramate în inconștientul lor.

Despre o transmitere genetică nu poate fi vorba. Cultura se realizează, se trăiește în planul fenotipic al oamenilor. Încă de la Weismann se știe că evenimentele din celulele somatice care alcătuiesc fenotipul nu ajung la celulele germinale. De aceea nu sunt transmisibile de la o generație la alta.

C. G. Jung ne-a oferit un model. După el, transmisiunea arhetipurilor ancestrale, în infiruirea generațiilor, se face printr-un misterios inconștient colectiv despre care însă nu ne dă nici un detaliu și care nu are consistența realităților științifice demonstrate.

Am putea recurge și la modelul memelor descris de Richard Dawkins. Acest model postulează posibilitatea descompunerii arhetipurilor (în general a structurilor memorate) în componente elementare numite meme care se pot replica, pot suferi mutații, pot fi transmise ereditare și pot evolua ca și genele. Ele pot fi „o idee, un comportament, un stil, un simbol sau o practică ce difuzează de la o persoană la alta în contextul unei culturi”. Nu este clarificat însă modul în care memele referitoare la o imagine ancestrală se pot transmite într-o cultură orală radicală ca aceea a rromilor. După cum se vede, palatele rromilor din România pun probleme foarte dificile de antropologie culturală.

Menționăm că sunt și palate în stil eclectic francez sau austro-ungar și multe palate în stil neoclasice cu coloane elegante. Acestea însă nu ridică probleme cu privire la modelele inspiratoare deoarece se găsesc chiar în spațiul nostru, în zilele noastre.

Turnuri asiatice cu acoperișuri multi-etajate

Palat indian

† P.S. Emilian Lovișteanul, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Râmnicului

Viata religioasă ca factor de unitate și de putere spirituală a poporului român

Istoria poporului român se împletește armonios cu Istoria Bisericii Ortodoxe Române, care îi conferă profunzime în evenimente, consistență în personalități, trăinicie în fapte și perspectivă în unitate, credință și manifestare universală.

Dacă acum două milenii strămoșii noștri de pe aceste teritorii primeau Evanghelia prin misiunea Sfântului Apostol Andrei și a urmașilor săi, astăzi românii ortodocși înfăptuiesc prin Biserică o importantă slujire misionară în Europa, America, Asia, Africa, Australia și în alte locuri de pe pământ.

Istoria se schimbă, spune românul, și fiecărui popor îi sunt posibile, pe parcursul istoric, etape de dezvoltare și de regres, de mărire și de decădere.

„Timp de aproape zece secole creștine, chiar dacă nu prea multe izvoare scrise vorbesc despre existența sa, poporul român apare totuși ca un popor numeros, credincios și unitar, care și-a păstrat credința creștină ortodoxă, deși au trecut atâtea popoare și imperii peste el, iar în secolul al XIV-lea, secol în care se formează statele medievale românești, el este deja un popor puternic și credincios în Biserică Mântuitorului Iisus Hristos” (†Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, *Dăruire și Dăinuire. Raze și chipuri de lumină din istoria și spiritualitatea românilor*, Editura Trinitas, Iași, 2005, pp. 29-39). Aceasta se observă și din organizarea bisericească a mitropoliilor Țării Românești și Moldovei, care au urmat organizării social-politice.

Constatăm astfel cum credința a fost și rămâne un factor de unitate și de putere spirituală, de continuitate în istorie și de demnitate a poporului nostru, și cel puțin pentru această contribuție, ea trebuie luată în considerare în contextul social de astăzi.

Izvorul unității noastre este Dumnezeu: „Dar nu numai pentru aceștia Mă rog, ci și pentru cei ce vor crede în Mine, prin cuvântul lor, Ca toți să fie una, după cum Tu, Părinte, întru Mine și Eu întru Tine, așa și aceștia în Noi să fie una, ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis. Și slava pe care Tu Mi-ai dat-o, le-am dat-o lor, ca să fie una, precum Noi una suntem” (Ioan 17, 20-22).

În acest sens, având în oglindă Evanghelia și poporul român, doresc să arăt cum darurile specifice creștinismului românesc au contribuit la cultivarea și promovarea continuității și unității de neam.

În primul rând, trebuie subliniată creștinarea lentă și profundă a românilor. Nu există o perioadă de păgânism a poporului român. Poporul nostru s-a botezat pe când se naștea ca popor nou în istorie, din daci și romani. Creștinarea lui nu s-a făcut la comandă, ci în timp și profund, conform îndemnului Domnului Iisus Hristos către Apostoli: „Drept aceea, mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Învățându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă, și iată Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârșitul veacului. Amin.” (Matei 28, 19-20).

A doua caracteristică a poporului român este sinteza etnică daco-romană și sfințirea ei creștină răsăriteană. Teologul român Dumitru Stăniloae spunea că noi, românii, avem simțul misterului din tradiția

răsăriteană și luciditatea latină. Acest simț al misterului existenței, de a nu privi istoria ca sieși suficientă sau fără finalitate este semnul credinței profunde a popoarelor care-L iubesc pe Dumnezeu și simț ajutorul Lui în viața lor. Simțul misterului și al tainei a dat poporului român tăria de a respinge necredința și ateismul ca fiind contrare naturii sale, după îndemnul Sfântului Apostol Pavel: „Dar chiar dacă noi sau un înger din cer v-ar vesti altă Evangheliă decât aceea pe care v-am vestit-o - să fie anatema! Precum v-am spus mai înainte, și acum vă spun iarăși: Dacă vă propovăduiește cineva altceva decât ați primit - să fie anatema! (...) Dar vă fac cunoscut, fraților, că Evanghelia cea binevestită de mine nu este după om; Pentru că nici eu n-am primit-o de la om, nici n-am învățat-o, ci prin descoperi-

puternică în nemurire, viața veșnică și înviere. Credința în înviere și în viața veșnică a creat în poporul român conștiința dăinuirii și biruinței în istorie, în ciuda tuturor dificultăților și suferințelor. Învierea ne dă sens și speranță în istorie, după cum ne încredințează Domnul Iisus Hristos: „Eu sunt învierea și viața; cel ce crede în Mine, chiar dacă va muri, va trăi. Și oricine trăiește și crede în Mine nu va muri în veac” (Ioan 11,25-26).

A cincea caracteristică o reprezintă dărnicia și ospitalitatea ca mod de tratare a lăcomiei și a duhului de stăpânire asupra altora. Prin bunătate și dărnicie arătate semenilor noștri în lumea aceasta câștigăm Împărăția lui Dumnezeu: „Fiți milostivi, precum și Tatăl vostru este milostiv” (Luca 6,36).

A șasea caracteristică este smerenia

liberă și superioară în raport cu celelalte creaturi, cât și conștiința de ființă responsabilă în fața Creatorului, a lui Dumnezeu. Responsabilitatea omului vine din faptul că este creat după chipul lui Dumnezeu: „Și a zis Dumnezeu: «Să facem om după chipul și după asemănarea noastră, ca să stăpânească peștii mării, păsările cerului, animalele domestice, toate vietățile ce se târăsc pe pământ și tot pământul!» Și a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut; a făcut bărbat și femeie” (Facere 1, 26-27).

Întrucât prin credință omul cultivă relația cu Dumnezeu - Creatorul, cultul religios reprezintă forma esențială a culturii sufletului. De aceea, „Sufletul culturii este cultura sufletului”, spun părinții Bisericii.

Cultul creștin, ca expresie a credinței în Dumnezeu, este o stare și o lucrare de recunoaștere și de recunoștință a omului față de Dumnezeu - Ziditorul său și al întregii lumi, iar cultura este, în forma sa cea mai autentică, celebrarea existenței active a omului în lumea creată de Dumnezeu și în dialog cu ea. Iar pentru că Dumnezeu nu poate fi înțeles fără lume și lumea fără Dumnezeu, credința are nevoie de cultură și cultura are nevoie de credință. Creștinismul a realizat în cursul celor două milenii de existență această simbioză între credință și cultură.

Ne uităm la citirile voievodale, mănăstiri și parohii, și la toate bisericile ortodoxe în general și vedem cum materia a fost transfigurată. Transfigurarea și sfințirea materiei ne oferă posibilitatea utilizării ei în funcții cultice, înțelegând-i simbolistica prin „învățătura și misiunea Bisericii în timp și în lume”.

Bisericile și mănăstirile ctitorite de-a lungul istoriei reprezintă investirea energiei umane și materiale sfințite de jertfă și har pentru eternitate.

Tot ceea ce este autentic, curat și sfânt în cultura unui popor devine cunună de lumină a acestuia în Împărăția lui Dumnezeu, unde „neamurile își vor aduce slava și cinstea lor”, după cum spune ultima carte a Noului Testament, Apocalipsa (21,26).

Credința în iubirea și puterea veșnică a lui Hristos - Dumnezeu a inspirat și a modelat în popoarele creștine (atât în rândul laicilor, cât și al monahilor) o cultură a dăinuirii în istorie și de pregătire pentru viața veșnică.

În timp ce virtutea creștină a iubirii de aproapele și a primirii de străini a inspirat comunităților creștine o cultură de simțire ecumenică și de politică pașnică, virtutea creștină a apărării învățaturii lui Hristos ne inspiră o cultură a demnității persoanelor și popoarelor în fața Împărăției lui Dumnezeu. Porunca Domnului Iisus Hristos este elocventă în acest sens: „Porunca nouă vă dau vouă: Să vă iubiți unul pe altul. Precum Eu v-am iubit pe voi, așa și voi să vă iubiți unul pe altul. Întru aceasta vor cunoaște oamenii că sunteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții” (Ioan 13 34-35).

Să cultivăm virtuțile creștine pentru a fi noi înșine în dialog universal cu alte popoare, fiindcă nu este important din ce parte a lumii provenim, ci cât am lucrat pentru Biserică lui Hristos, pentru iubirea dintre oameni și pentru ca oamenii să-L iubească pe Dumnezeu.

Hramul Mănăstirii Sihăstria, Neamț

rea lui Iisus Hristos (...)” (Galateni 1, 8-9; 11-12).

Luciditatea latină înseamnă un simț al măsurii în gândire și fapte, și ea ne-a ajutat să evităm extremele. Monahismul ortodox cu isihia lui, având ca lucrare specifică liniștirea omului și potolirea patimilor, a contribuit foarte mult la pacificarea interioară a românilor. Românul, creștin bun, este luptător dar nu războinic, se apără, dar nu caută ceartă și nu cucerește ce nu este al său.

În mod paradoxal, Evanghelia Mântuitorului Iisus Hristos ne arată că Biserica din punct de vedere duhovnicesc este deodată pașnică și luptătoare: „Cel ce vă ascultă pe voi pe Mine Mă ascultă, și cel ce se leapădă de voi se leapădă de Mine; iar cel ce se leapădă de Mine se leapădă de Cel ce M-a trimis pe Mine” (Luca 10, 16).

A treia caracteristică a poporului creștin român este puterea de jertfă și răbdare întru nădejde ca factor de unitate interioară și continuitate istorică, după îndemnul Mântuitorului Iisus Hristos: „În lume necazuri veți avea; dar îndrăzniți. Eu am biruit lumea” (Ioan 16, 33); „Și veți fi urâți pentru numele Meu; iar cel ce va răbda până în sfârșit, acela se va mântui” (Matei 10, 22).

Puterea de a îndura întru nădejdea învierii, de a amâna victoria pentru un alt timp, este și o înțelepciune, și o tărie deosebită care face ca Hristos, Cel ce a îndurat Crucea, să fie prezent în sufletul poporului nostru.

A patra caracteristică este credința

ca virtute creștină profundă a poporului. Ea constituie o putere de reconciliere și conviețuire pașnică prin care se explică și toleranța poporului român față de toate neamurile venite din altă parte, dar și tăria și capacitatea de a găsi forme de cooperare și conviețuire cu alții: „Căci, oricine se înalță pe sine se va smeri, iar cel ce se smerește pe sine se va înalță” (Luca 14,11).

A șaptea caracteristică o reprezintă capacitatea de a dialoga și coopera cu alte popoare în a apăra valorilor universale, ca un cult al spiritului românesc în istorie: „Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă” (Matei 6, 33).

Conștiința de a apăra valorile creștine universale este conștiința plămădită și cultivată în Biserică, ea fiind deodată, națională și ecumenică sau universală: „Și a privit Dumnezeu toate câte a făcut și iată erau bune foarte” (Facere 1,31).

O analiză teologică a istoriei umanității arată că atunci când slăbește credința oamenilor în Dumnezeu - Creatorul, cultura lor se umple de idoli sau dumnezei falși, după cum observăm și în Vechiul Testament: „Și s-a întors Moise la Domnul și a zis: «O Doamne, poporul acesta a săvârșit păcat mare, făcându-și dumnezeu de aur» (...). Și a zis Domnul către Moise: «Pe acela care a greșit înaintea Mea îl voi șterge din cartea Mea»” (Ieșirea 32, 31;33).

Credința ca relație a omului cu Dumnezeu - Făcătorul cerului și pământului, distinct de lume dar nu absent din ea, îl ajută pe om să-și păstreze atât conștiința sa de ființă

„Pământul mitic al lui Maitec”

„Asemeni genialului său predecesor Brâncuși, căruia îi este cel mai puternic urmaș spiritual, Ovidiu Maitec regăsește această dublă inspirație, terestră și aeriană, prin care omul veacului 20 reia simbolismul arhaic ce însufleștește marile mituri cosmogonice... Pământul mitic al lui Maitec se avântă, frânt, în zbor, aripile îi sunt oscioare și frângerii geometrale; se avântă, nesfârșit fragil, în densitatea lui obstinată, îngrămădit-rănită, dar totuși dincolo de atingeri”, scria Mircea Eliade în *Maitec sau aripile rănite ale pământului*, Revista „Secolul 20”, nr. 11-12 din 1984.

„Ovidiu Maitec, un nume ale cărui blânde sonorități amintesc de atingerea de mătăse și de lumină, cu striatiile de amurg, a lemnului. După dispariția unor monștri sacri precum Eliade, Cioran, Ionesco, Culianu, Apostu, pe care din păcate nu am avut prilejul să-i cunosc personal, nu puteam rata întâlnirea cu Maitec, un personaj shakespearian, un Hamlet al artei românești. Ceea ce m-a frapat de la început au fost modestia

și timiditatea cu care m-a primit, dar mai ales discrepanța dintre vârsta reală (avea atunci 79 de ani) și tinerețea incredibilă pe care o degaja toată ființa sa, de la acea agilitate și nonșalanță a mișcărilor trupului sprinten și până la privirea încărcată de vibrații interioare, gata să ricoșeze instantaneu în propriul adânc, din care își trăgea sevele de flacăra innoptată.” (Fragment din romanul *Iubita lui Esto*, editura Curtea Veche, 2010, de Constantin Severin).

Considerat de „International Herald Tribune” „cel mai important sculptor român de după Brâncuși”, Ovidiu Maitec (n. 13 decembrie 1925, Arad - d. 18 martie 2007, Paris) a fost un sculptor român, profesor universitar și membru al Academiei Române.

A absolvit în 1950 Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” din București. Între 1950 și 1956 este asistent la Catedra de anatomie artistică a Institutului de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” București.

Expoziții personale

1969 - Cercle Gallery - Londra
 1973 - Kettle's Yard Gallery - Cambridge
 1974 - Richard Demarco Gallery - Edinburgh; Bleucoat Gallery - Liverpool; Galeria Ōrizont București
 1977 - Alwin Gallery - Londra
 1983 - Institutul Cultural Italian - București
 1985 - Sala Dalles, București
 1993 - La Tour des Cardinaux- Isle-sur-la-Sorgue
 1996 - Galeria Catacomba, București
 2001 - Muzeul Național de Artă al României (cu Sultana Maitec)
 2004 - „Lemn și aur” Galeria Allianz-țiriac, București (cu Sultana Maitec)
 2006 - Pictură și Sculptură Casa Academiei Române, București (cu Sultana Maitec)

Expoziții internaționale - selecție

1967 - Bienala internațională de Artă de la Anvers
 1968, 1972, 1980, 1995 - Bienala Internațională de Artă de la Veneția
 1971 - Festivalul Internațional de Artă de la Edinburgh; Expoziția Internațională de Sculptură - Muzeul Rodin din Paris
 1982 - Expoziția Internațională de la Bilbao

Lucrări monumentale de for public

1958 - „Minerul” - bronz - Anina
 1967 - „Meșterul Manole” - piatră - Pitești
 1970 - „Televiziunea” - bronz - București
 1975 - Monumentul „Mihai Eminescu” - Cluj și „Coloana și Aripă” - Teatrul Național București
 1990 - Monumentul „Mihai Eminescu” - Oradea

Lucrări în muzee, galerii și instituții importante

Muzeul Național de Artă al României, București
 Muzeul Național de Artă Contemporană al României, București
 Muzeul de Artă Modernă din Sydney, Baukunst Galerie din Köln
 The TATE Gallery, Londra
 Kettle's Yard Museum Cambridge
 Art Museum Norkoping
 The Lennon Foundation Florida

Premii și ordine - selecție

1959 - Premiul Festivalului Tineretului pentru Sculptură, Viena
 1967 - Premiul Academiei Române, București
 1974 - Marele Premiu al Uniunii Artiștilor Plastici din România
 1975 - Ordinul Meritul Cultural
 1985 - Ordinul „Cavaliere al Merito della Repubblica Italiana”

Ovidiu Maitec, *Arc de Triumf*, 1977

Ovidiu Maitec, *Container*, 1990

Răzvan Theodorescu sau cărturarul în Cetate

Continuare de pe prima pagină

El însuși istoric afirmat – cunosător și prețuitor al monumentelor de artă și de arhitectură veche românească – tânărul dr. Narcis Dorin Ion vine cu mare comprehensiune spre personalitățile istorice, odinioară spre academicianul Dan Berindei, iar acum spre academicianul Răzvan Theodorescu. Știe să facă acest lucru cu artă, cu discreție, cu multă curiozitate, incitând memoria și predisponând la confesiune. Cultura sa istorică îl ajută enorm să scoată la lumină personalitatea istoricului intervievat. Reușita este și de data asta impecabilă: tabloul de viață personală devine frescă a unei lumi. Mă bucur că lansarea acestei cărți se poate face aici, la Academia Română, chiar în ziua împlinirii a 78 de ani de la nașterea celui intervievat.

Răzvan Theodorescu este, începând cu ultimul sfert al secolului al XX-lea, o emblemă a școlii istorice românești contemporane. Domnia Sa este produsul moștenirii sale biologice – Theodoresții erau așa de deștepti încât unora le vedea greu să creadă că sunt români! – dar și a unei generații de profesori ai Facultății de Istorie de la Universitatea din București cum nu fuseseră nici înainte, pe vremea lui Iorga și nici după, prin anii '80 ai secolului trecut: Emil Condurachi („zâna bună a vieții mele”), Ion Nestor, Dionisie Pippidi, Andrei Oțetea, Aurelian Sacerdoțeanu, Mihail Berza, Emil Vărtosu, Damian P. Bogdan, Gh. T. Ionescu și alții.

Cartea aceasta a domnului Narcis Dorin Ion este, de fapt, o istorie recentă a românilor și a României spusă de acad. Răzvan Theodorescu. Viața trăită de eroul cărții se confundă cu istoria acestui loc și a acestor oameni tocmai fiindcă nu este vorba despre o viață anonimă, ci despre una care a fost, aproape de la începuturile sale, publică. Faptul acesta se explică mai întâi prin familia Theodorescu, înrudită cu atâtea familii cunoscute, nu doar românești, ci chiar sud-est europene, cum i-ar plăcea Profesorului să spunem. Deși este vorba de boiernași de țară, proveniți, pe o linie anume, din răzeși – cum precizează protagonistul – și nu de mari boieri și nici de mari intelectuali, membrii săi se mișcau în cercuri alese, pe lângă oameni care făcuseră istorie (cum era familia lui Alexandru Ioan Cuza, la conacul de la Ruginoasa). Vine apoi școala secundară, făcută împreună cu oameni de viitor renume și cu dascăli de clasă înaltă. În fine, facultatea de la București întregeste tabloul primei părți a vieții și, cu toate avaturile sale – mai ales exmatricularea și trimiterea la „munca de jos” – pregătește pătrunderea într-o elită a spiritului pe care acad. Răzvan Theodorescu nu a mai părăsit-o niciodată.

Evocările, făcute cu atâtea naturalețe, par ieșițe doar din fuga condeiului, iar amintirile par scene actuale, vii. Portretele colegilor de studenție, ale profesorilor, ale oamenilor de la întretăierile de drumuri sunt aievea, parcă le-ai avea înaintea ochilor. Primesc cu toții ceea ce li se cuvine, ceea ce le aparține, indiferent de care parte a baricadei se situaseră. Iată o mostră: „Am avut niște profesori extraordinari și am învățat foarte mult, evident citeam și cărți care erau interzise, bibliotecarele mai îmi dădeau pentru că eram singurul care citea, de pildă cărți nemțești sau englezești. Și spun acest lucru pentru că, cu timpul, lucrurile s-au adunat, devenisem, evident, un fel de vedetă

recunoscută ca atare și în jurul nostru, alături de profesorii străluciți, Emil Condurachi care a fost, cum spun eu, „zâna bună a vieții mele”, Ion Nestor cu care mi-am dat licența, Mihail Berza cu care mi-am dat doctoratul, Dionisie Pippidi, Ion Sacerdoțeanu, Ion Ionașcu, Damian Bogdan, era o pleiadă... , efectiv ultima falangă din perioada interbelică!”.

Privilegiat între dascăli este, în chip firesc, Emil Condurachi, personalitate emblematică pentru geneza intelectuală și pentru cariera viitorului savant. „Nimeni nu a avut, printre marii noștri profesori, charisma lui Emil Condurachi, savantul care trecea rampa ca nimeni

la București, nu putea fi făcut decât cu Răzvan, care avea nevoie de această susținere, după marginalizarea din 1977. Sau altul: în ultimele momente de viață, în 1987, Emil Condurachi i-a spus „Eu mor și tu nu ești încă membru al Academiei!”. Ce generozitate mai mare putea manifesta magistrul față de discipol? Răzvan Theodorescu este secretar general al Asociației Internaționale de Studii Sud-Est Europene, iar în fața biroului său de lucru tronează un impozant tablou. „Este Emil Condurachi, istoric și academician român, zâna mea bună, cum spun eu”. Răzvan Theodorescu a vorbit întotdeauna cald

– cum ar fi făcut Ronsard ori Villon – și a rostit, într-o impecabilă franceză medievală, discursul solilor din Froissart, încât lui Georges DUBY nu i-a venit să creadă. Scena și protagonistul său i-au rămas apoi marelui istoric francez întipărite în memorie pentru toată viața.

Vine apoi viața tumultuoasă, cu exmatricularea, reprimirea, cu munca de cercetător la Institutul de Istoria Artei și colaborarea la „Teleenciclopedia”, începută prin anii 1964-1966 și terminată odată cu pedeapsa venită în urma protestului din 1977. Nu uită să evoce momentul intrării în partid, în 1965, făcut, la îndemnul lui Iorgu Iordan – fostul ambasador în Moscova lui Stalin – „cu cea mai mare bucurie”. Urmează apoi munca asiduă de specialitate, posibilă pe fondul unei culturi generale de o soliditate extraordinară, elaborarea teoriilor coridoarelor culturale și mentalității tranzacționale a românilor.

Episoadele de viață sunt de o naturalețe dezarmantă. Nu se sfiște să laude, cu epitete mai mult decât generoase, pe cei merituosi, pe cei valoroși, pe cei de care s-a apropiat cu entuziasm și să critice – adesea tăios și tranșant – pe cei fără har, fără caracter, fără realizări, pe meschini și pe fameni. Dar, aproape că nu este caz în care să nu le dezvăluie meritușilor și defectele, iar nevrednicilor și calitățile. De altminteri, primul cu care face acest lucru este el însuși: se revelează în toată splendoarea personalității sale, fără să afișeze o modestie de paradă, dar se și autocritică atunci când este cazul. Rămân adevărate efigii portretele lui Ion Frunzetti, Dan Berindei sau Virgil Căndea. Portretele sunt construite inclusiv prin dialoguri. Când, la rugămintea lui Zoe Dumitrescu-Bușulenga, i-a promis acesteia (rugată, la rândul ei, de Constantin Noica) că-l va angaja pe Gabriel Liiceanu (un tânăr filosof), răspunsul a fost: „Sigur că da!”. Răzvan Theodorescu l-a întrebat însă despre respectivul pe Frunzetti, care „mi-a spus: *Faci cum vrei, dar să știi că stă prost cu caracterul. Faci cum vrei.* I-am spus că m-a sunat doamna Bușulenga și ne ruga Noica. Eu l-am angajat pe Liiceanu în 1974, și-a făcut treaba foarte bine pe texte clasice, estetică. Era foarte retras, foarte obsecvios. După Revoluție, primul om pe care l-a atacat a fost doamna Bușulenga. Din clipa aceea, i-am transmis lui L. – prin Andrei Pleșu – să nu mă caute vreodată și nu m-a căutat niciodată. Știe foarte bine ce părere am despre el. E doar un bun editor și librar”.

Căldura portretului făcut lui Ion Frunzetti („cel mai inteligent om pe care l-am cunoscut”) este egalată doar de cea cuprinsă în imaginea lui Emil Condurachi sau în imaginea lui Florin Constantiniu ori în cea a lui Virgil Căndea. Rămânerea lui Frunzetti aici, în România, în loc de Spania, l-a făcut pe marele om de artă să înțeleagă „niște sensuri adânci ale vieții, sensuri adânci din viața națiunii mele, care sunt tezaurul meu...” (după vorbele lui Frunzetti). Pentru Răzvan Theodorescu, Frunzetti era un „senior al cuvântului, un senior al minții”.

Cel intervievat în această carte s-a simțit pătruns de sensul unei misiuni, când a preluat Asociația de Studii Sud-Est Europene (ASSEE), moștenirea lui Emil Condurachi și a lui Virgil Căndea. Amintirea constatării unei studente, după lectura uneia dintre cărțile lui Răzvan Theodorescu („Dacă o citești, ajungi un om cultivat”) rămâne simpatetică.

Până la urmă, protagonistul cărții de față se împărtășește din înțelepciunea cuprinsă în vechile ctitorii, pe care le iubește

Despre cultura de ieri
și românii de azi

Convorbiri cu academicianul
Răzvan Theodorescu

altul din aceeași stirpe – poate numai Grigore Moisil”, spune academicianul, care nu uita să adauge faptul că Emil Condurachi este tatăl lui Zoe Petre.

Așa, aflăm că Nestor și Condurachi nu se înțelegeau, dar că Răzvan Theodorescu, apreciindu-le calitățile, a luat câte ceva de la fiecare. Profesorul Condurachi – pentru a evoca un episod – a pretins înaintea forurilor de partid, prin 1977-1978, că raportul României (*L'Europe de l'Est – carrefour des civilisations*) pentru cel de-a XV-lea Congres Internațional de Istorie din 1980, de

despre Condurachi, căruia i-a spus și îi spune „profesorul meu”. L-a omagiat exemplar la Academia Română pe acela care i-a fost un adevărat patron spiritual, cu o expunere ce avea motto-ul: „Nevoia de Pater”. Un adevărat patron spiritual.

Figurile colegilor de studenție (Florin Constantiniu, Iulian Antonescu, Radu Popa, Radu Heitel) se înfățișează ca dăltuite în piatră. Rămâne memorabil chipul lui Iulian Antonescu, cel care, la intrarea în curtea muzeului din Bacău a unui grup de mari istorici francezi (și români), a făcut reverența cuvenită

Acad. Răzvan Theodorescu

atât de mult, cu entuziasmul novicului și cu ochiul format al expertului. Deși este convins de deșertăciunea acestei lumi, după cum se vede atunci când consemnează maxima din inscripția de pe piatra de mormânt a lui Ioan de la Hurezi („Fu și trecu ca și când nu fu”), dă piept cu ea, o receptează, o critică și încearcă să o îndrepte.

Până la întâlnirea cu veșnicia, Răzvan Theodorescu rămâne o adevărată forță a naturii. Îmi amintesc, student fiind, că am primit de citit, ca lectură facultativă la cursul de istorie medievală, „Bizanț, Balcani, Occident...” și am rămas impresionat de ideea „coridoarelor culturale”, de latinitatea noastră bizantină, de romanitatea răsăriteană, de zestrea noastră cel puțin dublă, venită din acest „afund de Răsărit” și fertilizată de Occident. Atunci am înțeles mai bine fraza memorabilă a lui Pârvan, azi aproape uitată: „Slăvim pe daci pentru vitejia lor și-i binecuvântăm pe romanii cuceritori, căci datorită lor ne-am născut noi, miracolul românesc”. L-am văzut în carte pe Pârvan – o spun în spirit anecdotic – minimalizat de un personaj-personalitate, fiindcă cei doi (Oprescu și Pârvan) iubișeră aceeași femeie, Martha Bibescu. Cealaltă teorie, a mentalității tranzacționale a românilor, am înțeles-o mai târziu, explicată pe

istoric și numită altminteri de către Florin Constantiniu, care, frumos, eufemistic, vorbește într-un articol (*De la Mihai Viteazul la fanarioși...*, 1974) de valoarea unei cărți, despre „politica de rezistență și de conciliere” a românilor de-a lungul timpului, mai exact în Evul Mediu. Florin Constantiniu era un pudic, atent mereu cu oamenii, cu vorbele și cu zestrea noastră istorică: românii și-au păstrat cele două state în Evul Mediu fiindcă au știut cum și când să alterneze politica de rezistență cu aceea de conciliere, mai ales în raporturile cu otomanii. În plus, în 1974, istoricul citat mai era încă optimist în legătură cu soarta noastră ca popor. Răzvan Theodorescu, deși folosește o noțiune, să-i zicem, foarte onorabilă

și cu aspect pur științific – „mentalitate tranzacțională” – ne aduce la realitate: „Noi avem o mentalitate de altă natură, în care nu-și are loc solidaritatea, foarte individualistă și foarte amatoare de pertractări. O numesc mentalitate tranzacțională. În câteva cuvinte, aceasta provine din faptul că am fost singurii, dintre micile popoare ale Europei Centrale și Răsăritene, care nu am cunoscut desființarea statului. Pentru el am tranzacționat în permanență. Bulgarii, albanezii, grecii, polonezii, ungurii, sârbii, cehii, slovaci și-au pierdut complet statul și asta i-a făcut fie luptători împotriva unei puteri străine, fie emigranți, și au continuat lupta. Noi n-am fost nici una, nici alta. Românii s-au pus întotdeauna bine cu stăpânul de la Istanbul, am dat peșcheșuri, boierimea noastră s-a scindat pentru a împinge înainte un candidat sau altul, ne-am trimis la moarte frați și surori, tați și veri, ne-am împărțit întotdeauna într-un chip dramatic, tranșant. Dar, chiar și atunci când societatea românească a secolului al XIX-lea și a primelor decenii din secolul XX era teribil de împărțită și democrația abia se infiripa, exista o anumită inteligență, un anumit rafinament al clasei politice și al oamenilor de cultura care împiedicau excesele”. Partea finală atenuează conținutul crud al teoriei și umanizează oarecum comportamentul „tranzacțional” al românilor. Aș adăuga că la fel a fost și în Ardeal, unde nu mai aveam ce stat să apărăm și unde ne-am apărât ființa, ca să nu succumbăm. Sârbii au preferat să succumbă de câteva ori în istorie. Viitorul va spune cum a fost mai bine, să mori demn ori să trăiești cu orice preț. În cazul indivizilor, moartea demnă te face erou (fiindcă are cine să te facă erou), în cazul popoarelor, moartea/sinuciderea te poate scoate definitiv din scenă (și nu te mai învie nimeni).

Din *Civilizația românilor între medieval și modern* (1987) am înțeles, înainte de a scrie cărți, ce este „prima modernitate românească” și de ce Evul Mediu românesc se sincronizează aproape cu acela european, în ciuda unor particularități și a unor întârzieri. Student fiind, îmi venea greu să înțeleg nu de ce occidentalii începeau lumea modernă pe la 1450 sau 1500, ci de ce noi prelungeam Evul Mediu până dincolo de Renaștere, în vremea erudiției colective și chiar în Secolul Luminilor, în timp ce unii vecini îl îngropau la 1526 ori la 1550. În anii comunismului, când epocile istorice se suprapuneau peste faimoasele „orânduiri social-economice”, Răzvan Theodorescu a rostit frânt cel dintâi dogma, demonstrând că modernitatea noastră se infiripa pe la 1550-1650. De-atunci – cu

argumentele solide date și sugerate de Răzvan Theodorescu – nu am caracterizat înaintea studenților mei Evul Mediu decât ca mileniul „luminos” cuprins de pe la anii 600 până pe la anii 1550-1600. Mai departe, urma „prima modernitate” sau epoca modernă timpurie.

Prin urmare, am învățat lecțiile de istorie ale lui Răzvan Theodorescu demult, de la finele anilor '70 ai secolului trecut, fascinat de cuvântul scris și de verbul rostit, de verva de la Teleenciclopedia, de la Radio și de la Televiziune... Apoi, în 1980, când terminam studiile de istorie la Cluj și când profesorul meu Pompiliu Teodor m-a luat – semiclandestin – la București, la pomenitul Congres Internațional de Istorie, i-am ascultat pentru prima oară pe viu un discurs: raportul la congres care trebuia prezentat de Emil Condurachi și care fusese lăsat intenționat – cu generozitate de părinte spiritual – emulului, elevului, discipolului. De-atunci nu am încetat să mă minunez de conținut și de retorică, iar când, în 2001, am avut șansa să pășesc sub cupola Academiei Române (al cărui membru Răzvan Theodorescu era din 1993), am fost convins că am ajuns și eu în Arcadia. De-atunci mă bucur de marea șansă de a-i fi aproape, de a-l asculta direct și tangibil – nu doar când este vorba de istorie – și nu încetez să-mi exprim spre Domnia Sa, în adâncul meu și în public, admirația.

Înțelege admirabil Ardealul, cu bunele și cu relele sale. Are cuvinte calde despre școala istorică de la Cluj și despre marii istorici ai Transilvaniei. Sub căldură se vede însă realismul, judecata dreaptă și cumpănată. Portretele sale nu sunt exclusiv luminoase sau exclusiv întunecate, ci pline de nuanțe, ca viața. În acest sens, sunt de remarcat evocările lui Constantin Daicoviciu și Ștefan Pascu. Evident, nu-i poate condamna pe oameni numai fiindcă au trăit sub regimul comunist, cum se întâmplă adesea azi, ca și cum ne-am alege noi înșine epocile în care vrem să trăim. Și mai are un mare merit uman: nu uită niciodată fapta bună, iar pentru fapta bună iartă câte o rătăcire, câte o răutate, câte o meschinărie, rămânând mereu loial ideilor sale și oamenilor prețuiți și prețuitori.

Firește, Răzvan Theodorescu are și critici! Cine dintre oameni nu are? Poate doar anonimii, doar cei cu existență gregară! Faptul că Răzvan Theodorescu este și criticat pentru opțiunile sale de viață arată că este viu, important și, pentru unii, chiar temut. Viața nu l-a iertat deloc și l-a supus unor încercări teribile, chiar și în anii din urmă. De regulă însă – ca în marile drame ale omului și ale omenirii – loviturile l-au propulsat din rău înspre bine, ca și cum Dumnezeu l-ar fi plasat între cei aleși. A fost și este, indubitabil, un ales al sorții, un mare intelectual, un mare istoric, un mare savant care a primit învoirea să se înfrupte din ambrozie și nectar și care a ajuns să simtă cu mintea și inima câmpiile elizee. A scris și a făcut istorie, ceea ce nu este puțin lucru și ceea ce îl plasează fără greș în galeria celorloanelor care susțin această națiune.

La mulți ani, Domnule Profesor!

Acad. Ion Aurel Pop

Literatură

Note și contra-note

C. Stănescu

Continuare din
numărul trecut

M. Mihăieș aduce în discuție și modelele, detestabile, de la care se revendică scriitorul Nicolae Breban. Primul „model” e cel din romanul său de debut, o femeie. „Din păcate – scrie M. M. – lipsit de un minim spirit critic, logoreic și abulic, iubindu-se pe sine cu o frenezie maladivă, Breban a ajuns să-și transpună debutul stalinist, cel din romanul Francisca, în propria viață.” Inexact: debutul lui N. Breban nu-i „stalinist” (decât cronologic!), ci... stendhalian. Francisca, eroina romanului, împrumută de la Julien Sorel al nostru voința de a „cuceri” lumea și de a „parveni” acolo unde ea crede că merită. Energia ei, cu sclipiri „demonice”, pusă în acest „joc” premerge o tipologie feminină ce va face carieră strălucită în următoarele romane ale lui N. Breban. În ultimii ani – scrie M. M. – din lumea lui Dostoievski, de la care se revendică emfatic, n-a supraviețuit decât comportamentul golănesc al unui resentimentar hrănit cu filozofia demonică a lui Verhovenski. Visul său de ultimă oră e să tragă cu sine, în mormânt, întreg universul pe care l-a populat cu viziunile-i grandomane... Ca și Neceaev, modelul lui Verhovenski, ținta supremă e «să nu lași piatră pe piatră». Critic subtil uneori, Mircea Mihăieș abia atinge aici într-un exercițiu ușor și întrerupt pamfletar, notele unei partituri majore căreia ar merita să i se dedice cu mult mai serios: circulația motivelor în proza lui Nicolae Breban și indistinția rodnică dintre biografie și mitologie – mitologia „demonică”, dostoievskiană – în romanele acestui important prozator al nostru. Momentan criticul e doar pamfletar și... momentul îi scapă. Pe de altă parte, chiar și în regim pamfletar plin de ură... literară, nu se poate trece peste elogiul, involuntar și neconștient, pe care „detractorul” i-l aduce „detractatului” său! Să fii compatibil – fie și în regim „golănesc”! – cu lumea lui Dostoievski și să fii comparabil și comparat cu Verhovenski („filozofia demonică”!) și cu Neceaev („să nu lase piatră pe piatră”) nu-i chiar ceea ce vrea M. M. să spună, ba chiar din contră: e un elogiu, involuntar desigur, dar cu atât mai elocvent cu cât este mai neintenționat și mai întors pe dos. Comparațiile de mai sus ne spun în esență că, precum un mare scriitor, medicul autentic se molipsește „mortal” de boala pacientului de care el se ocupă(!), lăsându-se să moară de suferințele lui! Ce sacrificiu mai mare s-ar putea închipui decât acela al medicului identificat cu boala pacientului său și al scriitorului cu soarta eroului lui?! Autorul nostru se identifică și el, până la indistinție, cu personajele dostoievskiene care l-au inspirat, cu Neceaev, cu Verhovenski, dar și cu dublul său Grobei din Bunavestire sau „transpunând”, cum spune și pamfletarul, debutul „stalinist” cu „Francisca”

în propria sa viață. E inevitabil ca scriitorul să sufere de bolile și de „malformațiile” celor cărora le dă în ficțiunile lui viață literară: doar o mare ipocrizie ori naivitate vecină cu prostia ne-ar putea face să ignorăm procentul, variabil, de alienare pe care orice creație veritabilă îl „injecțază” în creatorul ei. Uneori, deseori, această alienare se întoarce în forma urii: ura literară. Nu-i un fenomen specific național, ci universal. Europeist incurabil și occidentalizant fără leac și mai mult decât atât, Mircea Mihăieș se lasă și el alături de mulți alții „inspirat” de acest fenomen european și universal. Acum câțiva ani, prin 2009, apărea la Flammarion, în capitala culturii europene și a coloniei (cf. Pompiliu Eliade) care suntem, o senzațională și instructivă antologie a dușmăniei literare: *Une histoire des haines d'écrivains. De Chateaubriand à Proust*, alcătuită

ridicol, în agora și pe la colțuri, cultivând intens virtuțile inspiratoare ale urii, ferocității și vulgarității. Se știe că reputația unui mare scriitor se măsoară și în numărul și calitatea adversarilor pe care a izbutit să-i stârneasca: prin intervenție directă sau, mai des, prin delegație, încredințând subalternilor o sarcină ce-i ridică și pe aceștia în ochii lumii. Măsura urii și a formelor de răzbunare pe care invidia, gelozia, vanitatea ori diferența de viziune și de opinie le pot lua ne este dată, în respectiva antologie de la Paris, de un mare poet, Louis Aragon, care a „palmuit”, nu doar doctrinar și simbolic, ci „fizicește” un mort ilustru proaspăt decedat, marele scriitor Anatole France. „Palmuirea” marelui mort a continuat și s-a întetit și după înhumare: a apărut o broșură colectivă plină de calomnii și invective menite să-l „linzeze” pe scriitorul deja mort. Marii scriitori nu

corespondent anonim al „României literare” își informa prompt cititorul cu ce scrie „Le Nouvel Observateur”. „Niciodată atacurile și replicile schimbate de scriitori n-au fost mai violente și mai crude ca astăzi”. În „Le Monde” un romancier scrie despre altul că „vrea moartea mea”! și, în concluzie, „Cuvintele nu par a mai ține de rivalitate, ci de criminalitate, și sunt teribile. Ele merg dincolo de cearta literară în care, prin tradiție, gelozia se dispută cu vanitatea. Dacă de aici încolo scriitorii vor ajunge să vrea să se elimine unii pe alții, cea pe care o vor ucide va fi literatura însăși.” Iată o concluzie care având autoritatea modelului franțuzesc s-ar putea să ne inspire și să ne mai oprească gura de a scoate vorbe când mintea nu-i acasă. M-aș întoarce o clipă acasă, la „ura de porunceală” și la delegații ei. Nicolae Iorga crede a găsi un prototip al urii de porunceală în marele vornic de sub domnia lui Nicolae Mavrocordat, cronicarul Radu Popescu „devenit – scrie Iorga – prietenul dușmanilor și dușmanul prietenilor săi. Radu Popescu e reprezentantul sentimentelor, scriitorul judecăților lui Nicolae Mavrocordat, cari vorbește prin el, cu urile și pornirile sale ... el înfierează, condamnă, urmărește cu sarcasmul și injuria pe dușmanii patronului său ... În trecutul lui Radu, fiul lui Hrizea, se găseau acte pe care cari acesta dorea să le știe iertate, să le vadă uitate, acte de trădare față de domnul pe care acum îl servea ca boier de Divan și-l apăra ca scriitor. În violența lui, care se coboară totdeauna până la trivialitate, se răsfrânge tulburarea sufletească a trădătorului, graba și focul neofitului, cari vrea să dovedească, să se afirme. Pornirile vinovate caută să fie reprimate ori ispășite prin ura de porunceală. Delegatul urii de porunceală, „intelectual încrâncenat”, vorbește și urăște cu vorbele și cu dușmăniile patronului său Nicolae Mavrocordat: e o substituție și o „imputernicire” la actualitatea frapantă a

Claude Raguet Hirst, O carte cu scrisori, 1897

de Anne Boquel și Etienne Kern, tineri profesori de la Sorbona. Oglinda unui fenomen incurabil, o asemenea antologie este și un medicament, homeopatic, menit să amelioreze, nu să tămăduiască ura literară. Poate fi doar un leac pentru curmarea viziunii idilice pe care naivii de bună credință o au asupra vieții literare, o viață plină cu tot atâtea infernuri câți componenți o animă. Ea mai poate fi și un mijloc de divulgare a pudibonzilor filistini care întrețin iluzia armoniei celeste din împărăția literelor: pe naivi oglinda îi poate dezmetici, iar pe filistini îi întărește și-i îngheață în pudibonderia lor fățarnică. Ar trebui tradusă și la noi respectiva antologie, deși viața autohtonă geme de material ilustrativ pe care văd că editurile ezită să o toarne în pagini. Ce pot afla (învăța?) cititorii din antologia franțuzească a urii literare? Rivalitatea enervează orgoliul și tulbură ordinea literară: ordinea trebuie restabilită și consolidată cu orice preț. Mulți iluștri purtători de condei nu ezită să-și consolideze reputația și poziția în „ierarhia” elitei pe seama înjosirii altora. Își scot „pana” în public pentru a-și acoperi „dușmanii” de

pot niciodată să moară: în viață fiind, sunt „omorâți” mai ușor. Avem și noi un mare poet, un Louis Aragon al nostru, care, după moartea lui Adrian Marino și citirea unei pagini din *Viața unui om singur*, a sărit să-l „palmuiască” pe cel murit: „Marino minte și mort!”, a exclamat triumfător poetul mare și viu. Dovadă că modelul francez e transportabil sau transpozabil oriunde și oricând. „Delegații” urii de porunceală, ai urii literare în serviciu comandat sunt însă detestabili, cu mult mai nesuferiți decât titularii care se „detestă” reciproc, dar adesea în forme surprinzător de civilizate și suportabile. Nu-i niciun secret că nutrimentul urii literare este invidia și dorința de a fi mai bun decât altul: rău este când invidia ia forma poștei cu efecte destructoare de a fi „unicul” într-o literatură în care unicii sunt puțini și în general ei nici nu se cunosc unii cu alții din pricina timpului când s-a întâmplat să apară. În orice caz, fenomenul e viu și actual, ura literară își face de lucru și pe la noi, revistele literare ne țin la curent atrăgându-ne atenția că astfel suntem în rând cu lumea: acum câțiva ani, de la Paris un important

cărora se cuvine să meditam. Există și o solidaritate a urii: cu mirosul lui de „copoi” (detectiv!) literar, M. M. resimte neplăcut și demască „tăcerea” complice („omerta”) a unei largi „categorii de persoane publice din partea cărora așteptam o reacție” față de alegerile și îndemnul „ucigașe” ale lui Nicolae Breban. Din spirit de solidaritate, el vrea să instituie o largă coaliție, ce mai, o majoritate parlamentară a „urii de porunceală” și le reproșează tăios cătorva dintre „prieteni mei” că n-au luat „poziție”, că n-au dat cu pietre în „huligan”. Se „miră” muștrător de „brusca amnezie” a unei mari poete care, după ce luase „o poziție fermă”, tace ca un „Sfinx”; le reproșează jurnaliștilor de pretutindeni că n-au „popularizat abominabila prestație a lui Breban”; se scârbește că „academicienii și-au băgat capul între urechi”. Uniunea urii și a dușmăniei la care aspira și pe care o propunea cu energie civică M. M. e, cum vedem, noua-veche formă de „solidaritate” brevetată de mult talentatul Radu, feciorul lui Hrizea Popescu și cronicarul urilor lui Nicolae Mavrocordat: vai de mama ei de solidaritate...

Ana Dobre

Stări lirice în deriva sentimentelor

Receptată ca o poetă cerebrală, prin depășirea unui sentimentalism specific, în parte, poeziei feminine, Victoria Milescu pare preocupată până la obsesie de cunoaștere și autocunoaștere, aria sa de investigare înglobând obiectivitatea și subiectivitatea, lumea și sinele profund. Fără a exclude sentimentele din orizontul poeziei sale, ea le introduce în structuri reflexive, dându-le sensul de meditație asupra destinului. Fraza poetică respiră și transpiră de semnificații, spiritul interogativ al poetei risipindu-se în definiții memorabile, căutând răspunsuri nu neapărat apodictice, dar verosimile, pentru a-și motiva înaintarea în labirintul vieții și al destinului. Poeta știe că are un destin creator, îl conștientizează, de aceea sensul la care aspiră răsfrânge permanent creația.

Când meditează asupra destinului artistului, Victoria Milescu se integrează în rândul acestora și, chiar dacă o face în forma lirismului obiectiv, mimând detașarea impersonală, fiecare metaforă din ampla confesiune *Ploile sunt lacrimile poezilor* îi poartă sufletul: „Ploile sunt lacrimile poezilor/ curg în râuri vijelioase ori calme/ pietrele cântă sub versurile/ șlefuite de lună, de stele/ poezii nu se nasc oriunde, oricând/ nu-i recunoști ușor, nici repede/ seamănă oarecum cu noi/ dar ochii lor văd mereu altceva/ glasul lor sună altcumva/ ei râd și cântă și privesc moartea în ochi(...)/ sunt strigătele noastre de ajutor/ sunt scrisorile noastre de adio/ lansate-n infinit/ dar infinitului nu-i pasă de noi/ infinitul nu are timp nici răbdare/ infinitul nu își cere iertare...” Sentimentele care generează poezia nu sunt în deriva, ci se canalizează spre un sens ordonator, potrivit căruia creația este scop și ideal al omului.

Deriva sentimentelor despre care vorbește în poezia care dă și titlul noului său volum* nu se referă la o degingoladă, nici la haosul provocat de cunoașterea pe calea intuiției, a contemplației poetice. Este, mai degrabă, în sens banal, o deplasare a liniilor, așadar, o modalitate de cunoaștere subiectivă, personală, în numele unei libertăți asumate în ceea ce are frumos, etern și ideal. Poeta se raportează la un altul („Zâmbetul tău/ îmi deplasează inima spre dreapta/ îmi schimbă axa de înclinație a spaimei/ zâmbetul tău mă târăște prin piețele/ hoților de iluzii din orașul tristeții...”) care nu este un alter ego; acest autre este, poate, perechea mitică necesară pentru refacerea unității primordiale a cuplului care aspiră la arhetip, la originar. E o regresivitate în profunzimile ființei, o coborâre în esențial, pentru ca, la rădăcina lor, să redescopere sinele

pierdut.

Dar, cu toate acestea, în poezia Victoriei Milescu nu se găsește o suferință clamată obsesiv și obsedant. Ceea ce o definește este bucuria, acea bucurie pe care o presupune transcenderea suferinței. Poeta

tragice, implicând ideea relației dintre necesitate și întâmplare, a perenității creației în raport cu orice încercare a omului de a depăși efemerul. Prin imaginea lui Yorik, reînviat mitic din propria-i țeastă, care „descheiat la piept, la inimă”, strigă la „editorul postum”:

„tinerii dansează cu moartea/ pe firul încins dintre soare și lună”, „un dans extrem la mare înălțime”. Lumina se materializează în trupurile de sânge pentru a curge „ca un covor roșu”, pe care „pășește timpul carbonizat”.

Există și tema dedublării (*Ea, I, II, III, Inima, Femeia cu amnezie, Suflete cartonate, Îmblânzind aerul*) ca scindare între eul efemer și eul perpetuu, a alienării sinelui de sine (*Desperecheată*), a regăsirii (*Puterea obișnuinței*), a iubirii (*Harul iubirii*), relevând o dramă existențială pe care Victoria Milescu o trăiește, o traversează lucid, fără disperări inutile clamate sau reproșate unei pronii nedrepte.

Deși, în spiritul anticului *carpe diem*, Victoria Milescu afirmă că „doar prezentul contează”, acel prezent „scurgându-se printre degete”, „cu bucuriile cenzurate”, prezentul care „aplaudă tristețile celor veseli”, și care „vede lucrurile de care te temi cel mai mult”, proiecția într-un viitor previzibil nu lipsește, căci sensul vieții presupune înaintarea în timp: „Viața mă împinge în ziua următoare/ viața mă duce în lesă/ mă obligă să respir, să beau, să mănânc,/ să mușc, să lovesc/ de toate mă învață (...)// Viața vrea să urc, să cobor/ sunt pilotul ei de încercare”. Orice început este, ca în basme, o promisiune a unei fericiri, a unei împliniri așteptate: „Acolo unde începe dimineata/ e încă liniște...”, ceea ce motivează urcușul în timp, speranța.

Confesivă cu mari restricții de discreție și pudoare feminină, Victoria Milescu se lasă dusă de effluviile lirismului care îi poartă în cântec visurile, aspirațiile, idealul: „Bolnavă iar de dor, de frumusețe/ iar leacurile mă îmbolnăvesc mai mult/ bolnavă iar de tine, de tristețe/ și nu vreau să mă vindec, nici să mor/ bolnavă de un secol, de-un mileniu/ spre tine vin, cu greu înaintez/ prin pulberea de oameni și de stele/ sorbind durerea din pocal regesc/ bolnavă dar zâmbind nepăsătoare/ merg prin furtună către Ursă Mare...” E o poezie care aspiră la *îmblânzirea aerului*, o poezie reflexivă în care poeta spune și se spune, se ascunde în metaforă și simbol pentru ca, din această *derivă a sentimentelor*, să-i reținem imaginea ascensională, urcând spre cer, conștientizând tragismul condiției umane: „Sufletul urcă spre cer/ trupul se cufundă în pământ/ (...)/ ...sunt aerul/ mai mult de-atât nu pot fi...”. În aerul rarefiat al poeziei sale, Victoria Milescu ne propune să respirăm noi înșine aromele adevăratei poezii.

* Victoria Milescu, *Deriva sentimentelor*, Editura Betta, București, 2016.

VICTORIA MILESCU DERIVA SENTIMENTELOR

Editura BETTA

mărturisește că scrie cu bucurie, creația este pentru ea înțelegere, sursa supremei exultări care presupune conștientizarea și asumarea trecerii: „Scriu cu bucurie despre tristețe/ despre trecerea clipelor/ cu șenilele lor nevăzute/ prin carne, prin oase/ timpul trece, petrece și/ își ia din mine ca dintr-o livadă (...)/ scriu cu bucurie despre plecarea verii (...)/ timpul mă îmbărbătează: ai încredere, ai încredere/ când mă împinge prin fereastra deschisă/ convins că voi nimeri în piscină”. Creația eliberează spiritul de sub tirania trecerii și a morții.

Preocupată de efemer și de perpetuu, Victoria Milescu imaginează panoramic într-un tablou al mișcărilor colosale și

„nu, nu mă tipări/ lasă-mă să fiu citit de pe buzele cerșetorilor de iluzii”, poeta afirmă supremația creației, pledând pentru poemul care „se iscălește pe pielea crudă a zilei/ trasă în grabă pe micul paris/ integrându-se cu succes în marele haos/ efemer și perpetuu...”

Poeta desenează în acuarele animate, imaginile poetice au fragranță, au corporalitate, emoționează prin concretețea antropomorfizării: „Ploaia umblă pe străzi/ în pielea goală/ izbește cu pumnii de apă în ferestre, în porți...”. În altele, când așteaptă bucuria, „... ca pe o vrajă, ca pe un blestem...”, „cu mâinile jupuite de mângâierea/ aerului”, „pe firul încins la roșu”, ea vede cum

Săptămâna Internațională a Muzicii Noi 2017

Desfășurat în perioada 21-28 mai, organizat de Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor din România, Săptămâna Internațională a Muzicii Noi (SIMN) este cel mai important Festival din România dedicat creațiilor recente. Manifestarea ocupă deja un loc semnificativ în viața muzicală internațională. Ediția 2017 a Săptămânii Internaționale a Muzicii Noi (director fondator academician Ștefan Niculescu, director artistic DHC prof. dr. Dan Dedișu), cuprinde o suită variată de evenimente. Alături de nume ale compozitorilor români confirmați deja pe plan internațional, au reprezentat creația autohtonă și cei mai importanți artiști ai tinerei generații.

După cum explică directorul artistic, un festival este emanația unei concepții despre viață. SIMN este deja purtătoarea unui mesaj atitudinal și a câtorva idei centrale în contextul cultural actual. Semnificația festivalului este dată de o demarcație clară față de zona *entertainment* și de piața acesteia.

SIMN 2017 a venit cu concept declarat de către Dan Dedișu, director artistic al Festivalului, ce a propus patru direcții tematice menite a transcende obișnuitul, de *eutopii*, locuri ale Binelui, organizare ideală a omenirii, fără să țină seama de legile obiective de dezvoltare a societății. Cele patru *eutopii* tematice ce circumscriu întregul program al Săptămânii Internaționale sunt, după conceptul directorului artistic, următoarele:

Miercuri, 24 mai 2017, ora 19.00
Sala Radio
ORCHESTRA DE CAMERĂ RADIO
Dirijor: **TIBERIU OPREA**
Soliști: **ALEXANDRU MATEI** - gonguri
CRISTIAN MICLEA - clarinet,
FERNANDO MIHALACHE - acordeon
Petru Stoianov: Hiperboreeană - Poem pentru orchestră de coarde, Cântă I
Maia Ciobanu: Concert pentru clarinet și orchestră de coarde
Mihnea Brumariu: Überall Ist Babylon? pentru două mini-orchestre de coarde și pian (p.a.)
George Balint: de sine în cu sine - poem pentru gonguri și orchestră de cameră (p.a.)
Aurel Stroe: Concert pentru acordeon și ansamblu cameral (p.a.)

Săptămâna
Internațională a
Muzicii Noi

SIMN 2017

International
Week of
New Music

Vineri, 26 mai 2017, ora 19.00
Sala Radio
ORCHESTRA NAȚIONALĂ RADIO
Dirijor: **CRISTIAN OROȘANU**
Soliști: **DIANA MOȘ** - vioară
ION BOGDAN ȘTEFĂNESCU - flaut
Mihai Măniceanu: Concert pentru vioară și orchestră (p.a.a.)
Adrian Iorgulescu: Concert pentru flaut și orchestră (p.a.a.)
Aurel Stroe: Mandala cu o polifonie de Antonio Lotti
CORUL ACADEMIC RADIO Dirijor: **CIPRIAN ȚUȚU**

Biletele sunt disponibile pe www.eventim.ro, în magazinele Germanos, Orange, Vodafone, Domo, Carrefour, librăriile Cărușești, Humanitas, în benzinăria OMV și la casa de bilete a Sălii Radio.

Muzică

Prof. univ. dr.
Grigore Constantinescu

1. **Ulise** – Dincolo de limitele culturii/ *Beyond Tradition*. Ulise este călătorul, pribeagul, migrantul perpetuu. El trebuie să găsească mereu noi idei, să experimenteze și să mizeze pe originalitate. Eutopia ULISE este deschisă spre aventură.

2. **Gulliver** – Dincolo de limitele istoriei/ *Beyond Culture*. Gulliver e criticul și ochiul istoriei. El înfruntă această realitate și deschide lumea posibilului. Eutopia Gulliver este deschisă spre lumi și povești virtuale.

3. **Nirvana** – Dincolo de limitele sinelui / *Beyond Self*. Nirvana e eutopia contopirii cu Universul. Dezmarginirea eului prin sacralitate și ritual se deschide înspre comuniune și mister.

4. **Matrix** – Dincolo de limitele naturii / *Beyond Nature*. Matrix e apostolul unei lumi postumane. El modulează făptura umană și o ridică la putere *hi-tech*. Sinergia bio-tehologică se întinde de la improvizatia liberă la algoritmul perfect. Eutopia Matrix este deschisă spre Apocalipsă.

Numărul mare de manifestări face imposibilă o derulare amănunțită a întregului program, precum și menționarea în detaliu a realizatorilor, de la mari ansambluri vocal-simfonice, ansambluri simfonice și camerale, la formații camerale de variate dimensiuni, până la manifestări solistice instrumentale și vocale.

Ernest Hemingway în ipostaza (arhicunoscută) de polisportiv! ...

La opt ani de la trecerea în neființă a unuia dintre cei mai apreciați romancieri – l-am numit pe **Ernest Hemingway** – mi s-a oferit prilejul de a face un popas la ferma Finca Vigia, reședința de refugiu și de liniște a scriitorului, situată într-un sat din Cuba, San Francisco de Paulo, la nici 9 mile de Havana. Când și când, după repetatele sale peripluri prin Europa, Africa și Asia, Hemingway, împreună cu soția sa Mary Welsh, fostă ziaristă, își făceau apariția la Finca Vigia, ferma beneficiind de un cadru cu totul cuceritor: o vegetație luxuriantă, un parc umbrit de arbori de cocos și palmieri, o piscină și nu numai. Cunoscut ca iubitor de animale și păsări, scriitorul a mai avut printre locatari nu mai puțin de 16 câini (majoritatea de vânătoare), pisici și ele de ordinul zecilor, sute de porumbei. În „*vila de pe colină*”, cum denumesc localnicii această oază de paradis de la ferma Finca Vigia, Hemingway a dat ultima față romanului *For Whom the Bells Toll* (Pentru cine bat clopotele), dar și unei alte lucrări care avea să-l consacre definitiv ca romancier de mare calibru: *The Old Man and the Sea* (Bătrânul și marea) ce îi va aduce în 1952 **Premiul Pulitzer**, iar în 1954, ca o supremă răsplată, și **Premiul Nobel**.

Din fragedă copilărie și tinerețe Ernest Hemingway s-a afirmat ca

un fidel aliat al sportului. În anii de „primară” și de liceu a fost nelipsit de la concursurile de alergări; a manifestat o statornică prezență în întreceri de înot, polo pe apă, baschet, box și tir, sigur fără a viza marea performanță, dar, pentru vânătoare, ca o subliniere, avea o vocație care i-a oferit multe satisfacții...

Atletismul l-a considerat sportul sporturilor pentru „spiritul etern al întrecerii”. Baschetul l-a cucerit pentru frumusețea și finețea tehnicii. Așa cum se știe, baschetul este singurul sport în care se ridică brațul pentru a semnala fault-ul, greu de reperat din tribună, de vreme ce o simplă atingere a corpului

Ernest Hemingway (1899 - 1961)

adversarului este penalizată. Înotul, de asemenea, l-a apreciat pentru eleganța mișcării, îndeosebi a stilului Flipper. Boxul l-a captivat prin ambianța care înconjoară pe temerarii din ring. Un sport despre care a scris și a dat la iveală lucrări cu o mare forță evocatoare (**Câștigătorul nu ia nimic, Cincizeci de „bătrâne”, Campionul**). A avut o pasiune specială pentru tir, pentru vânătoare în special. Între trofeele pe care le-a păstrat se află și un uriaș cap de zimbri!...

Apropierea scriitorului de sport a avut ca argument nevoia de echilibru. O spune fără rezerve: „Sportul nu acceptă nepăsarea. Atitudinile superficiale impun un regim de viață cât

Sportul, act de cultură

Tiberiu Stama

mai cumpătat. Un sportiv cu ochii tulburi de nesomn sau din alte motive este dinaintea învins. Ceva mai mult, în sport ca și în viață, bucuria reușitelor o pot trăi cu adevărat cei ce respectă regula fair-play-ului”.

Iată și câteva dintre aforismele sale: *Sportul delimitează propriul nostru corp de masa extrem de vagă a celorlalte corpuri. Exercițiul gândirii face același lucru pentru fiecare spirit. Cine desparte spiritul de trup se condamnă singur: dimineața – la două treziri, noaptea – la două somnuri, dacă nu chiar la două insomnii. Omul care nu știe să alerge, să sară, să înoate e ca un automobil la care nu ar folosi decât viteza întâi. Se înțelege că și spiritul se va afla în suferință”.*

La ferma din Cuba își atrag atenția nu numai trofeele de vânătoare, ci și biblioteca cu mii de cărți și cele nu mai puțin de 25 de kilograme de manuscrise. Din păcate, n-a mai avut răgazul de a le finisa. Cursul vieții sale s-a oprit brusc la 2 iulie 1961 – oare printr-un act de sinucidere? – fără un motiv temeinic, cu regretul tuturor celor ce l-au cunoscut, l-au prețuit și l-au iubit. Până și prietenii săi din Cuba, pescarii din Cojimar, care îi evocă întristați personalitatea, ori de câte ori vizitează ferma Finca Vigia, devenită acum **Muzeul Memorial Ernest Hemingway**.

Dr. Florin Epure

Timbru vâlcean

Pitarul Luca Pleșoianu, un boier oltean de neam

Pitarul Luca Pleșoianu (1850)

Familia boierilor Pleșoieni, răspândită în toate județele Olteniei, are o veche istorie care se pierde în negura vremurilor. Din acest neam oltean, cu ramuri la Vâlcea (Pleșoiu-Livezi și Mihăești), Romanați, Dolj și Mehedinți (Cerneți), s-au ridicat revoluționari, administratori locali, cărturari, militari, ctitori de lăcașuri sfinte etc.

Basarab Laiotă voievod a acordat, la 15 iulie 1475, călugărilor de la Mănăstirea Cozia, stăpânirea asupra mai multor sate printre care și Pleșoi (Pleșoi) din județul Vâlcea. Basarab cel Tânăr Țepeluș întărește, la 9 septembrie 1478, stăpânirea Coziei asupra satului „Pleșoi și Ulița de la Râmnic”. Aceste danii s-au făcut încă din vremea lui Mircea cel Mare, plasându-i pe Pleșoienii vâlcani la începuturile statului medieval Țara Românească.

Ramura Pleșoienilor din Vâlcea îl are ca înaintaș, în secolul al XVIII-lea, pe protopopul Ion Pleșoianu, stăpânitor de moșii în județele Vâlcea și Gorj. A avut doi fii: Marin, protopop și ctitor la biserică din Pleșoi, și pe Udrea Pleșoianu. Fiii lui Marin sunt polcovnicul Nicolae, Ioniță și pitarul Constantin. Fiul polcovnicului Nicolae, Vasile Pleșoianu, a fost mare moșier pe Valea Oltețului. Căpitanul Nicolae Pleșoianu, una dintre personalitățile Râmnicului, a participat la Războiul de Independență, a contribuit la ridicarea Școlii de Meserii de la Râmnic și la construirea părții de bob de pe Dealul Capela. La Măldărești se mai păstrează conacul avocatului liberal Ștefan I. Pleșoianu, deținătorul celei mai frumoase biblioteci personale.

Un descendent din ramura vâlcană a acestei mari familii a fost pitarul Luca Pleșoianu (1811-1857). Boier de neam cu vechime, a deținut dregătoria de pitar. Era fiul lui Barbu Pleșoianu și nepotul postelnicului Matei Pleșoianu.

Biserica Sf. Nicolae de la Negreni, com. Mihăești (jud. Vâlcea)

Tatăl său este ctitorul bisericii cu hramul „Sfântul Nicolae” din satul Negreni, comuna Mihăești, alături de postelnicul Ioniță Cărășilă, târnosită la 24 mai 1814. Biserica a fost pictată mai târziu, în anul 1824, iar Luca Pleșoianu, copil fiind, apare zugrăvit pe fresca acestei biserici, pe peretele de la vest al pronaosului, alături de tatăl său.

Luca Pleșoianu o va lua de soție pe Evghenia Capelleanu (1823-1842), o tânără de numai 16 ani, fiica serdarului Gheorghe (Ghiță) Capelleanu (1801-1850) și a soției sale Stăncuța, fiica armașului Hristea Olănescu și al Miricăi. Despre Evghenia se spune că era una din cele mai frumoase, bine crescute și de bună familie fată din Râmnicul Vâlceii.

O fotografie de epocă care s-a mai păstrat, din jurul anului 1850, îl înfățișează pe Luca Pleșoianu la vârsta de 40 de ani, un bărbat brunet, deschis la ten, cu barba și mustață îngrijite și un nas acvilin. Împreună cu tatăl său a făcut politică conservatoare, fiind printre primii alegători din Vâlcea

să întemeieze marea dinastie politică a Brătienilor.

O dramă cumplită a lovit familia Pleșoianu; Evghenia, soția pitarului, a murit la o vârstă fragedă, de friguri puerperale (o infecție a tractului genital), în urma nașterii celei de-a doua fiice (va muri și ea la numai nouă luni de viață) -, în anul 1842. Lespedea de piatră, care adăpostește osemintele soției lui Luca Pleșoianu, din pronaosul bisericii „Cuvioasa Paraschiva” din Râmnic, păstrează un text tulburător: „Supt această piatră rece,/ Lăcașul mi s-au ales/ Aicea este fericite,/ Aici pacea am cules./ Copilă, soție, mamă/ În trei ani, toate am fost/ Așa e moartea, dărâamă/ Nu alege bun din prost./ Lasă dar p-astă țărănă,/ O, omule trecător,/ O lacrimă, vorbă bună,/ Căci și tu ești muritor. Pităreasa Evghenia Pleșoianca, născută la anul 1823, luna noie[mvrie] 1 și răpos[at]ă la 1842, luna dece[mbrie] 2.” Luca Pleșoianu și-a adorat soția, de aceea nu s-a mai căsătorit niciodată și a transferat toată această dragoste către fiica lui Caliopi, pe care a răsfățat-o foarte mult deși

împotriva acestei căsătorii: „Cum îndrăznește acel vagabond revoluționar, care și-a mâncat averea lui părintească cu revoluțiile, să ceară de soție pe Caliopă a noastră? Asta nu se poate, nu voi consimți niciodată la un astfel de lucru.”

Poetul Ion Pillat, în volumul de versuri *Pe Argeș în sus*, publicat în anul 1923, în capitolul de versuri *Trecutul viu*, o rememorează, pentru eternitate, pe Caliopi (Pleșoianu) Brătianu, în poezia *Aici sosit pe vremuri*. „Bunica-mi Caliopy hotărâse, cu ceva vreme înainte, despre revoluționarul pașoptist Ion C. Brătianu: «Dacă m-ar cere de măritat, eu nu-l refuz; nu găsesc că un astfel de om poate fi tratat de vagabond, pentru că și-a cheltuit starea materială pentru țară. Cele dintâi cocarde și steaguri tricolore la Revoluția de la '48 au ieșit de la noi din casă. Aveam, pe atunci, șapte ani»”. La această căsătorie a contribuit mult Maica Maximilia, stareța Schitului Ostrov și sora lui Ion C. Brătianu. Ea fusese foarte bună prietenă cu Luca Pleșoianu, iar moartea lui a afectat-o puternic, pentru că ținuse foarte mult la el.

Pia era mai tânără cu două decenii decât Ion C. Brătianu (avea vârsta de 37 de ani), dar avea să-i fie soție devotată până la sfârșitul vieții. Se spune că ginerele i-ar fi zis: „Ne căsătorim dacă accepți că eu voi fi dedicat în primul rând țării și, după aceea, familiei.” Cununia a avut loc la Mănăstirea Ostrov (Călimănești), în ziua de 6 iulie 1858 și a fost oficiată de preotul Theodor Brătianu, fratele mai mare al lui Ion C. Brătianu. Ion și Pia Brătianu au avut opt copii: băieții Ion (Ionel), Constantin (Dinu) și Vintilă și cinci fete: Florica, Sabina, Măriuța, Tatiana și Pia.

Mărturiile apropiaților o descriu pe Caliopi ca pe o „o ființă de o rară modestie și de o nobilă simplitate, trăsături cultivate prin educație. Mândră din fire și nu lipsită de o scilpitoare ironie, a avut aceeași înțeleaptă seninătate în fața bucuriilor și a durerilor vieții.” Istoricul Ioan Nistor spunea că ea a reprezentat „zeitate nevăzută care a suflat vânt bun în pânzele corabiei cu care Brătienii au navigat bărbătește și cu mult folos pentru țară prin furtunile istoriei noastre.”

Acest neam de boieri olteni, din care face parte și Luca Pleșoianu, tatăl Piei Brătianu, și care apare în documentele de arhivă, îi consemnează în mai toate momentele care se referă la trecutul istoric, încă de la întemeierea statului medieval românesc. Pleșoienii mai așteaptă încă readucerea numelui lor în cărțile de istorie, după un nemeșrit și îndelungat *damnatio memoriae*...

Caliopi (Pia) Brătianu (1858)

Luca Pleșoianu copil, in tabloul votiv din pronaosul Bisericii Sf. Nicolae de la Negreni, com. Mihăești (jud. Vâlcea)

(mari alegători din Vâlcea erau opt, cu totul). Cu ocazia alegerii deputaților, ca reprezentanți ai marilor proprietari din districtul Vâlcea pentru Divanul ad-hoc, din ziua de 14 septembrie 1857, Luca Pleșoianu întrunea șapte voturi, după prințul Barbu Știrbey, care primise nouă voturi. Majoritatea sufragiilor a fost obținută de Nicu Lahovary și Ioan Otetelișanu, cu toate că alegătorii au reclamat numeroase abuzuri în scrutinul electoral și au contestat legalitatea și calitatea „aleșilor”.

Luca Pleșoianu era recunoscut pentru reacționarismul său. Documentele de arhivă ne dezvăluie faptul că, în anul Revoluției pașoptiste, refuză să participe la acțiunile Gărzilor Naționale, ca cetățean al Râmnicului din „Văpseaua Galbenă”. Motivează refuzul său prin faptul că nu voia să se plimbe pe străzile orașului cu „slugile fraților săi.” Raportul comandantului Gărzii Naționale din Râmnic cerea Magistratului orașului să instituie o amendă pentru el și pentru alți patru orașeni care au refuzat să se prezinte la străjuirea de noapte.

Pitarul Pleșoianu și soția sa au avut două fiice: Caliopia (Pia) și Evghenia. Caliopia (Pia) născută la Pleșoi, în anul 1841, este cea care avea să devină soția marelui om politic și de stat liberal Ion C. Brătianu; doamna care avea

căuta foarte atent să nu-i „dea nas”.

Nici Luca Pleșoianu n-a trăit foarte mult, el se va stinge din viață la anul 1857, la vârsta de, numai, 46 de ani. Rămase orfane, cele două fete au fost adoptate de bunica lor, Stăncuța Capelleanu. Se spune că în urma morții lui, Luca Pleșoianu a lăsat, prin testament, tuturor fetelor de moșneni de pe moșia sa de la Mihăești, care împliniseră vârsta de trei ani, câte o vacă, o bucată de pământ și o sumă de bani. Asta arată că fusese un boier cu stare dar și că avea un suflet mare, capabil să facă acest unic gest de milostenie, al unui proprietar în favoarea țăranilor.

Înainte de a muri, Luca Pleșoianu numește prin testament doi epitropi - Ghiță Goleșcu și Nicolae Vlădescu - să-i poarte de grijă Piei și să-i administreze averea.

Maestrul Dinu Săraru evocă, în lucrarea *Râmnicul meu*, memoriile vâlcencei Caliopi, în care se referă la tatăl său, care o trimisese, așa cum era moda, la Pensionul din Craiova, la familiile Pleșoienilor și Capellenilor, dar mai ales rememorează momentul căsătoriei cu Ion C. Brătianu și nașterea unei dinastii românești, care s-a aflat la conducerea și modernizarea statului român modern.

Unchiul Nicolae Vlădescu, care intenționa să o ducă la mănăstire, s-a

Dr. Andrei Carpenanu

Educație și redempțiune în opera lui Jan Amos Komenský (Comenius) (I)

John E. Sadler l-a numit „cetățean internațional”, iar N. M. Butler, laureat al Premiului Nobel pentru Pace (1931) îi compară rolul în pedagogia modernă cu acela al lui Newton sau Copernic pentru știința zilelor noastre sau al lui Descartes pentru filosofia modernă. Mai mult, așa adăuga, viața lui Comenius a fost un îndelungat martiraj în slujba educației, a educației iluminată de cele mai generoase precepte creștine, pentru că doctrina lui pedagogică s-a întemeiat și a fost călăuzită de credința în adevărul Scripturii, mântuirii și al vieții veșnice.

A făcut parte dintr-o sectă protestantă numită Frăția Moravă (și datorită tradiției religioase a familiei și a comunității din care făcea parte), mișcare ce se revendica de la reforma inițiată în Boemia de Jan Hus, însă mesajul său este fundamental ecumenic, așa cum o demonstrează, de pildă, argumentul faimoasei *Didactica Magna*, unde marele gânditor ceh arată că prin metoda sa universală de învățare, întreaga „comunitate creștină” va cunoaște mai puțin „întuneric, perplexitate și disensiune”, beneficiind de mai multă „lumină, pace și odihnă”. Comenius a urmărit ca opera sa pedagogică să constituie îndreptarul suprem pentru obținerea cunoașterii tuturor științelor, dar și al dobândirii „purității morale” și a unei temeinice instrucții în „pietate”, cei trei stâlpi pe care se așterne fundamentul trainic al unei vieți împlinite și virtuozitate, dar pe care se întemeiază și speranța mântuirii și a Vieții de Apoi.

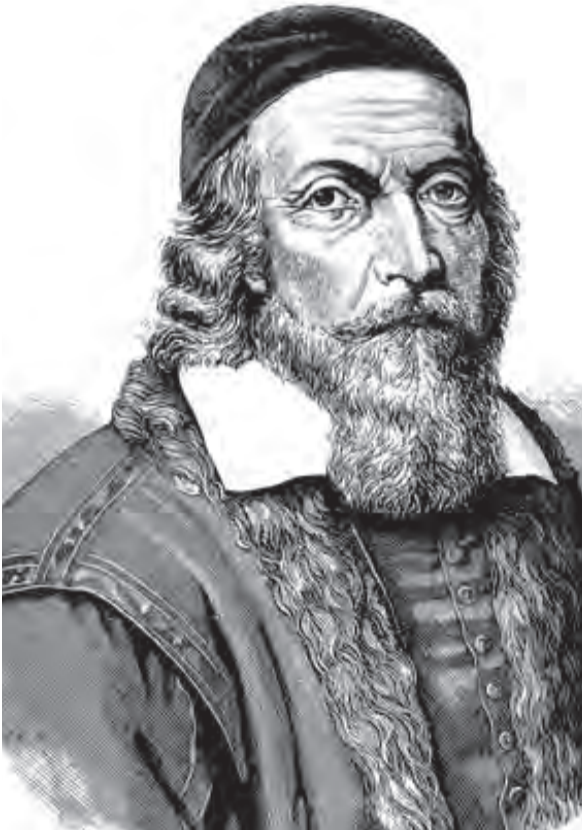
Jan Amos Komenský s-a născut în 1592 într-un sat din Moravia, atunci parte a regatului Boemiei, iar de la vârsta de 12 ani destinul său a fost marcat de moartea tatălui, mamei și a două dintre surorile sale în urma unei epidemii de ciumă. El însuși a mărturisit că aceste pierderi l-au călăuzit mai târziu pe drumul ocrotirii copiilor și în special al orfanilor¹. Până la 16 ani are parte de o educație ale cărei metode nu le agreează, puse în practică de dascălii săi mai mult prin intermediul corecțiilor fizice, însă, odată înscris la școala de gramatică de la Pířerov, elevul Comenius face progrese

excepționale. Va continua studiile în Germania, în cadrul academiei calviniste de la Herborn și mai apoi la Heidelberg. Acolo se familiarizează cu ideea unificării Europei, foarte populară printre dascălii săi, și în acea perioadă îi va cunoaște pe Johann Valentin Andreae și Samuel Hartlib, ale căror

idei de sorginte rozicruciană îi vor înrăuri hotărâtor opera². La întoarcerea sa în Boemia, Comenius este ales pastor al comunității din Fulnek și se va căsători cu Magdalena, fiica vitregă a primarului din Pířerov. Însă în 1620, odată cu înfrângerea regelui Frederick de Boemia, protectorul său, de către Ferdinand de Austria și începerea represaliilor împotriva protestanților, pedagogul ceh urma să facă primii pași în labirintul durerii și al prigoanelor în care va rătăci tot restul vieții. Soldații îi vor arde biserica, biblioteca și toate manuscrisele, iar Comenius, nevoit să-și lase în urmă familia care abia se înfripase, se va refugia la Sternberk, punându-se sub protecția contelui Zerotin. În același an află, din exil, că soția și cei doi copii ai săi au murit de ciumă. Cu toate acestea, Comenius continuă să lucreze și publică *Labirintul lumii și bucuriile inimii și Scrisori către Cer*.

Labirintul lumii, lucrare concepută sub apăsarea evenimentelor pe care tocmai le traversase, reprezintă metafora

vieții văzută ca un oraș-labirint, ale cărui străzi sunt străbătute de un pelerin ce caută răspunsuri la cele mai tulburătoare întrebări ale existenței. Călătoria este o inițiere amară în tainele vieții, unde pelerinul are drept ghid *îndrăzneala*, care a scotocit necuviincioasă toate ungherele lumii, cunoscându-i intim

Jan Amos Komenský (1592 - 1670)

alcătuirea, și este încercat de *falsitate*, ai cărei ochelari sunt croiți din iluzii și obiceiuri. Lucrarea a fost inspirată și de *Civitas Solis* a lui Tommaso Campanella sau de *Christianopolis* a lui Johann Valentin Andreae, a cărui viziune sumbră asupra vieții, spun unii comentatori, l-ar fi contaminat și pe Comenius, fapt contestat de Francis Lützow în *Introducerea ediției*

din 1901 a *Labirintului lumii*³. Într-adevăr, reprezentarea gânditorului ceh este pesimistă, însă acest fapt este ușor explicabil doar dacă ținem seama de recente tribulații din viața personală sau de destinul sumbru al întregii comunități religioase din care făcea parte. Lumea închipuită de Comenius nu are strălucirea orașului ideal din *Utopia* lui Thomas More: toate preocupările omului sunt inutile, științele sunt zadarnice, iar descoperirile care ar putea schimba fața lumii sunt primite cu ostilitate (pedagogul ceh se referă în special la insuccesul reformei

rozicruciene⁴, în timp ce cărturarii se iroseșc în polemici religioase inutile.

În 1628 Comenius se refugiază în Polonia, unde conține *Didactica cehă*, lucrarea prin care își propune să reformeze întregul sistem școlar, iar în 1631 va publica opera care îi aduce notorietate internațională, *Janua linguarum reserata* (*Poarta deschisă a limbilor*), editată în 40 de ediții doar în timpul vieții autorului și tradusă în 12 limbi europene, dar și în turcă, arabă, persană și mongolă. *Janua linguarum reserata* sau *Seminarium Linguarum et Scientiarum Omnium* era o introducere în studiul limbii latine cu mult mai limpede și mai bine construită decât toate lucrările de acest gen apărute până atunci, cu toate că metoda întocmirii ei fusese utilizată deja de Elias Bodinus și William Bateus, membru al Colegiului Iezuit din Salamanca. De pildă, procedeul lui Bodinus consta în alegerea atentă a 1700 dintre cele mai utile cuvinte latinești și aranjarea lor în propoziții alcătuite în așa fel încât să se întipărească cu trăinicie în mintea școlarului, pentru ca acesta să dobândească cunoștințe solide chiar înainte de a începe studiul clasicilor⁵. Comenius va urma aceeași metodă, grupând cele mai importante cuvinte ale limbii în 1200 de propoziții, fiecare cuvânt, în afara verbelor auxiliare, apărând o singură dată. Această schemă, numită de Isaac Habrecht o arcă a lui Noe a limbii latine⁶, ocolea necesitatea consultării de tomuri întregi pentru găsirea cuvintelor importante și permitea învățarea limbii latine într-un timp foarte scurt.

Continuare în numărul viitor

NOTE:

¹ Sadler, John E., *Comenius as a Man*, p. 9, in *Comenius and Contemporary Education*, UNESCO Institute for Education, Hamburg, 1970

² Ion Negreț-Dobridor, *Mitul lui Chiron*, p. 63, editura Aramis, București, 2001

³ Komenský, Jan Amos, *The Labyrinth of the World and the Paradise of the Heart* (editor și traducător: contele Lützow), pp. 16-17, E. P. Dutton & Co., New York, 1901

⁴ Yates, Frances A., *The Rosicrucian Enlightenment*, cap. *Comenius and the Rosicrucian Rumour in Bohemia*, p. 210, Routledge, London & New York, 2003

⁵ Keatinge, M.W., *The Great Didactic of John Amos Comenius*, p. 18, London, Adam and Charles Black, 1896

⁶ Idem, p. 20

Permanențe

Nicolae Dragoș

O poveste de vânătoare din tinerețe

Cu toată faima mea de vânător
Cu multe reușite la activ
Cu ochiul ager, spirit inventiv
Am nimerit mistrețul în picior.

Rănit, a rupt-o brusc la sănătoasa,
Pierzându-se în verde stufăriș
Și cine-știe-n care luminiș
S-o fi oprit, că rana, păcătoasa,
Când sângele, curgând, îl urca-n moarte.

Nu îl lăsa ca trupul să și-l poarte
Spre locuri mai sălbatice, afunde
Unde picior de om nu mai pătrunde.

Așa că n-aveam cum altfel a face
Decât să iau pădurea la picior
Să-l caut peste tot, prevăzător...
Când țința o greșești, nu faci ce-ți place.

Împiedecat în mers de stufăriș
Și dușmănos mușcat de mărăcini,
Ostili și ei intrușilor străini
Călcam pe stropi de sânge, pe furiș.

...Într-un târziu, sub un bătrân stejar,
L-am dibuit. Zăcea cu ochii beți,
Păzit de-o ntreagă turmă de mistreți.
Nu vă mai spun „ce vai era și-amar!”

Așa că, străbătut de-un lung fior
Spunându-mi întristat: „Doamne ferește!”
Am luat-o la picior, cam iepurește,
Cu toată faima mea de vânător.

Pe-atunci aveam – și nu întâmplător –
Motive să mai cred în viitor.

Ross B. Young, *Vânători și un retriever*

Rolurile moașei în riturile de integrare

Conf. univ. dr. Gabriela Rusu-Păsărin

Rolul pe care îl joacă moașa la nașterea copilului și la botez (ritul de denominare) sunt bine cunoscute de comunitățile rurale și sunt preluate cu modificări datorate imixtiunii modernismului și de comunitățile urbane.

Sunt două statusuri care au funcționat în vechime: moașa de buric, cea care ajută la venirea pe lume a pruncului, și moașa care pune masa de ursitori și, la botez, ducea copilul la biserică și îl înmâna nașei pentru a-l creștina. Primul rol, cel în procesul de acomodare a nou-născutului cu lumea, reprezenta arhetipul femeii care avea multiple funcții: vrăjitoare, fermecătoare, descântătoare. Acestea funcționau nu numai la naștere sau la botez, ci și în alte circumstanțe, mai ales pentru restabilirea stării de sănătate. Moașa avea rol esențial ca personaj psihopomp, liant între lumea pământeană și lumea umbrelor. Dacă femeia însărcinată sau nou-născutul resimțeau nevoie de protecție împotriva bolilor sau a duhurilor rele, moașa se constituia în realul sprijin pentru *homo sufferens* și intermediar între malefic și normalitate. Funcția apotropaică a moașei este o permanență în primele luni de viață ale copilului. Contextele de derulare a riturilor de integrare produc reprezentări sociale cu dublu rol vital. Primul este cel care convenționalizează obiectele, persoanele și evenimentele, rolul fiind de transformare a necunoscutului în familial și de asimilare conform matricei culturale preluate de la mediul cultural integrator. Al doilea este rolul prescriptiv al reprezentărilor sociale bazat pe contextul prezent și pe moștenirea simbolică. Rezultă o funcție identitară, moașa fiind un reper în galeria personajelor investite cu un rol bine definit în ceremonialurile existențiale (naștere și nuntă) și o funcție simbolică, reprezentările sociale nu doar reconstruiesc realitatea, ci și o dedublează, planului obiectual alăturându-i-se unul al reproducerii simbolice a realității, ea devenind astfel spiritualizată. Reprezentările sociale au un nod central și elemente periferice (cf. S. Moscovici și J. Cl. Abric). Nucleul esențial întreține legătura cu memoria colectivă și generează semnificații ale reprezentării. Dintre elementele receptate ca fiind inedite ale nucleului central al reprezentărilor statutului de moașă prezentăm în acest excurs trei care, fie se practică având valoare de identificare a momentului din calendarul popular, fie au fost practicate într-un rit de integrare și sunt puțin cunoscute.

Ponuda

În zona de sud a Romanaților, la Vădastra-Olt se păstrează obiceiul organizării unei petreceri inedite, ponuda. Este „masa de bucurie” pentru copil și se desfășoară a doua sau a treia zi de la nașterea copilului, în casa unde locuiesc tinerii părinți.

Inedit e și faptul că „masa” se face, chiar dacă nu au venit acasă lehuza și copilul. Desfășurarea în absența celor cărora le este dedicată este un argument pentru viabilitatea riturilor de purificare a spațiului, în care va trăi nou-născutul. Un al doilea aspect inedit este participarea exclusivă a femeilor în vârstă, peste 50 de ani. Interdicția prezenței copiilor la acest moment este în aceeași mă-

Pictură naivă de Lucica Ciobanu, Iași

sură surprinzătoare. Se servesc ciorbă și friptură, se bea vin. Nu se aduc daruri pentru copil.

La loc de cinste la masă stau moașa și nașa. În contextul mesei cele două nu au sarcini specifice. Moașei i se acordă însă mai multă atenție, pentru că este actantul principal la primele trei momente importante în viața mamei și a nou-născutului: la naștere, la ponuda și la masa de ursitori. Bărbații așteaptă acasă venirea spre dimineață a femeilor.

Dresul moașei

În prima zi a anului, de Sfântul Vasile nepoții merg la moși cu plocon și cu copiii până în 7 ani, ca să fie dați la grindă. Se face

masă mare, care nu se ridică timp de trei zile. Nepoții și moșii fac schimb de daruri și din ploconul adus, la care se adaugă bucatele moașei, se face masa „de moși” îndestulătoare pentru toți timp de trei zile. Este o altă masă, ca de ursitori, care se ridică la trei zile, ca și aceea pusă la nașterea copilului, cu daruri, mâncare și băutură, simboluri pentru o viață îndestulată. După trei zile de petrecere, într-a treia zi se face *dresul moașei*, moment de veselie, având în centrul atenției pe cea care a trudit toată perioada pentru a pregăti masa de moși. Ploconul cuprinde: pâine, vin, pasăre vie și pasăre friptă, cozonac, prăjituri. Iar *dresul moașei* amintește de boitul soacrei mari în a treia zi de la nuntă, cu aceeași simbolică: buna dispoziție creată de aceea care s-a ngrăjit ca petrecerea să fie o bucurie pentru toți participanții. Obiceiul *dre-*

cei ce însoțesc această bucurie a tinerei familii. La Cetate, în județul Dolj, bătrânii George Ruican (72 ani la data consemnării, 2001) și Vasilica Ruican (74 ani) își aminteau de cei ce „rotunjeau” hora miresei.

Nuntașii prinși în joc primeau daruri: prosoape țesute de mireasă în război, fețe de perini cusute cu motive florale. Cinstii erau și nașii, și moșii. Darurile lor erau așezate pe scările casei mari, spre a fi văzute de nuntași. La Cetate aceste daruri erau velințe și făceau parte din zestrea miresei. Inedit pentru această zonă este grija specială acordată de miri moșilor.

Moașa este cea care aduce pe lume pruncul sau se-ngrăjește la venirea pe lume a acestuia.

În primele zile din viața nou-născutului, moașa este actantul principal: merge cu lăuza spre a i se face molivda, apă sfințită și cu busuioc, din care se pune în scaldă copilului, așază masa de ursitori. La alt rit de trecere, nunta, actanții principali sunt nașii, cei ce îi ajută pe tineri să treacă într-o nouă stare, de nuntași. În comuna Cetate, județul Dolj, moșii nu sunt uitați. Dacă ei au un fiu, acela va fi cumnatul de mână. Dacă nu, moșul va fi cel ce va desemna un tânăr spre a fi cumnat de mână.

Iar în Hora miresei, moașa (fetei sau a băiatului) va juca „la spatele” mirilor, ținând într-o mână o sticlă cu vin, iar în cealaltă un colț din haina ginerelei și din rochia miresei.

Moașa leagă și dezleagă spune o vorbă din bătrâni.

Referirea era la momentul nașterii. Iată însă că și la momentul nunții moașa „leagă” tinerii, cu bucurie (jocul e simbolul) și petrecere (sticla de vin).

Darurile pentru moși și nași se joacă în Hora miresei de către doi bărbați și două femei. După terminarea jocului aceștia duc darurile la casele moșilor și nașilor. Pentru a le da trebuie însă să primească o plată, o sumă de bani ca răsplătă că „s-au ostenit” să arate lumii darurile făcute lor de către fini și nepoți. Inedit rămâne și faptul că darurile, jucate la casa ginerelei, într-o horă la care participau și moșii și nașii, erau însoțite pe drumul spre casele lor de chiar nași și moși.

Ei erau primii care intrau în curtea lor, îi primeau pe cei ce erau soli ai nunții cu daruri, le plăteau și îi cinsteau cu băutură pe cei ce participaseră la această secvență a ceremonialului de nuntă.

Cele trei momente din ceremonialurile existențiale evidențiază elemente esențiale din nucleul simbolic al reprezentărilor sociale, sunt idei forță, arhetipuri sau mentalități ale duratei lungi. Readucerea în actualitate, chiar și numai explicitar, nu și praxiologic, a acestora este un gest de recuperare a lor spre a nu fi uitate.

Symbolism și semantică - coordonate artistice ale ceramicii tradiționale horezene (II)

Corina Mihăescu

Forme ale limbajului creației artistice populare românești, elemente ale ornamenticii, cromaticii și compoziției, probleme sincretice etno-sociale și psihologice ale procesului de creație, desfășurat pe baza unei concepții estetice proprii, toate acestea constituie problematica altor lucrări importante, dintre care amintim pe acelea datorate lui: Paul Petrescu – *Imaginea omului în arta populară românească* (1969) și *Motive decorative celebre* (1971), Paul H. Stahl – *Soarele și luna în decorul artei populare românești* (1959), Nicolae Dunăre – *Ornamentica tradițională comparată* (1979), Al. Dima – *Conceptul de artă populară* (1971), Constantin Prut – *Calea rătăcită – o privire asupra artei populare românești* (1991), Wanda Wolski – *Moșteniri preistorice în arta populară românească* (1969).

Studiile amintite conțin valoroase interpretări, adesea comparative, ale simbolicii formelor, ornamentelor și culorilor, precum și încercări de explicări semantice, care pot fi însă mereu reluate, completate și amendate. Toate

aceste analize ne duc la prototipuri din simbolică universală, fără însă a se putea descifra „care este specificitatea simbolică a artei noastre populare”. [Bănățeanu, 1985, p. 244], dat fiind și faptul că toate clasificările simbolurilor sunt inoperante, pentru că semnificațiile lor, fiind polivalente, se interferează.

„Analiza care fragmentează și pulverizează se dovedește incapabilă de a capta întreaga bogăție a simbolului (...). Ca atare, nu prin acumularea detaliilor în cadrul analizei vom desprinde sensul global (...)” [Chevalier, Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, 1994, vol. I, p. 36]

După cum sublinia și Mircea Eliade „simbolul are și funcția de forță unificatoare”, referindu-se la încărcătura de semnificație și expresie capabilă să ilustreze concepția de viață, estetică și decorativă, specifică.

Ornamentica populară, exprimată prin semne, motive și simboluri, reprezintă, în

esență, un fenomen specific „de comunicare de la un creator popular, colectiv sau individual (emițător), la un purtător cultural și artistic (receptor), un mesaj caracterizat printr-un limbaj de o mare bogăție de forme și virtuozități liniare sau libere, ritmice sau aritmetice, repetitive sau alternante, simetrice sau asimetrice, prin juxtapuneri cromatice care însoțesc și accentuează adesea decorul popular, în chip diferențiat de la o grupă de popoare la alta, de la un popor la altul, de la o zonă etnografică la alta. În acest sens, ornamentica constituie un mijloc de comunicare, asemenea unui cod, între creatorii care știu să codifice și purtătorii care înțeleg să decodifice mesajul astfel recepționat. Semnele utilizate depășesc calitatea de simple semne grafice, devenind ornamente, în măsura în care agenții transmițători și receptor – în calitatea lor de membri ai unei comunități zonale, naționale etc. – le acordă această funcție estetică și social-culturală totodată”. [Dunăre, 1979, p. 66]

Acest sistem de comunicare bazat pe un

mesaj, axat pe anumite legi semantice, este funcțional și în ceea ce privește înțelegerea ceramicii de la Horezu. În lut, ca suport al funcției utilitare și de simbol, cercetătorii au descoperit motive simbolice și decorative, „aspecte ale formei și partiturii cromatice, soluții tehnice, care trec dintr-o epocă în alta, de la o zonă la alta, astfel că circulația motivelor se realizează atât pe verticala, cât și pe horizontala istorică a spațiului cultural românesc. Punctul, linia ondulată, zig-zag-ul, cercul, romb, spirala etc., sau într-o altă ordine de lectură, unda apei, simbolul solar, semnele astrale, vrejul, bradul, șarpele, pasărea etc. apar în diverse sintaxe pe vasele din culturile neolitice (...), în ceramica traco-dacică, daco-romană, medievală și modernă”. [Prut, 1991, p. 9]

Toate aceste motive străvechi, la care se adaugă și elemente caracteristice olăriei bizantine și orientale, zoomorfe, antropomorfe și fitomorfe, alcătuiesc un alfabet decorativ și simbolic, în care fiecare „literă” transmitea, în virtutea unor legi semantice, anumite sensuri.

Continuare în numărul viitor

Ștefan Mitroi

Oamenii din flori

Zicea că suntem făcuți din pământ și-n pământ o să ne-ntoarcem!

Dar nu cum ne întoarcem de la bălci, ci altfel.

Popa Cârlig, care zicea asta, nu spunea cum.

Mă gândeam că pe jos, fiindcă de la bălci veneam înapoi cu căruța, iar dacă ne prindea noaptea pe drum, cu Carul Mare. Numai să nu fie prea departe locul unde o să plecăm. Căci trebuia să plecăm undeva, ca să putem avea de unde ne întoarce.

Cine nu pleacă nicăieri, de unde să se întoarcă?

Poate că era vorba de Gabru, unde fusesem de mai multe ori cu pasul.

Dar de ce să mă întorc de acolo în pământ și nu acasă? Cred că preotul se gândise la faptul că era făcută din pământ casa noastră. Pământ bătut, spre deosebire de cele din cărămidă, care tot din pământ erau, doar că nu pământ crud, ca în cazul casei noastre, ci ars de țigani în cuptoare.

Dacă asta vruse să spună popa Cârlig, îmi plăcea.

Chiar dacă locul din care urma să mă întorc era mai departe de Gabru.

Dar cum să fie oamenii făcuți din pământ?

Asta chiar că nu puteam să înțeleg. M-am uitat o zi întreagă în oglindă ca să văd dacă e vreun pic de adevăr în ce spune preotul.

Am găsit doar la călcăie, într-o crăpătură, niște țărână, în altă parte nimic.

Și-am mai găsit și câțiva ghimpi în picioare. Însă popa Cârlig nu zise de ghimpi, cu toate că unii erau. Făcuți din ghimpi, vreau să spun.

Primul care îmi vine în minte e Băltăc, felcerul satului. Te înțepa și cu acul, și cu vorba. Ușturau la fel de mult amândouă.

Tușa Ivana făcea, fără să fie felcer, și ea injecții. Însă cu ochii.

Nu ne durea nimic, nu eram bolnavi, dar ea ne înțepa cu privirea mereu.

Ne durea atunci pe loc, însă ne trecea repede. Ei nu-i trecea, o durea tot timpul. D-asta nici nu ne supăram, fiindcă știam c-o doare. Și o durea pentru că era bolnavă. Poate că ne înțepa pe noi cu gândul la boala ei.

Să fi știut că asta o ajută să se facă bine, nu ne-am fi dat în lături să ne doară mai tare. Chiar să ne vină să urlăm de durere, numai s-o vedem pe ea scăpând de boală.

Adică eu, Dorina și Marian. Mai bine ar scăpa de viață, zicea tata despre sora lui mai mare. Altă cale de vindecare nu există, zicea tot el.

Cum poți să vorbești așa, omule? se năcăjea mama, cu toate că-l credea pe tata. Îl credeam și eu, față de popa Cârlig, pe care-l credeam doar pe jumătate.

Să fi auzit-o pe mama spunând: Omule de pământ, l-aș fi crezut în întregime.

În cazul meu și-al părinților mei, n-avea dreptate, deși vedeam în fiecare seară, când se întorceau de la câmp, o dără de pământ în urma lor.

Ar fi avut din ce să mă facă, dacă-și puneau în gând să mă facă din pământ, dar nu-și pusese.

M-au făcut din altceva.

Mi-a povestit mamaia Tudora din ce. Și mi-a povestit și cum.

Era, zicea ea, pe la sfârșitul primăverii, și înflorise tot câmpul. Mama și tata veneau de la bălci. Amețiți de mirosul florilor, dar mai cu seamă de tiribomba în care se dăduseră toată ziua, au închis ochii și s-au trântit în grăul prin care se întorceau acasă. Taman ce asfințise soarele. (Cuvântul asfințit e despre venirea serii, spre deosebire de cuvântul sfințit, care este despre apa din căldărușa popii).

Tata a luat atunci un pai de alături și a început să deseneze cu el pe cer. Mama a luat și ea un pai, urmându-l. Mă desenaseră pe mine, fără să știe.

Tata mi-a făcut fruntea și umerii. Mama, ochii și gura.

Pe urmă, el, mîna dreaptă și sufletul.

Apoi ea, mîna stîngă și inima.

De sânge s-au ocupat macii care împânzeau câmpul.

De pașii pe care trebuia să-i fac s-au ocupat furnicile.

După asta, a suflat fiecare în paiul lui, ca să-mi dea viață.

Eram ușor ca aerul, așa că nu mi-a fost greu să cobor, din locul unde mă desenaseră, între ei, și nu le-a fost greu nici lor să intre cu mine de mână în sat, spunându-le celor care le ieșeau în cale: Priviți ce-am adus noi

de la bălci!

M-au pus apoi la fereastra de la drum, ca să se poată mira lumea de mine și, totodată, să mă pot mira și eu de lume. Ceea ce am și făcut în primii ani. Îi mai venea câteodată vântului să sufle în mine ca-ntr-un fluerici, dar nu putea să treacă de geam, față de timp, care putea.

Într-o zi, m-au dat jos, îndemnându-mă să umblu pe picioarele mele și să încep să mă uit cu atenție la viața din jur. Ceea ce din ziua aceea am și făcut.

Asta era povestea mamaiei Tudora. Nu pentru că era despre mine îmi plăcea s-o ascult, ci fiindcă ea o spunea de fiecare dată frumos.

Pământul din crăpăturile din călcăie nu era de la mama și tata, ci de la mersul desculț pe drum.

Desculț mergeam și pe Calea Lactee, când plecam cu mama după lapte la cioban, dar cum era un drum din cer, nu unul de pe pământ, nu mă murdăream deloc, dar deloc deloc pe picioare. O să vorbesc însă despre asta ceva mai încolo, nu acum. Acum mă gândesc la toți cei cu care sunt rudă apropiată și încerc să-mi dau seama din ce este făcut fiecare.

Dacă nu pun la socoteală ochii, cred că tușa Ivana e făcută din lumânări. Din cele aduse de mamaia Tudora de la biserică. Nu lipsește în nicio sămbătă. E oarbă, dar n-are nevoie de ochi ca să vadă drumul. Îl știe pe dinafară. Putea să-l uite, adică drumul, așa cum l-a uitat pe tataie Ion, căci n-am auzit-o niciodată să vorbească despre el. Nu-l mai ține minte, de tataie zic, deși el se uită în fiecare noapte după ea de sus, dar mamaia se culcă devreme, odată cu găinile, așa că nu

Lawrence Alma Tadema, *Primăvara*, 1894, ulei pe pânză

prea are cum s-o vadă.

Nu m-aș mira ca mamaiei să i se facă somn înainte de răsăritul primelor stele doar pentru ca el să nu poată s-o vadă. Căci ea intră imediat ce se întunecă în casă. Nu fuge de întuneric, doar e învățată cu el. Cred că fuge de tataie.

Mie tocmai d-asta îmi place când se întunecă, fiindcă pot să-l privesc pe îndelete pe tataie, chiar dacă nu știu să-l arăt cu mâna. Știu însă precis că una dintre stelele de pe cer este el, iar asta mi-e de ajuns.

Nu se poate ca tataie să n-o caute cu privirea și pe Ivana.

Lumânările le-a adus mamaia de la biserică. Dar de făcut, au făcut-o împreună, crezând că e mai bine din ceară decât din pământ!

D-ai să este sora tatei atât de galbenă! Dacă-i puneau și o bucăciță de feștilă, putea să lumineze ca orice lumânare.

Aproape că-mi era milă de tataie, știind bine că n-o să găsească niciodată luminița ce-o căuta prin curte, uitându-se după Ivana.

Poate că-i pusese, totuși, feștilă vreau să spun, însă arse până la capăt. Cine știe cine scăpărase chibritul, profitând de obirea mamaiei, și tușa Ivana pălpăise de câteva ori, până când rămăsese din ea doar un lujer lung de ceară ce nu mai avea cum să dea niciun strop de lumină.

Îl bănuiam chiar pe tata, care nu prea o avea la inimă, cum n-o avea nici pe maică-sa. Adică el scăpărase bățul de chibrit!

Mamaia avusese grijă să pună ceara topită la loc. Tata zicea că doctorii o puneau mereu, dar într-o zi aveau să se oprească din pus. Și mai zicea că ziua aceea urma să vină curând.

Putea să fie chiar ziua ce începuse.

Poate că până la urmă e mai bine să fi făcut din pământ decât din ceară. Însă nu puteam pricepe cum.

Văzusem cum se făceau cărămizile. Țiganii frământau pământul, așa cum mama frământa coca, doar că la ei ieșeau niște pâni negre, fără nicio legătură cu pielea lor, pe care le vărau într-un cuptor mare de pe malul gârlei.

Astea erau cărămizile, care deveneau roșii după ce se coceau. Și rămăneau așa mereu.

Din același pământ să fie făcuți și oamenii?

Sunt de părere că numai unii dintre ei.

Catriș Lică e primul care-mi vine în minte. N-am văzut la nimeni o față atât de roșie ca a lui.

Apoi, Tudor pădurarul, mai roșu în obraji ca vinul roșu, cu toate că el bea numai țuică.

Nici nu se atinge de vin. Odată a venit la noi și tata n-a avut țuică să-i dea. A înghițit toată seara în sec, uitându-se la tata și la unchiul Marin, căci venise și el, cum duc paharele cu vin la gură.

Tot în sec am înghițit și eu, deși îmi plăcea vinul roșu, dar nu s-a gândit să-mi dea nimeni.

Oare cum fusese făcut Catriș Lică?

Dar Tudor pădurarul?

Unchiul Marin știam. Nu cum fusese făcut. Ci că obraji lui erau roșii din cauza vinului.

Cei mai mulți n-avuseseră noroc de pământ roșu.

Adevărul e că pământul acesta se găsea greu. Asta și din pricina faptului că-l foloseau femeile la spoitul pe jos. Ca să nu mai semene pământul negru din odăi cu pământul de pe

Despre faptul că avea pielea albastră nu zicea nimic. Cred c-o avea așa, fiindcă turna-se el câteva calimări cu cerneală peste.

Despre cei din neamul nostru pot spune că sunt toți făcuți din flori.

Tataie Gheorghe e făcut din flori de Măna Maicii Domnului. Miroase a om bun în urma lui. N-ar strica să-i strângi într-o sticlă mirosul și să torni câte o picătură pe pernă înainte de culcare.

Mamaia Nicula e făcută din floare de salcie. Îi place să plângă din orice.

Mamaia Tudora e făcută din floare de ciulin amestecată cu iasomie. Înțepă cu vorbele, dar știe în același timp să teasă din ele povești care-ți zăpăcesc sufletul.

Tușa Lămâița din Gabru e făcută din floare de lămâiță, că altfel n-ar chema-o așa.

Bălăureanu, vărul mamaiei Tudora, e făcut, fiind cam pui de lele, din lălele.

Unchiul Marin, din cărciumărese, fiindcă merge des la cărciumă.

Tata din floare de pelin. Gândește dulce, dar vorbește amar.

Mama din busuioc. Atunci când mă spală pe picioare simt cum încep să-mi miroase mâinile a sfințenie.

D-ai să-mi vine să zic despre sărbători că sunt grădini, în zilele când ne strângem cu toții la un loc.

Adică de Paști și de Crăciun.

Dacă se nimereste să vină și unchiul Costică, bărbatul tușii Aritina, care e făcut din floarea soarelui, nu se mai înnoptează deloc în ziua aceea.

Plecăm la culcare doar dacă se întâmplă să vină la noi și bărbatul tușii Vasilca, pe care îl cheamă Gheorghe și zici că e făcut din floarea somnului.

Poate că în celălalt capăt al satului, unde n-am ajuns niciodată, e o cărămidărie de oameni!

Așa cred că trebuie să fie.

Părinții care vor să aibă un copil vin cu pământul de acasă.

Cine vrea din pământ negru, aduce pământ negru.

Cine vrea din pământ roșu, aduce pământ roșu.

E, mă gândesc, nițel mai greu decât la cărămizi. Fiindcă nu știi de unde vine sufletul. Cine îl pune.

Să fi fost și eu făcut din pământ, aș fi întrebă-o pe mama. Dar cum nu sunt, n-are de unde să știe.

Oare noi unde o să ne întoarcem?

Căci popa Cârlig zicea doar despre oamenii făcuți din pământ.

Cu ceilalți ce-o să se întâmple?

Tot acolo se vor întoarce și ei?

Mamaia Tudora zice că toți.

Asta înseamnă că și mama și tata. După care și eu. Dar de unde? De unde, adică, să ne întoarcem? Vreau ca mama și tata să nu plece nicăieri de acasă. Și n-o să plec nici eu. Ca să nu avem de unde să ne întoarcem. Ca să nu putem să ne întoarcem. În pământ, vreau să spun.

Păi ce-o să facem atunci? Pentru că, zice tata, o să-i vină și lui rândul să fie bătrân. Și-o să fie și mama.

Eu n-o să fiu niciodată.

Dar ce folos, dacă or să fie ei?

Bătrânețe e un cuvânt despre atunci când nu mai vrei deloc să privești în depărtare. Așa cum privesc eu când știu că trebuie să vină tataie pe la noi.

Nu-mi mai dezlipesc privirea de la drum. Fiindcă vreau să-l văd pe el venind. Dar el vine numai duminică. De ce n-o fi duminică în fiecare zi, nu știu.

Tușa Ivana are de unde să se întoarcă, deoarece ea merge în fiecare săptămână la spital.

După ce se va întoarce de tot, mamaia Tudora o să ducă ceara din care a fost făcută înapoi la biserică.

Tu-i ceara mă-sii de viață! zice unchiul Dudică.

Nu zice de viața lui, ci de cea a Ivanei. Poate că și de cea a maică-sii.

Spre deosebire de tata, lui îi pare rău.

Și mie îmi pare rău. Numai ce mă gândesc și-mi vine să plâng.

Câteodată mi-e ciudă că mama și tata n-au mers după mine la cărămidăria de oameni.

Nici că mă interesa acum ce-o să se întâmple cu Ivana și mamaia.

Mai ales dacă le dădea prin gând să mă ia de acolo fără suflet. Nu-mi pasa neam de vorbele preotului. Și nici de faptul că o să le vină și părinților mei rândul la bătrânețe.

Zău că nu-mi pasa! De nimeni și de nimic! Niciun picuț!

Marian Nazat

Lecțiile copilăriei

În vremea *colectivei*, tata-mare primise de la statul comunist o pereche de boi. Mari și albi, cu coarne răsucite, mi se păreau uriași. Când îi dejuca și îi lega la resteu, mă dădeam pe lângă ei și îi mângăiam ca pe frații mereu așteptați. Ce fierbinte le era pielea, și moale... Bietele dobitoace se uitau la mine ca la poarta nouă și rumegau domol, fără conținere. Le-aș fi strâns în brațe și le-aș fi luat în pat, să-mi țină de cald și de basm. Dar ce-ar fi gândit ma-marea, i-am fi pângărit velințele tustrei și, la urma urmei, cine mai pomenise așa ceva? Cine ar mai fi oprit satul din trâncănit?

După ce i s-au împuținat puterile, bunicul a predat animalele la CAP, cu proces-verbal, și, din ditamai funcția de șef de atelier, a devenit proprietarul unui... măgar. Și ăla cumpărat de la rudari, pe-o baniță de mălai, anafura ei de soartă! Nu-i convenea deloc bătrânului, îl simțeam cum suferă, neîndurându-și nu doar declinul fizic, ci și decăderea socială. Îl astupa rușinea, înghesuit în droagă, tocmai el, bărbatul masiv și impunător de odinioară, care avusese carul lui... De aceea, nevinovatul asin trebuia să suporte sudalma stăpânului, mai aspru ca oricând.

Zilele se lungiseră dintr-odată și tata-mare stătea mai tot timpul pe bățătură, nu-l mai ajutau picioarele să iasă la câmp. Vara, la amiază, se trântea la umbră și tăcea. Apăsător, arțagos, neîmpăcat. „Veto, tu n-ai că zbiară măgaru' ăla în obor?”, spârgea el câteodată liniștea compactă a zilei prisoselnice. „Îl aud, că n-oi fi surdă! Și ce să-i fac dacă zbiară?”, îi răspundea ma-marea cu indiferență, din colțul ogeacului. „Păi i-o fi sete, că n-o zbiera degeaba! Cristoșii mă-tii de muieră proastă, mă înfrunți? Tu îl adăpași?, că pe vîpia asta se frigă săracu”, o contra bărbatul cu furie. „Îi dădui, bău o vadră, nu văzuși?, că nu dormei...”, primea pe loc răspuns. „Atunci, i-o fi foame, aruncă-i o mână de trifoi, că prea

zbiară”, n-o slăbea neam. „A mâncat o pală de grașiță și știr, nu de foame zbiară”, nu ceda nici ea. „Da' o avea el un motiv, că nu zbiară aiurea!”, se îmbătoșa bunicul. „De, mă, Florache, auzi și el alt măgar zbie-rând, parcă dinspre alde Mărușca, din mahala, de, zbiară și el, că e animal, i s-o fi urât în obor de atâta

eu nu știam, nu-mi trecea prin minte că tot ce se naște are și sfârșit. Și ceea ce nu știi, nu există...

Odată, nu se isprăvisese încă primăvara, am scos noatinii din curte și i-am dus pe vale, să pască și să se încure. Ne-am strâns

Aelbert Cuyp, Copii și o vacă, 1639

ședere!”, încerca ma-marea să curme discuția. Însă nu reușea, și bunicii mei se împungeau cu vorba coageamitea, ca niște copii uitați singuri acasă... Și, din linie în linie, de la zbie-retul măgarului ajungeau să cuprindă satul întreg, să-l povestească și să-l repovestească, iar și iar...

Când ți se micșorează viața, începi să te răfuiești cu cei din preajmă, să le cauți noduri în papură și de acolo să te întorci în tine însuși, deznădăjduit și înfrânt. Târziu am înțeles tăcerile acelea, mohorâte și grele, ale bunicului, ca și izbucnirile sale, torențiale și țepoase. Îl incolțea moartea, iar

cățiva copii, cu gând să ne zbeugim până la scăpătatul soarelui. De sub sat se întindea izlazul, cu linia orizontului departe, nici n-o atingeam cu privirea. Am cărat cu mine și măgarul, îl mânam de un capăt al lanțului, pe care i-l petrecusem în jurul grumazului. N-o mai făcusem altădată, mi se năzărise, nitam-nisam, că sunt în stare să-l aduc cu noi la joacă. Trecusem de dig, coboram spre podișcă, mai fericit ca niciodată. Lanțul a zvacnit brusc, m-am speriat, patrupelele a rupt-o la sănătoasa, stârnit de imensitatea aceea de luncă înverzită. L-o fi chemat mirosul ierburii proaspete, ori al apei din bălțile

rămase de la revărsarea Oltului... Nici acum nu m-am lămurit ce l-a îndemnat. M-a tras cu el îndestul, însă l-am scăpat, răcnea și fugea de mâncă pământul. Tălpile goale mi s-au umplut cu ghimpi de pământ, iar palmele mi-au sângerat de la strânsarea zalelor de metal... M-am pus pe plâns, de spaimă și de durere, ce o să spun alor mei acasă?, cum voi apărea în fața bunicilor fără animal? Într-un târziu, blândul dobitoc s-a săturat de goniță și a venit la mine, mi-a lins mâna și m-am trezit cu aripile iarăși crescute.

Azi, după aproape o jumătate de veac de la întâmplarea aia, îmi dau seama că libertatea, mirajul ei, mai precis, l-a îmboldit pe urecheat să evadeze și să cerceteze nemărginirea. Cum să rezisti libertății, om și animal, când ea are chipul infinitului? De câte ori nu mi-am luat și eu lumea în cap, crezând că mi se permite orice în numele libertății, asemenea măgarului de demult. Invocam neastâmpărul spiritului și avântul scotocirii profesionale, nu vreun instinct... Cu anii, orizontul se retrage de-ți intră în ochii cataractici și totul se micșorează, nimic nu-ți mai e pe plac, nici măcar amintirile. Îndeosebi amintirile răscolitoare...

Altădată, hoinăream pe câmp cu alți prichindei. Un măgar păștea singuratic. L-am sărit în spinare, să-l călăresc. Ce-o fi fost în mintea mea nesăbuită nici acum n-am aflat. Animalul m-a îngăduit o clipă, două, după care s-a înfipt în picioarele din față și, săltându-se pe cele din spate, s-a scuturat de mine ca de un surcel. Am căzut rău, nici nu m-am dumirit ce s-a petrecut. De atunci, am învățat că nu e bine să dai buzna în existența cuiva. Rîșiți să fii azvârlit cât colo... Prietenia presupune exercițiul apropierii, o suportare reciprocă de lungă durată.

Despre singurtatea anotimpului din mine

Emil Proșcan

În fiecare dimineață deschid fereastra, prin gratiile aflării intră aer curat, frânturile de cer scâncet de copil refuză inconștient păcatul, deznădejdea nevoii de tine precum privirea lui, respirația îmi umple plămâni de optimism pervers, seara speranțele sunt paralele, precum noapte cu zi te caut, micul dejun, același amestec de banalitatea despre viața în ziare, sorb liniștea înghițitură cu înghițitură, îmi văr câteva gânduri în buzunare, apoi plec să fac următoarele urme pe pământul în care se întorc osemintele amintirilor

precum păsările călătoare din privirea ta. Liniștea este violată la drumul mare, justiționarii emit edicte pe bandă rulantă, ciocolata ROM s-a înfășurat în tricolorul nației mele, ciocanul judeului lovește cireșele coapte din celălalt obraz al copiilor, dreptatea este în lehzuzie, un fel de carantină întru sănătatea pruncului, pașii desculți rămân agățați în buzunarele pelerinilor precum lilieci ascund lumina în tavanul peșterilor, totul până la urmă se întoarce, pământul își exersează zilnic nebulia perpetuă de a fi, aceeași genă a morții este viața

lacrimi și flori, iubirile se sinucid în cupluri de unică folosință, precum noapte cu zi te caut, mă întorc acasă trăgându-mi după mine umbra precum un câine mort, totdeauna puterea de înțelegere din prea târziuul neînduplecării. Pe covorașul de la ușa mea, niciodată încuiată, mă șterg de praful celest, te-am înțeles și iubit pentru că altfel nu m-aș fi putut despărți de tine. Dincolo de fereastră copacii își flutură virtutea singurătății.

Poate anul acesta o să am mai mult timp.

Recunoștință

Carmen Sofianu

Nu știi când moartea stă la pândă... Și-atunci e bine să-ți începi ziua cu un surâs cu o gură de aer proaspăt și o fereastră deschisă larg, Universului.

Cu o îmbrățișare dată celui iubit și un cuvânt drag spus mamei. Cu mersul pe jos în zorii zilei, atingând pământul ca și cum ar fi, prima și ultima oară, respirând cu nesăț orizontul și oamenii. Când moartea stă la pândă într-o intersecție, nu-i vei da satisfacție că te-a prins nepregătit. Tu ai trăit fiecare zi plin de recunoștință.

Leonid Pasternak, Pasiunea creației, sec. XIX

Claude Monet, Podul de la Argenteuil, 1874, detaliu

„Cocoșul de Hurez” – ediția XLVII

La început de iunie, când soarele încerca să îmbuneze cerul plumburiu, 130 meșteri ceramiști din toată țara s-au reunit pentru cea de-a 47-a ediție a Târgului ceramicii populare românești „Cocoșul de Hurez”, eveniment organizat de Primăria orașului Horezu, Vâlcea. Ca în fiecare an, Fundația Națională pentru Civilizație Rurală „Niște țărani” a acordat Marele Premiu celui mai talentat și mai merituos artist al lutului, prezent la această ediție cu o impresionantă colecție de ceramică

tradițională vâlceană.

Reprezentanții juriului, fondatorul Fundației „Niște Țărani”, scriitorul Dinu Săraru, președintele de onoare al Fundației, Î.P.S. Dr. Varsanufie, Arhiepiscopul Râmnicului, conf. univ. dr. Corina

Mihăescu și preotul Constantin Marian Rădulescu, membri ai Consiliului de Administrație „Niște Țărani”, și dr. Florin Epure, directorul Direcției Județene pentru Cultură Vâlcea, după o aprofundată studiere a operelor măștrilor olari, au încredințat Marele Premiu al acestei ediții domnului Eugen Pătru din Vlădești, Vâlcea.

Timp de trei zile (2-4 iunie), Satul de vacanță „Stejari” din Horezu a strălucit în culorile de pământ ale ceramicii românești și, în special, ale Ceramicii de Horezu și al meșteșugului olarilor, aflate în Patrimoniul Cultural Imaterial al UNESCO din anul 2012.

Clipa

EDITORI

Arhiepiscopia Râmnicului

Înaltpreasfințitul Părinte
† DR. VARSANUFIE
Arhiepiscopul Râmnicului

Președinte fondator
Dinu SĂRARU

REDACȚIA

Editor-coordonator
Alexandra Săraru

Secretar general de redacție
Gia Tudoran
Elena Văduva

Seniori editori

Acad. Dan Berindei
Acad. Dinu C. Giurescu
Acad. D. R. Popescu

Acad. Constantin Bălăceanu-Stolnici
Acad. Răzvan Theodorescu

Acad. Ion Aurel Pop
Acad. Marius Porumb
† P.S. Emilian Lovișteanu
Lect. univ. dr. Irina Airinei
Vartan Arachelian

Prof. univ. dr. Jean-Jacques Askenasy
Prof. univ. dr. Ilie Bădescu, membru AOȘR

Dr. Andrei Cărpeneanu
Prof. univ. dr. Grigore Constantinescu

Drd. Mălina Conțu
Prof. univ. dr. Paul Dobrescu
Nicolae Dragoș

Prof. univ. dr. Dana Duma
Prof. univ. dr. Ion Ghinoiu

Mircea Radu Iacoban
Nicolae Iliescu
Andrei Magheru
Dr. Corina Mihăescu

Ștefan Mitroi
Prof. dr. George G. Potra, membru AOȘR

Prof. univ. dr. Valeriu Răpeanu
Prof. univ. dr. Gabriela Rusu-Păsărin

Prof. univ. dr. Ioan Scurtu, membru AOȘR
Tiberiu Stama

C. Stănescu

Vasile Vasiescu

Prof. univ. dr. Dan Zamfirescu,
membru AOȘR

DTP & Web

Vladimir Tudose

Adresa redacției

Str. dr. Mihail Obedenaru, nr. 27
Sector 5, 050532, București
Tel./Fax: 021 411 00 70

www.revistaclipa.com
clipa@revistaclipa.com

Tipar: Gutenberg s.a.
Tel: 021.345.09.26

E-mail: gutenberg_sa@yahoo.com
ISSN 2065 – 300X

Semnatarii articolelor sunt direct răspunzători,
conf. art. 205, 206, de exactitatea și corectitudinea celor relatate în materialele publicate

Pentru prima oară „Opinca de Aur” a rămas în județul Olt!

Trupa de elevi-actori „ARTHESIUM” de la Colegiul Național „Ion Minulescu” din Slatina este câștigătoarea Marelui Trofeu al celei de-a XII-a ediții a Festivalului Național de Teatru Școlar „Niște Țărani”, desfășurată sâmbătă, 20 mai, la Vălenii de Olt! Sub îndrumarea profesorilor Magda Jagă, Ion Mitru și Alin Bolboasă Șofaru, elevii slătineni au „încălțat” Opinca de Aur care, timp de un an, va rămâne pe meleaguri oltenice.

Trofeul a fost înmănat de îndrăgita actriță Rodica Mandache. Alături de distinsa Doamnă a scenei românești s-au mai aflat domnișoara Ligia Matei și dl prof. Cristian Gheorghe.

Ediția din acest an a festivalului este una jubiliară: pe 30 ianuarie, Părintele spiritual al festivalului, Marele Maestru Dinu Săraru, a împlinit 85 de ani! La Mulți Ani, Maestre!

Marea sărbătoare a spiritualității românești a reunit la Vălenii de Olt peste 100 de elevi din 7 județe – Tulcea, Dâmbovița, Vâlcea, Teleorman, Argeș, Giurgiu și Olt –,

precum și din municipiul București. Ca în fiecare an, desfășurarea acestui festival a fost

Sursă foto: gazetaoltului.ro

posibilă grație eforturilor conjugate ale unor oameni inimoși care, într-o lume invadată

de avatarurile modernului, se încăpățânează să păstreze vii rădăcinile prin care curge seva milenară a poporului român: colectivul Liceului Tehnologic Văleni (reprezentat prin doamna director – prof. Florentina Mihăilescu), alături de Consiliul Local și Primăria comunei Văleni (dl. Primar Ion Șofaru), Fundația Națională pentru Civilizație Rurală „Niște Țărani” condusă de Maestru Dinu Săraru – fundație sub egida căreia se desfășoară an de an acest festival, precum și partenerii noștri – Colegiul Național Agricol „Carol I” din Slatina și editura Eric Press.

De altfel, această a XII-a ediție a festivalului s-a împletit cu un alt moment de excepție, de mare emoție și bucurie: acordarea titlului „Cetățean de Onoare” al comunei Văleni domnilor Alexandru Fifoiu și Marian Raicu.

Prof. Georgiana Ciobanu
(coordonator festival)

Proiectul expozițional „De la Lisabona la Vladivostok, cu popas la Minsk”

Sorin Mihăilescu

Sub patronajul Comisiei Naționale a Republicii Belarus pentru UNESCO și al Ministerului Afacerilor Externe al Republicii Belarus, se desfășoară proiectul expozițional internațional „De la Lisabona la Vladivostok, cu popas la Minsk”.

În proiect participă 30 de artiști plastici din 28 de țări, în urma concursului fiind admis câte un artist din fiecare capitală europeană.

România este reprezentată de pictorul și graficianul român **Corneliu Vasilescu**, unul dintre cei mai importanți pictori abstracti din România și cel mai sonor nume al gestualismului românesc.

Maestru Corneliu Vasilescu a expus pentru publicul belarus trei lucrări din colecția sa recentă, care poartă numele *Nirvana II*.

Valoarea deosebită a Bienalei de la Minsk este dovedită prin faptul că artiștii plastici participanți sunt prezenți pe simezele Muzeului de istorie a orașului Minsk, Galeria Savitsky, timp de un an de zile, demersul lor artistic fiind legat de noutățile în arta plastică.

Ne bucurăm să salutăm acest succes al maestrului **Corneliu Vasilescu**, participant în cadrul expoziției *Cu dragoste, din București* realizată de Fundația Națională „Niște țărani” la Galeria Contrast.

După zeci de ani în care s-a raportat aspirațional către Occident, mediul academic românesc începe să se impună la nivel internațional, prin publicații cu o tematică extrem de actuală. Aceste publicații ocupă în

Criza modelului actual al dezvoltării. Care este statutul Europei?

Les crises post-crise: Un monde sans boussole ni hégémonie
Paul Dobrescu
Editions L'Harmattan, Paris, 2017

prezent un onorabil loc în sânul dezbaterilor europene de substanță.

Semnalam în acest sens două apariții editoriale de excepție ale prof. univ. dr. Paul Dobrescu: versiunea în limba engleză a lucrării *Un deceniu cât un secol. Secolul lumii emergente*, tradusă la Editura Cambridge Scholars (Marea Britanie) cu titlul *The Century of the Emerging World. Development with a Vengeance* și versiunea în limba franceză a cărții *Crizele de după criză. O lume fără busolă și fără hegemon*, apărută la editura L'Harmattan (Franța) cu titlul *Les crises post-crise. Un monde sans boussole ni hégémonie*.

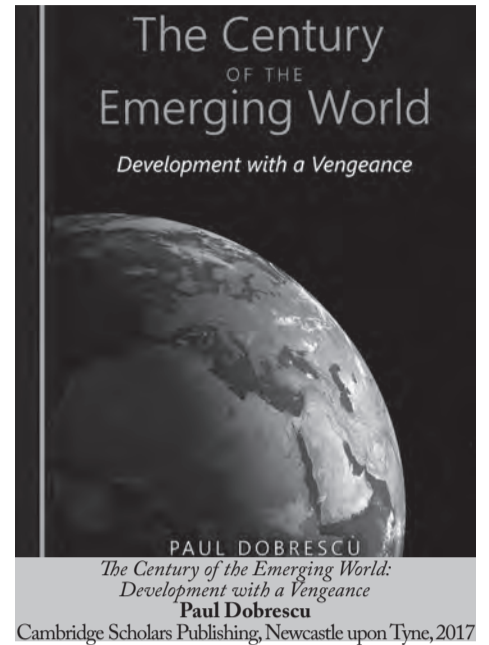
Tematic, ambele volume disecă cu o precizie chirurgicală subiectul dezvoltării, cu accent pe competiția permanentă dintre diversele modele de dezvoltare și cu prefigurarea lucidă a crizelor ce stau irumpă, dacă nu au făcut-o deja. Este de remarcat că aceste subiecte au fost prefigurate și în

Asist. univ. dr. Flavia Durach

lucrarea *Viclenia globalizării. Asaltul asupra puterii americane*, de același autor, care a fost tradusă în limba franceză în 2015, sub titlul *La ruse de la mondialisation. L'assaut contre la puissance américaine* (ed. L'Harmattan).

În *The Century of the Emerging World. Development with a Vengeance*, prof. Paul Dobrescu tratează în extenso competiția dintre modele de dezvoltare. Autorul argumentează că anii tumultuoși de ridicare a puterilor emergente corespund în același timp declinului puterilor economice tradiționale. În continuarea aceste idei se plasează cea de-a doua apariție editorială, *Les crises post-crise. Un monde sans boussole ni hégémonie*, care descrie „boala dezvoltării lente”, afecțiune reliefată de datele statistice, ce demonstrează că perioada de criză economică nu și-a consumat încă efectele. Continentul european, îmbătrânit și inapăt noilor tendințe, riscă să își diminueze ireversibil importanța.

Concluzia prin care dorim să încheiem această rubrică reflectă atașamentul plin de îngrijorare al autorului față de soarta Europei. Bătrânul continent trebuie să își redefească raporturile cu emergenții, pentru a nu deveni o cantitate neglijabilă în logica mondială.

The Century of the Emerging World: Development with a Vengeance
PAUL DOBRESCU
The Century of the Emerging World: Development with a Vengeance
Paul Dobrescu
Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, 2017

„Atomul Dalí”

Gia Tudoran

Cum ar fi să putem privi – măcar preț de câteva ore – lumea prin ochii unui geniu? Și nu ai oricărui geniu, ai „geniului” cu cea mai vastă spiritualitate și totodată ai credinciosului și umilului dumneavoastră servitor? Nu poate fi vorba de altcineva decât de Salvador Domingo Felipe Jacinto Dalí Domenech și de *Jurnalul unui geniu*: elogiu adus „atomului Dalí” de, bineînțeles, Dalí însuși.

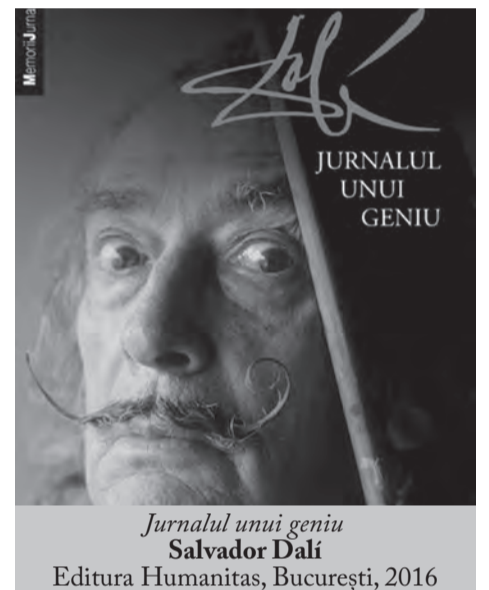
Încă de la prolog suntem ferm înștiințați despre diferențele uriașe dintre viața unui om obișnuit și cea a unui geniu, de la „somniașii lui”, digestia, extazele, unghiile lui” și până la „sângele, viața și moartea lui”. Să nu spunem, așadar, că nu am fost avertizați în privința celor ce urmează: unsprezece ani din viața „salvatorului artei moderne”, într-o relatare extravagantă și savuroasă.

Geniul Dalí se dovedește a fi intruchiparea absolută a suprarealismului – de la gândire, la percepție și până la trăire cu totul. Fragmentele din jurnal ne poartă între scenele febrile ale creației, culminate cu „extaz cosmogonic”, la

veșnica „metodă paranoic-critică” care ghidează toate revelațiile marelui pictor. Desigur, totul presărat cu detalii, prin excelență, daliniene: elemente scatologice, coarne de rinocer, mii de conopide albe într-un Rolls Royce alb... și muște. Multe muște, însă doar curate, „care trăiesc pe frunză de măsline”, toate atât de semnificative pentru actul artistic.

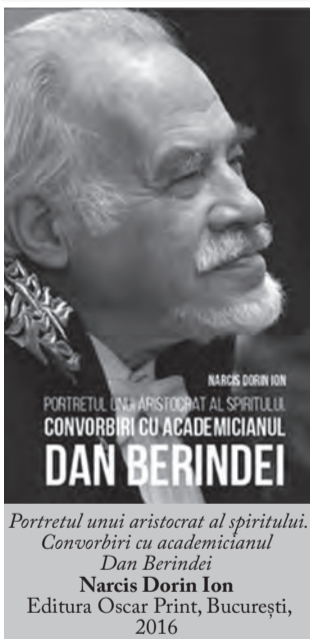
Printre toate episoadele excentrice, casa de la Portul Lligat a fost martor și la una dintre cele mai frumoase iubiri din lumea artelor. Atunci când își face introducerea, Dalí se prezintă ca „unicul geniu care a avut șansa unică de a se fi însurat cu geniala Gala – unica femeie mitică a zilelor noastre”. Gala, soție caldă și muză supremă, este singura ființă elogiată la fel de mult – uneori mai mult – decât autorul-geniu în paginile *Jurnalului*.

Grație spectaculosului *Jurnal*, putem privi – măcar preț de câteva ore – lumea prin ochii unui geniu. Și nu ai oricărui geniu: ai *marelui Salvador Dalí*.

Jurnalul unui geniu Salvador Dalí
Editura Humanitas, București, 2016

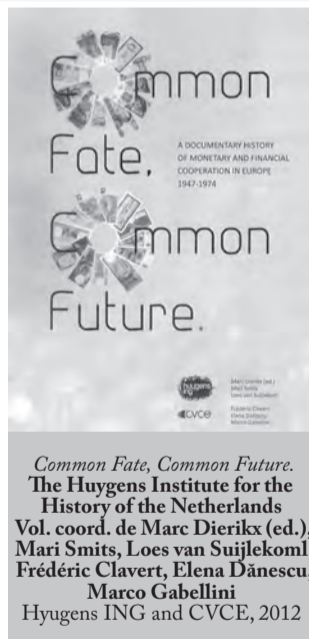
Recomandările Clipei

Portretul unui aristocrat al spiritului. Convorbiri cu academicianul Dan Berindei
Narcis Dorin Ion
Editura Oscar Print, București, 2016

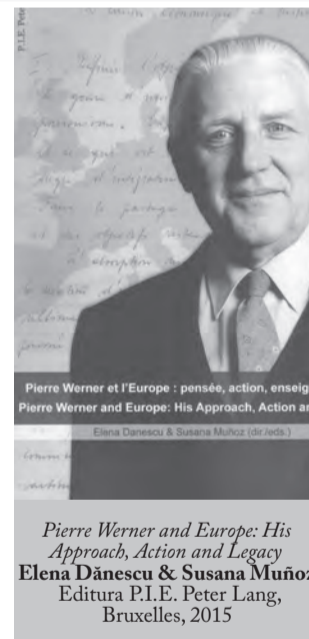
Lucia Ferescu sau Steaua dimineții
Petru Vintilă jr.
Editura Compania, București, 2017

Common Fate, Common Future. The Huygens Institute for the History of the Netherlands
Vol. coord. de Marc Dierikx (ed.), Mari Smits, Loes van Suijlekom, Frédéric Clavert, Elena Dănescu, Marco Gabellini
Hyugens ING and CVCE, 2012

Asta-i viața!
Grigore Gonța
București, 2014

Pierre Werner and Europe: His Approach, Action and Legacy
Elena Dănescu & Susana Muñoz
Editura P.I.E. Peter Lang, Bruxelles, 2015

Un mare ctitor: Neoghe Basarab
Virgil Cândea
Editura Praxis & Arhiepiscopiei Râmnicului, 2017

Cartea ieruncilor
Marian Nazat
Editura RAO, București, 2017

O voce patetică și feroce
Dumitru Popescu
Editura RAO, București, 2017

O vizită în Palestina
G. Mosari
Editura Familia, Israel, 2017

„Lumea gorjencască”
Nr. 1/2017, iunie
Redactor-șef: Vasile Vasiescu
Proiect cultural susținut de Consiliul Județean Gorj

„Noul Literator”
An VII/Nr. 26, martie 2017
Asociația Culturală „Noul Literator” Craiova

„Baaadul literar”
Anul XI, nr. 1-2 (38-39), ian. – iun. 2017

Acad. Constantin Bălăceanu-Stolnici

Vacanțele bunicilor și părinților (VII)

Mama (Montmartre)

Tata (siluetă Saint Germain)

Ceea ce ne-a interesat atunci mult a fost descrierea metroului¹ parizian, a cărui primă linie a fost inaugurată în 1900² după ani de zile de discuții și de prezentări de proiecte, unele mai fanteziste decât altele³. Acest metrou extrem de funcțional a fost realizat mai ales datorită eforturilor inginerului Fulgence Bienvenüe. Desigur, spațiile subterane erau mai puțin elegante și mai puțin ornate decât în zilele noastre. De asemenea, garniturile erau mai primitive, mai ales sistemele de tracțiune care totuși funcționau foarte bine.

Vechiul metrou parizian

Ceea ce îi plăcea mult bunicului meu erau stațiile care au fost realizate de arhitectul Hector Guimard și ale căror intrări (guri) sunt reușite creații în stilul Art Nouveau care ne încântă și azi.

Guri de metrou (Paris)

Ni se părea fantastic să circuli prin oraș pe sub pământ cu un tren electric. Ne amuza că erau și trasee în care metroul devenea tren aerian.

Văzând că suntem interesați de traseele subterane ale metroului, bunicul ne-a povestit despre vizitarea tunelurilor

(egouts) care se află sub vechiul Paris pe care le cunoșteam din romanul *Les Misérables* a lui V. Hugo. Ne spunea cum a văzut că sub fiecare stradă se află un astfel de tunel pe care se găsesc tăblițe pe care era menționat numele străzii respective. Aceste tunele sau ganguri serveau și servesc pentru a colecta apele de ploaie și cele menajere. Au fost construite începând din Evul Mediu, din secolul XIV, în timpul primarului Hugues Aubriot. Ele au fost mult ameliorate în secolul XIX în timpul primarului Haissman. Erau iluminate și aveau mici trotuare, și pasajii înălțate cu garduri de fier. Prin mijlocul lor operau diferite dispozitive de curățare, printre care și o bilă mare cu diametrul de circa 1 m.

Tunelele subterane pariziene (cărți poștale de epocă)

Prin tuneluri treceau o mulțime de cabluri, dar și tuburile sistemului pneumatic poștal. Cu acest prilej am aflat că poșta pariziană utiliza pentru transmiterea de scrisori rapide (numite „pneumatiques”) un sistem tubular cu navele de metal propulsate cu aer comprimat. Era un sistem introdus în 1866 de Napoleon III care fusese inventat prin 1800 de un scoțian, William Murdoch. L-am apucat și eu căci a funcționat până în 1984. Se pare că azi mai funcționează un astfel de sistem la Praga. În era ce a precedat internetul și sistemul e-mail era extrem de comod. Prin anii 60-70 l-am folosit și eu la Paris. Tot atunci am văzut și eu galeriile subterane care azi nu se mai pot vizita de teama teroriștilor.

Un domeniu de distracții pariziene mai special era cel al curselor de cai, mai ales cele de galop care-l interesau mult pe bunicul meu.

La curse (Auteuil) (La Belle Époque)

Știam că încă din antichitate cursele de cai călăriți sau înhămați la care speciale erau foarte răspândite. Cursele moderne de galop, deși au început în secolul XVII⁴ (în special în Anglia), au devenit populare la începutul secolului XIX când au apărut și primele hipodromuri moderne pentru cursele de galop plat sau cu obstacole. În perioada victoriană sau a celui de al doilea imperiu și apoi în la belle époque cursele de galop au devenit (mai ales în Franța⁵) foarte căutate nu numai pentru spectacol, dar și pentru pariuri, iar hipodromurile au devenit locuri unde se întâlnea lumea bună, snobii, deminondenele, playboy-i și amatorii de jocuri de noroc.

Hipodromul Longchamp (sec. XIX)

Au devenit și spații de prezentare a modei pariziene. Domni din protipendadă veneau în jachetă și cu joben gri, iar doamnele din înalta societate cu rochii și pălării de la marele case de mode aduse de

calești luxoase trase cu doi sau patru cai cu vizitii și lachei în uniforme somptuoase. Bunicii ne povesteau nu numai de aspectul curselor cu jockeyi îmbrăcați cu cazace multicolore, suiți pe superbii cai pur sânge⁶ pe care-i cunoșteam de la cursele noastre din București, dar și de spectacolul extraordinar, prin eleganță, al tribunelor de pe vestitele hipodromuri de la Longchamp, Auteuil sau Chantilly.

Indundațiile din Paris (1910)⁷

Tata ne-a povestit cu multe amănunte cum în cursul unei vacanțe petrecute la Paris a asistat la una din cele mai teribile inundații din istoria modernă a orașului. Ne povestea cum marile bulevarde erau transformate în adevărate râuri, cum pietele păreau lacuri și cum se circula cu bărcile. Era un spectacol extraordinar de impresionant. Ne-a arătat și unele fotografii pe care le-a făcut cu acest prilej.

Mulți români aveau prieteni la Paris, fie români stabiliți temporar sau definitiv acolo, fie francezi, așa că în vacanțele lor pariziene călătorii noștri luau parte și la viața mondenă.

Existența după 1860 a căilor ferate a permis bunicilor mei să facă și excursii prin Franța pornind de la Paris. Pe vremea aceea aceste mici călătorii nu mai erau determinate de obiective strict culturale ca pe vremea lui Grand Tour, ci datorită deschiderii spre frumusețile naturii pricinuită de literatura romantică oamenii mai călătoreau și pentru peisajii. Bunicii mei îmi povesteau de micile excursii la Reims, Rouen, Beauvais, Amiens, Le Man, Fontainebleau și în pădurea de la Barbizon.

Atunci au apărut și primele excursii pe trasee organizate de diferite companii de cai ferate. Aveam la Stolnici afișe cu oferte de călătorii pe calea ferată pe trasee europene din 1862.

Bunicii și părinții ne aminteau că toate aceste călătorii implicau și utilizarea de bagaje care din cauza modelelor de atunci erau și numeroase și voluminoase. Erau nu numai geamantane, dar mai ales acele cufere care azi nu se mai folosesc dar care atunci erau pe larg utilizate și care umpleau podurile caselor și camerele de debara. O deplasare implica două-trei astfel de cufere la care se adăugau valizele și nelipsitele cutii de pălării. Mormanele acestea de bagaje se spune că existau și pe vremea diligențelor și caleștilor. Este un aspect care a dispărut în zilele noastre dar care era obișnuit pentru vremurile trecute. Am apucat și eu acest aspect în copilăria și adolescența mea. Aceste bagaje purtau pe ele nenumărate etichete colorate care erau lipite pe ele de hoteluri, un obicei astăzi aproape complet uitat. Erau geamantane sau cufere de lemn de piele, de carton presat sau de paie. Unele erau adevărate obiecte de lux. Transportul lor era adesea o adevărată problemă.

Cufere de altădată

O atracție deosebită o exercita marea. Băi de mare se făceau, dar numai îmbrăcați⁸. Costumul de baie era de neconceput⁹, ca și expunerile pe plaje la soare. Turiștii acelor timpuri mergeau la mare mai mult ca să se bucure de soare și de aerul de mare. Făceau plimbări fără să se îngheșue pe plaje. De asemenea localitățile maritime la modă ofereau alte distracții ca hoteluri elegante

cu restaurante luxoase, cazinouri, săli de spectacol, cabarete, săli de dans etc. Unele din ele aveau și hipodromuri pentru curse de cai. Bunicii mei uneori mergeau în nord la Deauville și Trouville (popularizat de Alexandre Dumas, Flaubert și Monet) și în sud la Biarritz, care devenise cunoscut datorită împărătesei Eugenia.

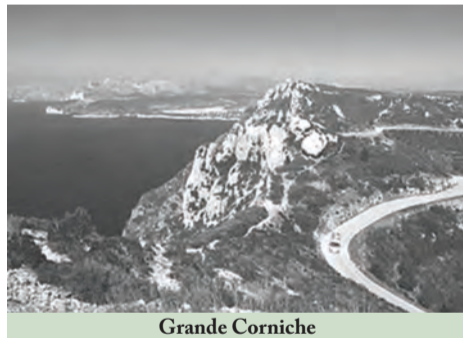
Aspecte din Nisa veche

Bunicii mei mergeau mai ales la Nisa unde se stabiliseră străbunicii mei (Iancu și Maria Stefania) care au locuit acolo între 1870 și 1878. Tot acolo locuia lungi perioade vârul bunicului meu, Iancu Bălăceanu (diplomatul), care se căsătorise cu o tânără din Nisa (Angeline Bonfils). Datorită lui, la Nisa (cum am mai spus în altă parte) se află și azi o stradă Bălăceanu (Balatchano).

Aspecte din Nisa veche

Nisa, pe vremea aceea, după ce a fost anexată de francezi (1860), nu era încă orașul grandios de azi. Era un oraș mic, de tip medieval italianesc, cu un port destul de activ, cu străzi înguste și numeroase piețe și piațete, cu case elegante cu zidurile colorate în roșu, portocaliu și crem, și cu numeroase vile și palate, printre care începuseră să apară, din ce în ce mai numeroase, imobile în stil eclectic francez.

Grande Corniche

Peisajul muntos din jur îi conferea un farmec deosebit care atrăgea mult pe englezi. De aceea artera principală poartă și azi numele de „Promenade des Anglais”. Ceea ce plăcea bunicilor mei, printre altele, erau plimbările pe jos pe această promenadă și plimbările cu trăsură pe cele trei cornișe ce duceau la Monte Carlo.

NOTE:
¹ Numele de metrou este o prescurtare a numelui inițial de tren metropolitan.
² Liniile 1 care mergea de la Porte de Vincennes la Porte Maillot.
³ Metroul de la Paris a fost realizat după cele de la Londra și New York.
⁴ Ludovic XIV dar mai ales Carol (Charles) II al Angliei au sprijinit debutul curselor de cai moderne și apoi Jockey, clubul englez.
⁵ Franța și azi dispune de 251 de hipodromuri (jumătate din numărul hipodromurilor din Europa).
⁶ Caii pur sânge sunt o rasă specializată pentru cursele de galop care a fost creată în Anglia pornind de la caii andaluzi aduși de Wilhelm Cuceritorul, de cai arabi aduși de cruciați și caii berberii din Africa de Nord. Toți caii pur sânge englezi existând azi provin de la 3 armăsari (fondatori) Byerley Turk (1680), Darley Arabian (1704) și Godolphin Arabian (1729) și 74 de iepe fondatoare.
⁷ Fotografii făcute de tata (1910).
⁸ Băile de mare (cu scop terapeutic), au început la sfârșitul secolului XVIII în Anglia (Brighton). În Franța ele au început prin 1820 la Dieppe și Boulogne sur Mer sub impulsul ducesei de Berry.
⁹ Costumul de baie apare de abia în secolul XX. Pe vremea bunicilor mei femeile se îmbrătau în corset și cu pantaloni bufanți sau cu cămăși lungi până peste genunchi, iar bărbații într-un fel de pijamale.
¹⁰ Cornișe este numele dat la trei drumuri între Nisa și Monte Carlo ce merg paralel în lungul coastei pe poalele munților la nivele diferite. Cea de sus e La grande Corniche, cea din mijloc este la Corniche Moyenne și cea de jos este La basse Corniche. Toate sunt suspendate deasupra mării și oferă vederi superbe.